Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

în relaţie cu realităţile cosmice

GA 141

Zece conferinţe ţinute la Berlin între 5 noiembrie 1912 şi 1 aprilie 1913

Traducere după:
Rudolf Steiner
DAS LEBEN ZWISCHEN DEM TODE UND DER NEUEN GEBURT IM VERHÄLTNIS ZU DEN KOSMISCHEN TATSACHEN
Editura Rudolf Steiner, Dornach/Elveţia 1974
GA 141

Ediţia în limba franceză poartă titlul:
La vie entre la mort et une nouvelle naissance
en relation avec les réalités cosmiques

Traducător: Nicolae Ioan Crăciun
Lector: Delia Popescu
Redactor: Leonte Popescu

©2004 Editura TRIADE Cluj-Napoca
ISBN 973-8313-90-0

EDITURA TRIADE
Str. Cetăţii Nr. 9
400166 Cluj Napoca

Tel/Fax: 021.240.13.17
Mobil: 0740.216.020; 0745.086.007
edituratriade@yahoo.com

Despre publicarea conferinţelor lui Rudolf Steiner

Ansamblul operelor lui Rudolf Steiner (1861 – 1925) se împarte în trei mari secțiuni: lucrări scrise – conferințe – opere de artă (vezi privirea generală de la sfârşitul volumului).

Între anii 1900 şi 1924, Rudolf Steiner a ținut numeroase conferințe şi cursuri, atât publice cât şi pentru membrii Societății Teosofice, mai târziu, ai Societății Antroposofice. Inițial, el nu voia ca aceste conferințe, prezentate întotdeauna liber, să fie fixate în scris, ele fiind concepute "drept comunicări orale, nedestinate tipăririi". Dar când textele acestor conferințe au început să fie răspândite sub diverse forme incomplete şi cu greşeli, fiind redactate de unii dintre auditorii săi, el sa simțit răspunzător să pună în ordine aceste notițe. El ia încredințat această sarcină Mariei Steiner von Sivers. Ei îi revenea alegerea stenografilor, administrarea textelor şi corectarea lor în vederea editării. Deoarece, din lipsă de timp, Rudolf Steiner nu a putut să corecteze el însuşi textele decât întrun număr foarte mic de cazuri, trebuie să se țină seama de rezerva sa față de toate conferințele tipărite în acest fel: "Trebuie, totuşi, să se țină seama de faptul că în stenogramele nerevizuite de mine există greşeli".

În lucrarea autobiografică ***Cursul vieții mele*** (capitolul 35), el se exprimă în legătură cu raportul dintre conferințele pentru membri, care la început nu au fost accesibile decât sub formă de manuscrise tipărite având un caracter particular, şi scrierile sale cu caracter public. Pasajul respectiv este redat la sfârşitul acestui volum. Ceea ce este spus acolo este valabil, în acelaşi fel, şi pentru cursurile referitoare le diferite domenii particulare, cursuri care se adresau unui număr mic de partici-panți, familiarizați cu bazele științei spirituale.

După moartea Mariei Steiner (18671948), sa început, conform îndrumărilor date de ea, editarea Operelor Complete ale lui Rudolf Steiner. Prezentul volum face parte din această ediție.

CUPRINS

PRIMA CONFERINŢĂ — *Berlin, 5 noiembrie 1912* — Voinţa de adevăr, ca punct de plecare al străduaniei antroposofice. Faptă şi cunoaştere în lumea spirituală. Anul de tranziţie, 1899, în privinţa chemării lăuntrice a omului faţă de viaţa spirituală. Viaţa de după moarte în viziuni. Imposibilitatea modificărilor relaţiilor faţă de ceilalţi oameni. Marile opere de artă ca revelaţie a adevărurilor spirituale. Homer. Michelangelo. Ocultism şi artă. Cunoaşterea spirituală şi relaţiile reciproce dintre oameni. Întemeierea unei adevărate morale în viitor. Viaţa de după moarte. Dependenţa de constituţia morală a vieţii în sfera lui Mercur; de dispoziţia religioasă în viaţa pământească trecută, în sfera lui Venus. Gândurile ca realităţi în lumea spirituală. Necesitatea reîntoarcerii în trupul fizic pentru corectarea gândurilor incorecte şi pentru

compensarea karmei.

A DOUA CONFERINŢĂ — *Berlin, 20 noiembrie 1912* — Eul şi conştienţa de Eu în viaţa dintre naştere şi moarte. Dezvoltarea conştienţei de Eu la copil, prin ciocnirea cu lumea exterioară. Distrugerea treptată a învelişului trupesc până la moarte şi refacerea lui în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Viaţa de după moarte. Extinderea omului în sferele planetare. Sfera lunară: kamaloka. Sfera lui Mercur: oamenii care au avut o viaţă morală sunt fiinţe sociabile, cei cu viaţă imorală, sunt eremiţi. Sfera lui Venus: dispoziţia sufletească religioasă ca premisă a reunirii cu alte fiinţe. Diviziunea în funcţie de confesiunea religioasă şi concepţia despre lume. Sfera solară: înţelegerea faţă de toate sufletele şi toate confesiunile religioase drept premisă pentru înţelegerea Misteriului de pe Golgota. Caracterul religios egoist al religiilor vechilor popoare şi seminţii. Creştinismul, o confesiune pentru toţi oamenii. Relaţia omului cu Christos şi Lucifer în sfera solară. Construirea noului trup eteric. Trecerea prin sferele lui Marte, Jupiter şi Saturn. Pregătirea prin înţelegerea spiritualştiinţifică a Misteriului de pe Golgota.

A TREIA CONFERINŢĂ — *Berlin, 3 decembrie 1912* — Caracterul neschimbător al relaţiilor omeneşti cu alte suflete, după moarte. Constituirea karmei. Influenţa celor vii asupra celor morţi. Modificarea relaţiilor celui decedat în kamaloka, prin lectura pentru morţi. Intervenţia celor morţi în lumea fizică, în sfera posibilităţilor vieţii. Fenomenele posibile ca expresie a acţiunii puterilor spirituale. Lumea posibilităţilor ca aură reală a lumii; legătura ei cu karma. Independenţa fiinţei sufleteşti de trupesc. Legătura vieţii sufleteşti cu forţele solare şi cele planetare. Omul aparţine macrocosmosului. Christos, înalta fiinţă solară, redă omului sentimentul pierdut al apartenenţei sale la macrocosm. Confirmarea rezultatelor cercetării oculte prin gândirea obiectivă asupra vieţii obişnuite.

A PATRA CONFERINŢĂ — *Berlin, 10 decembrie 1912* — Procesele de descompunere determinate de starea de veghe conştientă şi procesele de refacere în timpul somnului, în comparaţie cu puterile de edificare (soma) ale lumii stelare în viaţa de după moarte. Somnul şi moartea din punctul de vedere al conştienţei clarvăzătoare. Aura omului în starea de veghe şi în starea de somn. Divizarea aurei Eului la omul care doarme. Modificarea atitudinii sufleteşti a omului în epocile succesive de cultură. Vieţuirea proceselor stelare în perioada egipteană. Amintirea vechilor viziuni în perioada grecolatină. Platon şi Aristotel. Dispariţia acestei amintiri, şi apariţia copernicanismului. Aducerea la suprafaţă a impresiilor uitate din alte timpuri prin ştiinţa spirituală. Transformarea învăţăturii spirituale în puteri vivifiante în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

A CINCEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 22 decembrie 1912* — Acţiunea lui Christian Rosenkreutz în unire cu Christos, şi Misteriul de pe Golgota. Acţiunea pe Pământ a lui Gautama Buddha. Continuarea acţiunii sale din lumile spirituale, în curentul dezvoltării Occidentului. Francisc de Assisi. Misteriile de la Marea Neagră din secolele VII şi VIII. Evoluţia Pământului şi evoluţia lui Marte. Evoluţia descendentă a lui Marte până în secolul al XVIIea. Influenţa forţelor decadente asupra sufletului lui Copernic. Nicolaus Cusanus. Pericolul scindării omenirii în două categorii: în oameni care să nu cultive decât o viaţă materială şi în oameni care să cultive numai o viaţă spirituală, în sensul lui Francisc de Assisi. Învingerea acestui pericol datorită lui Christian Rosenkreutz: delegarea lui Buddha pentru acţiunea cosmică de pe Marte, la începutul secolului al XVIIIea. Fapta sa eliberatoare ca început al perioadei ascendente în cultura lui Marte.

A ŞASEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 7 ianuarie 1913* — Întru înţelegerea impulsului lui Christos şi al misteriului Sfântului Graal. Adăugarea învăţăturii de reîncarnare şi karmă celei a rosicrucianismului, condiţionată de relaţia omului actual cu universul. Problema nemuririi. Eul real şi Eul reprezentărilor. Activitatea Eului în primii ani de viaţă: învăţarea mersului, vorbirii şi gândirii. Forma omului ca dar al spiritelor formei. Învingerea spiritelor luciferice, care predau omul elementului gravitaţional. Vieţuirea formei umane. Diferenţierea organelor omeneşti, de exemplu a mâinilor şi a capului. Dezvoltarea creierului în perioada lemuriană şi în cea atlanteană. Vieţuirea Eului „de reprezentare” în starea de veghe a vieţii fizice pământeşti. Vieţuirea adevăratului Eu în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

A ŞAPTEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 14 ianuarie 1913* — Ciclurile septenale ale vieţii omului. Evenimente care intersectează aceste perioade. Principiul formei ca expresie a activităţii spiritelor formei până la schimbarea dentiţiei. Încetarea creşterii ca expresie a spiritelor luciferice retardate ale formei. Schimbări în viaţa sufletească a omului. Puterea autorităţilor individuale în timpurile vechi. Apariţia şi esenţa „opiniei publice”. Învăţătura Sfântului Apostol Pavel despre primul Adam, cel superior. Importanţa impulsului lui Christos pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Conducerea spre independenţă a omului înainte şi după Misteriul de pe Golgota de către spiritele celei dea treia ierarhii. Activitatea lui Buddha pe Marte drept contrapondere faţă de influenţa entităţilor luciferice. Progresul omenirii. Eliberarea de „opinia publică” subumană prin fortificarea lăuntricului omenesc. Apariţia de noi dispoziţii omeneşti la o vârstă mai târzie a oamenilor.

A OPTA CONFERINŢĂ — *Berlin, 11 februarie 1913* — Regnurile naturii ca amintire a gândurilor zeilor. Memoria omenească. Concepţia fizică asupra lumii în opoziţie cu considerarea spirituală a lumii, din punctul de vedere al somnului. Procesul de distrugere din organismul omenesc drept condiţie a vieţii sale sufleteşti şi a dezvoltării sale spirituale. Viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Trupul omenesc ca lume exterioară, universul drept lăuntru al omului. Pregătirea următoarei existenţe terestre. Reglarea însuşirilor ereditare pornind din lumea spirituală. Considerarea spirituală a trupului omenesc, pe cale de pieire, prin trezirea clarvăzătoare în timpul somnului, şi a trupului omenesc, în devenire, în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Procesul de pieire a Pământului. Dezvoltarea sufletească, începând din epoca egipteană: coborârea de la concepţia spirituală asupra lumii la cea subsensibilă (fizica modernă). Pericolul pustiirii vieţii în încarnările viitoare. Conceptele şi ideile spiritualştiinţifice ca putere de viaţă lăuntrică pentru următoarea încarnare.

A NOUA CONFERINŢĂ — *Berlin, 4 martie 1913* — Dependenţa configurării vieţii de după moarte de atitudinea din timpul vieţii. Dobândirea înţelegerii faţă de darurile ierarhiilor în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere prin preluarea ideilor spirituale în timpul vieţii pământeşti. Consecinţa lipsei de înţelegere. Omul în viaţa de după moarte în calitate de colaborator al entităţilor spirituale care acţionează constructiv sau distructiv în univers. Misiunea antroposofiei: învingerea prăpastiei dintre vii şi morţi. „Lectura pentru cei morţi”. Descrierea relaţiilor individuale. Transformarea vieţii prin antroposofie.

A ZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 1 aprilie 1913* — Concordanţa dintre descrierea vieţii dintre moarte şi o nouă naştere în cartea ***Teosofie*** (din punctul de vedere sufletesc lăuntric) şi expunerea din aceste conferinţe (legat de raporturile cosmice). Sfera lunară sau perioada de kamaloka. Sfera lui Mercur: „regiunea luminii sufleteşti”. Sfera lui Venus: „regiunea puterii sufleteşti active”. Sfera solară: „regiunea vieţii sufleteşti propriuzise”. Eliberarea definitivă de ultima încarnare. Sfera lui Marte: „domeniul continental” al ţinutului spiritului, lumea arhetipurilor vieţii fizice. Sfera lui Jupiter: „domeniul oceanic”; desprinderea de confesiunea religioasă. Sfera lui Saturn: „domeniul aeric”. Cerul stelelor: cel deal patrulea domeniu al ţinutului spiritului. Impulsurile pentru progresul cultural exterior provin din cosmosul stelar de dincolo de sfera lui Saturn. Impulsionarea progresului omenesc lăuntric pornind din viaţa solară.

Adnotări

Rudolf Steiner despre stenogramele conferinţelor sale

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

PRIMA CONFERINŢĂ

Berlin, 5 noiembrie 1912

După ce am fost plecat multă vreme din Berlin, mă adresez dumneavoastră din nou cu plăcere în seara aceasta. Unii dintre dumneavoastră au participat anul acesta la congresul nostru de la München, [Nota 1] alţii s-au informat într-un fel sau altul asupra a ceea ce a putut fi adăugat la conţinutul manifestării precedente, datorită încercării mele de a realiza o dramă-mister: ***Păzitorul pragului*** [Nota 2], unde aţi putut vedea care trebuie să fie atitudinea sufletească atunci când sufletul vrea să dobândească o reprezentare autentică şi substanţială privind numeroase subiecte tratate adesea de ştiinţa spirituală, sau, să spunem, de ocultism.

În cursul ultimilor ani am prezentat diverse aspecte cu privire la entităţile denumite luciferice şi ahrimanice. ***Păzitorul pragului*** trebuia să arate că numai abordând aceste fiinţe sub aspectele cele mai diverse şi printr-o apropiere lentă şi progresivă de ele, îşi manifestă ele caracterul. Trebuia arătat că nu este suficient să ne făurim în privinţa acestor fiinţe concepte simple – ceva ce se asemuieşte cu o definiţie, cum ne place adesea să o facem – ci este necesar să ne însuşim punctele de vedere cele mai variate pentru a observa cum intervin aceste entităţi în viaţa omenească. Mulţumită acestei intenţii, dumneavoastră veţi putea observa întru câtva tonalitatea fundamentală existentă de-a lungul anilor, la conferinţele pe care am avut ocazia să le ţin aici, tonalitate fundamentală pe care îmi permit adesea s-o precizez spunând că înţeleg prin aceasta veridicitatea absolută şi gravitatea solemnă faţă de lumea spirituală. În epoca noastră acest lucru trebuie să fie cu atât mai mult subliniat, cu cât seriozitatea şi demnitatea cercetărilor antroposofice sunt încă foarte puţin înţelese. Dacă există un lucru pe care am vrut să-l fac să transpară prin conferinţele ultimilor ani, atunci acela este recomandarea următoare: încercaţi să vă angajaţi realmente pe calea antroposofiei cu această stare de spirit de seriozitate şi veracitate, şi fiţi conştienţi de ceea ce reprezintă cercetarea antroposofică în contextul existenţei universale, a evoluţiei omeneşti, dar şi a substanţei spirituale a epocii noastre. Nu se va spune niciodată îndeajuns că simpla achiziţie a unor concepte sau idei formând o teorie, sau chiar a unui simplu program, nu poate da accesul la antroposofie; antroposofia nu poate fi asimilată decât cu întreaga viaţă a sufletului nostru. Dar viaţa este o devenire, o evoluţie. Am putea de altfel să ne întrebăm cum poate adera cineva la mişcarea antroposofică dacă el este de la început confruntat cu această exigenţă de dezvoltare, de devenire, dacă se spune că se poate pătrunde în profunzime în ceea ce se numeşte cu adevărat *antroposofie* numai cu timpul, lent şi progresiv. Cum se poate decide respectivul să adere la ceea ce trebuie să asimileze absolut progresiv? Iată răspunsul: Chiar înainte de a se putea ridica spre culmea unei evoluţii, fiinţa omenească posedă deja ceea ce a condus omenirea întreagă să dorească o astfel de evoluţie; ceea ce umple inima sa şi sufletul său, este simţul adevărului. Acestui simţ al adevărului este suficient să i ne dăruim fără prejudecăţi, dar cu o voinţă sinceră, şi nu cu vanitatea de a voi să elaborăm o teorie, nici cu orgoliul de a voi să stabilim un program. Aici contează numai voirea adevărului, profund ancorată în suflet, dacă ea nu este perturbată de tot felul de prejudecăţi. Putem spune că resimţim adevărul acolo unde el se revarsă în mod onest. Datorită acestui fapt este deja posibilă o analiză critică a adevărului pentru cel care nu este decât la primii paşi în căutarea acestuia. Dar asta nu exclude considerarea drept esenţială a faptului de a se identifica total cu devenirea şi dezvoltarea cercetării antroposofice.

În epoca noastră numeroşi factori vin să tulbure sentimentul natural al sufletului faţă de adevăr. În cursul ultimilor ani am atras adesea atenţia asupra acestui gen de manifestări tulburătoare. Deci nu este nevoie să revin astăzi asupra lor. Am spus aceasta în scopul de a dovedi că, până şi în cazul în care am asimilat deja într-un anumit fel unul sau altul din adevărurile ştiinţei oculte, este indispensabil să abordăm fără încetare lucrurile pornind de la consideraţii şi puncte de vedere mereu reînnoite. Cele patru Evanghelii sunt un exemplu clasic a ceea ce se poate întâmpla în domeniul antroposofiei. Astă toamnă am putut încheia la Basel consideraţiile asupra Evangheliilor printr-o serie de conferinţe asupra ***Evangheliei Sfântului Marcu***. [Nota 3] În studiul celor patru Evanghelii se poate vedea un caz exemplar al felului în care ne putem apropia de marile adevăruri ale existenţei pe diferite căi. Fiecare Evanghelie ne dă ocazia să considerăm Misteriul de pe Golgota sub un aspect diferit, căci pentru a-l înţelege cu adevărat trebuie să-l observăm în mod obligatoriu din punctul de vedere specific fiecărei din cele patru Evanghelii.

Să luăm, de exemplu, cei zece sau doisprezece ani scurşi: care era starea de spirit ce însufleţea consideraţiile noastre asupra acestui subiect?

Aceia dintre dumneavoastră care vor să aibă o viziune clară în această privinţă se pot raporta la cartea mea ***Creştinismul ca fapt mistic şi Misteriile antichităţii*** [Nota 4], al cărei conţinut a fost deja expus înainte de întemeierea «Secţiunii Germane a Societăţii Teosofice» [Nota 5]. Examinând cu seriozitate ceea ce este exprimat acolo, veţi vedea că această carte conţine de fapt deja ceea ce va fi dezvoltat ulterior în studiile asupra Evangheliilor, şi că întreg Misteriul de pe Golgota, aşa cum a fost el expus în cursul anilor, este deja conţinut în această lucrare. Dar ar fi cu totul fals să credem că dacă cunoaştem conţinutul lucrării ***Creştinismul ca fapt mistic şi Misteriile antichităţii*** am avea asupra acestui Misteriu de pe Golgota o viziune care să poată fi suficientă în epoca noastră. Căci tot ceea ce a fost expus ulterior, fără să fie în dezacord cu ceea ce fusese expus mai înainte, era totuşi necesar. Decurgând din forma embrionară a consideraţiilor spirituale conţinute în ***Creştinismul ca fapt mistic şi Misteriile antichităţii***, ceea ce a fost spus mai târziu a servit la deschiderea unor noi perspective privind Misteriul de pe Golgota, şi deci la a-l cunoaşte mereu mai în profunzime. În loc să ne mulţumim cu concepte, teorii şi programe, noi am încercat o trăire vie a realităţilor spirituale. Dacă putem totuşi resimţi încă o anumită insuficienţă, aceea de a nu fi întotdeauna capabili de a da tot ceea ce este necesar, trebuie ştiut că această insuficienţă este datorată unei situaţii inevitabile, legată de planul fizic: timpul. Într-adevăr, este imposibil să spunem într-un timp limitat tot ceea ce trebuie să fie spus. Iată de ce a trebuit mereu să contez pe ipoteza că dumneavoastră acceptaţi să aşteptaţi cu răbdare, să primiţi lucrurile progresiv. Tot în acest spirit vă invit să primiţi ceea ce vă voi expune în viitorul apropiat.

În cursul ultimilor ani s-a pus adesea problema vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. În mod esenţial, acesta va fi şi subiectul pe care îl vom

trata în viitoarele noastre conferinţe. Şi iată de ce: în cursul actualei veri şi toamne mi-a revenit sarcina de a reînnoi investigarea spirituală în acest domeniu [Nota 6] şi, de asemenea, de a dezvălui un aspect care nu putea fi abordat mai înainte. Numai acum suntem în măsură să considerăm nenumăratele aspecte care ne arată profunzimea semnificaţiei morale a adevărurilor suprasensibile în acest domeniu. În plus faţă de toate celelalte condiţii prealabile pe care tocmai le-am schiţat, noi am evocat întotdeauna, în sânul mişcării noastre, şi o altă condiţie. Într-o epocă aşa cum este a noastră, atât de marcată de orgoliu şi vanitate, evocarea acestei condiţii riscă să rănească multe inimi. Dar asta nu trebuie să ne împiedice să propovăduim seriozitatea şi adevărul; căci noi o datorăm mişcării noastre. Această condiţie este necesitatea de a ne consacra unei munci intime şi serioase, de a învăţa să primim tot ce poate fi extras din lumile spirituale, şi de a ne implica în ele. Putem spune că, de un anumit număr de ani, raportul dintre oamenii ce trăiesc în planul fizic şi lumile spirituale s-a schimbat, nu mai este ceea ce fusese, de exemplu, în cursul aproape întregului secol XIX. Eu am avut deja ocazia să indic faptul că până la ultima treime a secolului al XIX-lea accesul la lumea spirituală era limitat. Faţă de necesităţile evoluţiei neamului omenesc, prea puţină substanţă venind din lumile spiritului se revărsa în sufletul omenesc. Dar noi am intrat acum într-o epocă în care îi este suficient sufletului să fie receptiv, să fie pregătit şi deschis pentru ca revelaţiile lumilor spirituale să se poată revărsa în el. Anumite suflete sunt conştiente de misiunea timpurilor prezente şi devin din ce în ce mai receptive. Pentru ele, revărsarea cunoştinţelor spirituale este o realitate. De aici rezultă pentru orice antroposof exigenţa suplimentară de a nu se închide faţă de ceea ce, sub o formă sau alta, se poate revărsa astăzi din lumile spirituale spre sufletele noastre. Înainte de a trata ceea ce va fi subiectul principal al următoarelor noastre reflecţii, doresc să evidenţiez două particularităţi ale vieţii spirituale care merită în mod special atenţia dumneavoastră.

Între moarte şi o nouă naştere, omul participă deja, într-un fel absolut deosebit, la realităţile lumii spirituale. El ia parte la acestea şi în cazul iniţierii; face această experienţă a lumii spirituale şi atunci când şi-a pregătit sufletul în cursul existenţei sale în corpul fizic. Noi am evocat adesea aceasta. Putem deci spune că iniţierea ne permite să contemplăm ceea ce se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere şi care constituie efectiv o trăire a lumii spirituale.

Şi nu numai în scopul trăirii lumii spirituale, dar şi al înţelegerii ei juste, al accesului real la comunicările lumii spirituale, trebuie să reţinem două recomandări rezultând oarecum din explicaţii date adesea aici. Noi am evocat adesea faptul că în lumea spirituală lucrurile se prezintă altfel decât pe planul fizic, şi că pătrunzând în lumea spirituală sufletul intră într-o sferă unde el trebuie să se obişnuiască cu multe aspecte care se situează într-adevăr la polul opus a ceea ce este valabil aici. Faptul următor merită toată atenţia noastră. Pe Pământ, când voim să realizăm ceva la nivelul planului fizic, trebuie să fim activi, să ne servim de mâinile noastre, să ne mişcăm şi, ca să zicem aşa, să ne deplasăm corpul nostru fizic dintr-un loc într-altul. Pentru ca pe planul fizic să se întâmple ceva datorită nouă este indispensabilă acţiunea noastră, intervenţia noastră activă în lucruri. La nivelul lumilor spirituale este necesar absolut contrariul, cel puţin pentru epoca actuală. Ceea ce trebuie să se întâmple în lumea spirituală datorită nouă depinde tocmai de calmul nostru, de liniştea noastră sufletească. La activitatea aferentă planului fizic corespunde, la nivelul lumilor spirituale, atitudinea de expectativă calmă faţă de evenimente. Cu cât suntem mai puţin activi pe planul fizic, cu atât ni se întâmplă mai puţine lucruri; cu cât ne mişcăm mai mult, cu atât aceasta poate produce mai multe efecte. Şi, dimpotrivă: cu cât reuşim mai mult să ne menţinem pacea sufletului şi să renunţăm la orice agitaţie lăuntrică, cu atât mai bogate vor fi evenimentele provocate de noi în lumea spirituală. Pentru ca să se întâmple ceva datorită nouă, în lumea spirituală, este necesar ca noi să fim în măsură să considerăm evenimentele ca un har care ne este oferit, ca o binecuvântare revărsându-se asupra noastră, care vine spre noi fiindcă am meritat-o datorită calmului nostru lăuntric. Să ilustrăm aceasta printr-un exemplu.

Am menţionat adesea aici anul 1899 şi importanţa sa pentru orice persoană având cunoştinţe spirituale. El marchează sfârşitul unei perioade de cinci milenii de istorie a omenirii, cea care se numeşte micul Kali Yuga. Receptivitatea pentru spiritual este ulterior în mod necesar alta decât mai înainte. Să luăm un exemplu concret: la începutul secolului XII, un anumit *Norbert* [Nota 7] a întemeiat în Occident un ordin religios. Înainte de a avea ideea de a întemeia un astfel de ordin, Norbert era o fiinţă frivolă – s-ar putea spune – plină de pasiuni, şi care iubea lumea. Într-o zi, el a avut parte de un eveniment foarte aparte. El a fost lovit de un trăsnet. Nu a fost omorât, dar întreaga sa fiinţă a fost transformată. Asemenea cazuri nu sunt rare în istoria omenirii. Toată fiinţa i-a fost transformată prin acest eveniment, căci asamblarea celor patru elemente constitutive, adică a trupului fizic, trupul eteric, trupul astral şi Eul suferă o modificare după forţa percutantă a fulgerului. În urma acestei experienţe, Norbert a întemeiat ordinul menţionat. Deşi acest ordin, ca atâtea altele, nu a ţinut la ceea ce avusese în vedere fondatorul său, el a făcut mult bine în acea vreme. Acest gen de manifestări datorate hazardului, cum se obişnuieşte să se spună astăzi, nu este un fapt foarte rar. Dar nu este vorba de un hazard, ci de un eveniment provocat de karma universului. Acest om era predestinat să facă ceva excepţional. A trebuit deci să-i fie modificată corporalitatea, şi astfel să fie create condiţiile adecvate. Acest eveniment exterior, această influenţă venind din exterior era indispensabilă. Anul limită 1899 a fost cel începând de la care acest gen de influenţe vor trebui să se desfăşoare din ce în ce mai din interiorul sufletului, şi nu vor mai putea veni din afară cu atâta forţă. Nu va trebui să aşteptăm o tranziţie bruscă, pentru că în viitor orice acţiune asupra sufletului omenesc va fi din ce în ce mai lăuntrică. Dumneavoastră vă amintiţi de ceea ce v-am spus asupra modului în care Christian Rosenkreutz [Nota 8] trebuia să acţioneze asupra unui suflet omenesc când voia să-l cheme la el, şi cum această chemare este de natură esenţialmente lăuntrică. Înaintea acestei date, aceste apeluri trebuiau să fie făcute prin nişte evenimente exterioare; după această dată, ele devin din ce în ce mai lăuntrice. Între sufletele omeneşti şi ierarhiile superioare schimburile vor fi tot mai lăuntrice şi oamenii vor trebui să se străduiască tot mai mult să întreţină relaţii cu entităţile ierarhiilor superioare pornind de la puterile lor lăuntrice, cu ajutorul puterilor celor mai profunde şi cele mai intime ale sufletului lor.

La ceea ce tocmai am caracterizat ca fiind o cezură în viaţă pe planul fizic – pentru cel care este capabil să contemple –, corespund în lumea spirituală numeroase evenimente care se desfăşoară între entităţile ierarhiilor superioare. Aceasta a avut loc mai ales în acea epocă în care s-au produs diverse situaţii privind relaţiile acestor entităţi între ele. Această epocă a fost marcată de un fapt unic. Entităţile lumilor spirituale care trebuiau să provoace sfârşitul epocii Kali Yuga aveau nevoie de un ajutor venind de la Pământul nostru, de ceva care să se desfăşoare aici jos. Trebuia ca unele suflete suficient de informate să cunoască câte ceva din acestea, sau cel puţin să ştie că în suflete trăiesc reprezentări despre această transformare. Căci aşa cum omul are nevoie pe planul fizic de un creier pentru a dezvolta o conştienţă, entităţile ierarhiilor superioare au nevoie de gândurile omeneşti ca să oglindească acţiunea ierarhiilor superioare. Existenţa lumii omeneşti este o necesitate pentru lumea spirituală: cea dintâi colaborează cu cea de a doua, şi trebuie deci să existe. Dar această colaborare trebuie să se facă în mod just. Şi la cei care au avut odinioară sau au astăzi maturitatea necesară pentru o asemenea cooperare pornind din partea oamenilor, era şi rămâne interzis să desfăşoare vreo propagandă pentru ceea ce trebuie să aibă loc în lumea spirituală, propagandă aşa cum este obiceiul de a se face astăzi pe Pământ. Nu printr-o agitaţie la nivelul planului fizic vom ajuta spiritele ierarhiilor superioare, ci prin faptul de a dobândi mai întâi o înţelegere pentru ceea ce trebuie să se întâmple, apoi să fim în măsură să ne consacrăm cu un sentiment de pietate unei asemenea manifestări a lumii suprasensibile şi să facem aceasta cultivând calmul perfect al sufletului şi concentrarea cea mai absolută a vieţii noastre lăuntrice. Calmul pe care îl vom şti păstra, atitudinea de expectativă faţă de harul pe care îl vom putea dobândi: acestea sunt elementele contribuţiei noastre.

Putem deci spune, deşi poate părea paradoxal, că acţiunile noastre, activitatea noastră în sânul lumilor superioare depinde de atitudinea noastră de calm: cu cât reuşim să cultivăm mai mult calmul lăuntric, cu atât mai bine vom şti să iubim faptele lumilor superioare. De aceea, pentru cei care participă la o mişcare spirituală, este necesar să dezvolte realmente această atitudine, acest calm lăuntric. Pentru binele

mişcării antroposofice ar fi foarte de dorit ca membrii săi să se străduiască la a dobândi acest calm lăuntric, această atitudine de receptivitate faţă de ceea ce vine din lumile superioare ca har.

Printre activităţile pe care omul le exercită pe planul fizic, nu există aici decât domeniul creaţiei artistice sau cel al căutării autentice a cunoaşterii, sau încă al emulaţiei unei mişcări spirituale, care prezintă unele similitudini cu această atitudine. Artistul nu va atinge niciodată maximul a ceea ce-i permit predispoziţiile sale naturale printr-o agitaţie neîncetată sau prin obsesia de a progresa; pentru a ajunge la vârfurile creaţiei, un artist trebuie să fie capabil să aştepte momentul de har, trebuie să ştie să tacă atunci când spiritul nu îi vorbeşte. Este imposibilă clădirea unei cunoaşteri superioare plecând de la idei de-a gata. Pentru a ajunge la o cunoaştere superioară trebuie să fim capabili, când apare în noi o problemă sau o enigmă a universului, să cultivăm o aşteptare plină de calm şi să ne spunem cu resemnare: trebuie să aştept până ce din lumile superioare îmi va veni, asemănător unei raze de lumină, răspunsul. În sânul unei mişcări spirituale, faptul de a alerga de la unul la altul pentru a convinge cât mai repede posibil pe toată lumea că această mişcare este singura valabilă, este o atitudine nejustificată. Dimpotrivă, trebuie să ştim aştepta ca sufletele implicate să vină de la sine, odată ce vor fi luat cunoştinţă de afinitatea lor cu adevărurile lumii spirituale. Aceasta este situaţia pentru acţiunea a ceea ce radiază spre lumea noastră fizică, dar mai ales pentru tot ceea ce omul însuşi poate realiza în lumea spirituală. Am putea spune că şi lucrurile cele mai practice pe planul spiritual sunt dependente de calmul lăuntric realizat.

Aş vrea să mai atrag atenţia asupra încă unui punct. Să luăm cazul terapiei psiho-spirituale. Pentru această metodă terapeutică, esenţialul nu este să se facă diverse mişcări, diverse gesturi. Desigur că ele trebuie să fie făcute, dar numai ca pregătire. La urma urmei, toate acestea nu vizează decât stabilirea calmului şi echilibrului. Aspectul vizibil exterior al terapiei spirituale nu face decât să pregătească acţiunea terapeutului spiri-tual. Esenţialul este ceea ce se întâmplă ulterior. Este oarecum ca în faţa unei balanţe. Mai întâi aşezăm într-o parte obiectul de cântărit, după aceea, de cealaltă parte, greutăţile. Acul balanţei oscilează la dreapta şi la stânga. Noi nu vom putea citi greutatea înainte ca echilibrul să fie stabilit. La fel este situaţia pentru ceea ce se desfăşoară în lumile spirituale.

Dar este cu totul altfel în ceea ce priveşte cunoaşterea, percepţia. Cum se desfăşoară aici, pe Pământ, actul perceptiv la nivelul vieţii curente?

Fiecare ştie că lucrurile vin în întâmpinarea omului, cu excepţia câtorva domenii ale planului fizic. De dimineaţa până seara ele se oferă conştienţei noastre diurne. În fiecare moment primim impresii noi. Numai în stările de excepţie mergem în întâmpinarea impresiilor pentru a le provoca, în loc să le suportăm. În acest caz suntem deja implicaţi în procesul de căutare a cunoaşterii. Dar pentru cunoştinţele spirituale nu este la fel. În această situaţie noi suntem cei care trebuie să plasăm în faţa sufletului nostru ceea ce trebuie să ne apară. În timp ce toată acţiunea noastră – tot ceea ce, datorită iniţiativei noastre, trebuie să se desfăşoare în lumea spirituală – rezultă din calmul absolut pe care îl stabilim în noi, trebuie, dimpotrivă, să întreţinem o activitate neîntreruptă atunci când vrem într-adevăr să cunoaştem ceva în lumea spirituală. De aceea, multor oameni cărora le-ar place să devină antroposofi, ceea ce întreprindem aici pe baza unei cunoaşteri autentice, li se pare prea inconfortabil. Nu rareori auzim spunându-se: la voi trebuie început prin a învăţa totul, trebuie să cugeţi fără încetare şi să te preocupi de toate! – Dar fără aceasta nu este posibil să ajungem la o înţelegere a lumilor spirituale! Trebuie să ne mobilizăm puterile sufletului şi să contemplăm lucrurile sub aspectele lor cele mai diverse. Despre aceasta este vorba. Trebuie mai întâi să elaborăm, printr-o muncă răbdătoare şi calmă, conceptele lumilor superioare pe care vrem să le dobândim. Pe planul fizic, când avem nevoie de o masă, trebuie să ne-o construim prin munca noastră activă. Dimpotrivă, când vrem să „fabricăm" ceva în lumea spirituală, trebuie să dezvoltăm calmul, să cultivăm calmul care este necesar pentru ca ceva să se petreacă; prin atitudinea noastră, acest lucru iese la iveală din penumbră. Dimpotrivă, dacă vrem să cunoaştem ceva, trebuie, printr-un efort susţinut, mai întâi să schiţăm inspiraţiile. Cunoaşterea nu se face fără eforturi, ea cere o activitate lăuntrică; noi trebuie să mergem din inspiraţie în inspiraţie, din imaginaţie în imaginaţie, din intuiţie în intuiţie. Noi trebuie să reuşim să îmbinăm lucrurile, căci nimic nu ni se prezintă de la sine dacă nu l-am plasat noi înşine în faţa noastră pentru a-l cunoaşte. În lumea spirituală lucrurile sunt deci total opuse celor valabile pentru lumea fizică.

Eu am făcut aceste remarci preliminare pentru a ne permite mai întâi să ne orientăm puţin asupra felului în care mai întâi găsim lucrurile şi, după aceea, cum să le înţelegem. Şi este ceea ce vom realiza acum. Voi trata mai puţin faza iniţială a vieţii de după moarte, cu alte cuvinte, kamaloka, despre care noi am vorbit deja adesea, şi pe care o cunoaşteţi în trăsăturile sale esenţiale, şi ne propunem să studiem sub noi aspecte epocile care vin în continuarea vieţii din kamaloka.

Înainte de toate este necesar să atrag atenţia asupra felului particular în care se desfăşoară atunci viaţa. Dumneavoastră ştiţi că prima treaptă a cunoaşterii superioare la om este cea a vieţii imaginative, în alţi termeni viaţa în lăuntrul viziunilor autentice şi reale. În lumea fizică, noi suntem înconjuraţi de culori, de sunete, de mirosuri, de senzaţii gustative şi de reprezentări elaborate de inteligenţa noastră; în lumea spirituală, dimpotrivă, am putea spune că suntem înconjuraţi de viziuni. Luate într-un sens spiritual just, conceptele de „imaginaţie" şi „viziune" nu sunt asimilabile unor simple vise, căci ele constituie fapte, realităţi. Să luăm exemplul unui caz precis.

Când omul a trecut pragul morţii, el îi întâlneşte pe cei care au decedat înaintea lui şi cu care era, într-un anumit fel, legat în timpul existenţei sale. Între moarte şi o nouă naştere noi ne regăsim împreună cu cei apropiaţi nouă. Aşa cum pe Pământ avem percepţii de culori, sunete, etc., la fel am putea spune, cu titlul de comparaţie, că după moarte suntem înconjuraţi de un nor de viziuni. În jurul nostru totul este viziune; noi înşine suntem viziune. Aici, pe Pământ, suntem carne şi sânge, acolo suntem viziune. Dar această viziune nu este un vis; dimpotrivă, noi ştim că este o realitate. Defunctul pe care îl întâlnim, şi de care eram anterior legaţi, este de asemenea viziune; el este oarecum inclus într-un nor vizionar. După cum pe planul fizic ştim că un trandafir are culoare roşie, pe planul spiritual ştim că viziunea provine de la fiinţa spirituală care a trecut înaintea noastră prin poarta morţii. Dar în acest punct intervine o particularitate care merită toată atenţia noastră. Ea se revelează tuturor celor care fac experienţa acestei perioade a vieţii de după moarte. Pe planul fizic noi putem, de exemplu, întâlni cazul următor: avem de a face cu o fiinţă pe care, ţinând cont de circumstanţe pe care le putem îmbrăţişa cu privirea, ar fi trebuit să o iubim. Dar după raţionamente care nu ne apar decât după aceea, se adevereşte că noi nu am iubit-o destul şi că am privat-o de o parte din iubirea noastră, i-am sustras o parte din afecţiunea noastră sau i-am făcut rău. Dacă inima noastră nu este de piatră, în noi poate apărea sentimentul, ideea următoare: tu trebuie să compensezi aceasta! Şi când acest sentiment se naşte în noi, ne este dată posibilitatea de a compensa acel lucru. Pe planul fizic noi putem lucra pentru ameliorarea relaţiilor noastre cu lumea ce ne înconjoară. Dimpotrivă, pe durata primelor perioade de după kamaloka, şi de acestea este vorba acum, noi nu o mai putem face. Desigur că, dacă întâlnim o fiinţă, putem şti limpede, după felul în care se desfăşoară această întâlnire, că am comis cutare sau cutare nedreptate faţă de ea, sau că am privat-o de afecţiunea pe care i-o datoram. Noi luăm hotărârea de a repara răul, dar nu suntem capabili de aceasta. În timpul acestei perioade nu putem întreţine decât relaţiile stabilite deja înainte de moarte. Tot restul îl putem înţelege, dar, într-o primă perioadă, nu putem adăuga nimic şi nu putem corecta nimic. Asta înseamnă că în această lume a viziunii care ne înconjoară ca un nor, noi nu putem schimba nimic. Noi o contemplăm fără să putem modifica absolut nimic. Genul relaţiilor întreţinute cu o fiinţă decedată înaintea noastră rămâne neschimbat şi durează ca atare. Tocmai asta este ceea ce face adesea parte din experienţele cele mai dureroase de iniţiere. Cu această ocazie se fac multiple experienţe în raport cu viaţa pământească, experienţe mult mai profunde decât cele legate de percepţia vizuală şi de inteligenţă. Căci putem vedea fundamentele fără ca, pentru aceasta, să fim în măsură să le schimbăm. Este ceea ce face cunoaşterea spirituală dureroasă şi îi conferă caracterul său de martiriu, din moment ce această cunoaştere se referă la viaţa noastră

personală şi duce la cunoaşterea de sine. La fel este după moarte. Într-adevăr, în acest moment relaţiile noastre cu fiinţele pe care le-am întâlnit în timpul existenţei pe Pământ se dovedesc oarecum imuabile şi continuă ca în trecut.

Recent, plasând cu o putere extraordinară acest fapt din nou în faţa privirii mele spirituale, mi-am amintit că în cursul existenţei mele am studiat mult pe *Homer* [Nota 9] şi m-am străduit să înţeleg nenumărate aspecte ale creaţiilor sale artistice. Clarvederea sa fusese semnalată deja de greci când vorbeau despre el ca despre „poetul orb". Cu această ocazie mi-am amintit de pasajul unde Homer vorbeşte despre împărăţia numită „împărăţia umbrelor, unde nu sunt nici schimbări, nici transformări", pe care o parcurge omul după moarte. Am înţeles o dată în plus că marile opere poetice şi revelaţiile făcute omenirii sunt pline de bogăţii, bogăţii pe care noi nu le înţelegem într-adevăr decât explicându-le plecând de la profunzimile cunoaşterii spirituale. În multe privinţe, cunoaşterea pe care trebuie să o dobândească omenirea va depinde de faptul ca oamenii să-i vadă pe iluştrii noştri strămoşi, cei inspiraţi de lumina spirituală, într-un mod nou, să-i vadă într-o lumină nouă, da, în lumina adevăratei înţelegeri. Cu condiţia de a fi receptiv la aceasta, sufletul nostru este emoţionat când descoperă că numai prin faptul că adevărul lumilor spirituale a radiat în sufletul său, a putut scrie un astfel de văzător asemenea pasaje. Atunci începe să se manifeste adevărata evlavie faţă de puterile spirituale şi divine care sunt active în lăuntrul universului, şi în special în inimile şi sufletele oamenilor; apare un sentiment de evlavie autentică faţă de ceea ce se desfăşoară în lume ca evoluţie şi progres. Foarte multe sunt adevărate în sensul cel mai profund în ceea ce au creat oameni atât de binecuvântaţi ca Homer. Aceasta este o realitate spirituală. Dar această realitate, pe care altădată o veche clarvedere crepusculară o putea recunoaşte imediat, este astăzi pierdută şi trebuie să fie recucerită pe calea cunoaşterii spirituale.

Cu această ocazie, şi pentru a completa exemplul dat, care pune în evidenţă ceea ce poate oferi un geniu creator omenirii, mi-ar plăcea să mai evoc şi altceva, să vă evoc un adevăr împotriva căruia m-am revoltat când mi-a străbătut sufletul. Acest adevăr îmi părea să constituie un paradox, dar a trebuit să admit exactitatea sa fiindcă mi s-a impus ca o necesitate lăuntrică. Vă pot împărtăşi acum această experienţă personală.

Explorarea mea în lumile spirituale a fost legată şi de observarea anumitor capodopere artistice. Trebuia să contemplu aceste opere de artă. Printre ele se afla una pe care o văzusem şi am studiat-o anterior, dar care a apărut sufletului meu pentru prima dată într-o lumină nouă. Ceea ce vă povestesc acum se referă la contemplarea mormântului familiei de Medici de la Florenţa. Găsim acolo capela clădită şi amenajată de *Michelangelo* [Nota 10]. Doi dintre Medici, despre care nu vom vorbi mai mult aici, trebuiau să fie imortalizaţi acolo prin statui. Or, Michelangelo adaugă acolo patru figuri alegorice pe care le numim curent, de altfel la iniţiativa autorului lor, *Aurora* şi *Amurgul*, *Ziua* şi *Noaptea*. La picioarele unei din statuile de Medici se află *Ziua* şi *Noaptea*, la picioarele celeilalte, *Aurora* şi *Amurgul*. Examinând unele copii chiar mediocre ale acestora, puteţi avea confirmarea a ceea ce am de spus acum în legătură cu cele patru figuri alegorice ale mormântului de Medici. Să începem prin cea mai celebră: *Noaptea*. Descrierile reproduse în mod curent în ghiduri indică faptul că poziţia particulară a membrelor, aleasă de Michelangelo pentru figura alungită reprezentând *Noaptea*, nu este naturală, căci o fiinţă omenească nu ar putea dormi în această poziţie. Această figură nu ar fi deci o expresie simbolică prea fericită pentru *Noaptea*. Dar eu vreau să spun altceva. Să presupunem că am contempla cu o privire ocultă această figură culcată a *Nopţii*, spunându-ne: când omul doarme, Eul său şi trupul său astral s-au desprins de trupurile sale fizic şi eteric. Este atunci posibil de imaginat un gest, o poziţie a membrelor conformă cu atitudinea trupului eteric eliberat de trupul astral şi de Eu. Ziua, atitudinile noastre sunt determinate de prezenţa trupului astral şi a Eului în trupurile fizic şi eteric. Dar noaptea, trupul astral şi Eul sunt ieşite în afară şi în trupul fizic rămâne numai trupul eteric. El îşi desfăşoară activitatea sa şi are mobilitatea sa, ceea ce determină o anumită atitudine. Putem avea atunci impresia că nu există nici o atitudine mai corespunzătoare decât cea atribuită de Michelangelo *Nopţii* pentru a caracteriza manifestarea spontană a trupului eteric. Această atitudine este atât de precisă încât nu ar putea fi redată mai bine şi cu mai multă exactitate decât o reflectă poziţia dată acestei figuri şi care reprezintă atitudinea trupului eteric. Să trecem acum la o altă figură, cea a *Zilei*. Putem face remarca următoare: Să presupunem că am putea face ca unui om să i se extirpe, în măsura posibilului, viaţa eterică şi astrală, şi că atitudinea exprimată de el este esenţialmente reflectarea activităţii Eului. În căutarea unei atitudini adecvate pentru Eu, noi nu am găsi o atitudine mai bună decât cea imprimată de Michelangelo în *Ziua*! La el, atitudinile nu sunt alegorice, ci sunt născute direct şi cu realism chiar de viaţă. Artistul a imprimat oarecum pentru eternitate în evoluţia neamului omenesc modul în care se prezintă atitudinea reflectând cel mai bine activitatea Eului, şi cea care exprimă cel mai bine activitatea trupului eteric! Să vedem acum celelalte două figuri; mai întâi *Amurgul*. Dacă ne imaginăm trupul eteric degajându-se dintr-un om perfect constituit, constatăm o relaxare în trupul fizic. Acesta este şi cazul momentului morţii. Dar aici este vorba de cazul în care trupul eteric, trupul astral şi Eul ies în afară: care este atunci atitudinea trupului fizic? Cea a acestei figuri alegorice: *Amurgul*. Şi dacă am vrea să exprimăm printr-un gest mobilitatea lăuntrică a trupului astral atunci când activitatea trupului eteric şi a Eului este redusă, precis nu am găsi altul mai exact decât gestul imprimat *Aurorei* de Michelangelo. Avem deci pe de o parte expresiile pentru activitatea trupului eteric şi a Eului, şi pe de altă parte cele pentru activitatea trupului fizic şi a trupului astral. După cum v-am spus, m-am revoltat împotriva acestei descoperiri. Dar cu cât aprofundăm mai mult lucrurile, cu atât ele se impun mai mult. În această problemă eu nu am decât o grijă, aceea de a arăta că sursa creaţiei artistice se situează în lumea spirituală. Sunt de acord că Michelangelo a făcut-o mai mult sau mai puţin conştient, dar aceasta dovedeşte că lumea spirituală luminează lumea fizică. Departe de a distruge opera de artă, ocultismul va contribui, dimpotrivă, întotdeauna, la aprofundarea ei. Numai că trebuie să ne aşteptăm la faptul că multe opere, cărora li se atribuie astăzi o valoare artistică, nu vor mai fi atunci considerate ca atare. Aceasta va decepţiona poate anumite persoane, dar va fi în folosul adevărului. Eu pot foarte bine înţelege mobilul profund al legendei născute în jurul statuii celei mai perfecte dintre acestea. Se spune că Michelangelo, aflat singur în capela de Medici în faţa *Nopţii*, era capabil să o facă să se ridice şi să se plimbe! Nu doresc să mă extind asupra acestui aspect, dar când ştim că aici este reprezentată activitatea trupului vieţii, sesizăm mai bine faptul că poate exista această legendă.

Există multe lucruri în viaţă, ca în cazul lui Homer, căruia îi datorăm această revelaţie: lumea spirituală este o împărăţie de umbre, unde nu există nici schimbare, nici transformare. Atunci când avem în vedere condiţiile de viaţă de după kamaloka, începem să înţelegem într-un fel nou acest gen de opere create de un om binecuvântat de zei. Foarte adesea ştiinţa spirituală ne îmbogăţeşte în acest mod.

Aceste lucrări merită să fie indicate, dar ele nu constituie esenţialul în viaţă. Ceea ce contează înainte de orice în existenţă sunt legăturile care se stabilesc între oamenii individuali. Când un om se raportează la alt om, presimţind în faţa sufletului lui impulsul spiritual care-l animă, relaţia cu semenul va fi cu totul alta decât dacă vedem în el numai procesele presupuse de o viziune materialistă despre lume. Orice suflet omenesc trebuie să fie pentru noi o enigmă sacră; şi el nu poate fi decât dacă avem în noi o putere capabilă de a proiecta asupra acestui alt suflet lumina spirituală. Aprofundând misterele cosmice, care sunt înrudite cu misterele omeneşti, vom cunoaşte esenţa omenească şi vom discerne ce avem de făcut când întâlnim o fiinţă omenească. Învăţăm atunci mai ales să facem să tacă în noi prejudecăţile pe care le-am putea nutri faţă de semeni, învăţăm să simţim şi să cunoaştem aspectele pure, autentice şi juste ale fiinţei omeneşti. Principala lumină pe care o aduce antroposofia va fi cea care să lumineze sufletul omenesc. Sentimentele sociale juste şi legăturile de iubire juste care trebuie să stăpânească relaţiile dintre oameni vor fi fructul adevăratei cunoaşteri spirituale. Ceea ce trebuie să se întâmple trebuie să fie conceput drept fructul cu care ne putem îngriji creşterea, cultivând cunoaşterea spirituală. Spunând: „Să propovăduieşti morala este uşor, dar să întemeiezi morala este dificil", *Schopenhauer* [Nota 11] avea un sentiment just, căci într-adevăr nu este dificil de găsit principii morale şi de ţinut predici despre moralitate. Ceea ce contează însă este abordarea sufletului omenesc acolo unde germinează în el cunoştinţele, cunoştinţe care devin prin ele însele o morală autentică ce poate deveni suport al existenţei. Felul nostru individual de a ne comporta faţă

de cunoştinţele spirituale va naşte în noi germenii unei adevărate morale a viitorului. Morala viitorului se va întemeia pe cunoaşterea spirituală. Sau o va face, sau nu va mai fi!

Este indispensabil să admitem aceasta din iubire pentru adevăr. Asta necesită din partea noastră să ne adâncim cu adevărat în viaţa şi acţiunea antroposofiei şi, mai ales, să respectăm ceea ce a fost spus astăzi cu titlu de introducere; anume că în lumea spirituală nici o acţiune nu este posibilă fără pacea sufletului şi fără efortul de a ne face demni să primim harul; dimpotrivă, cunoaşterea presupune să fim activi. Toate acestea trebuie să ne permită să înţelegem că la fiecare întâlnire cu o altă fiinţă, în răstimpul dintre moarte şi o nouă naştere, noi putem şti dacă am privat-o de afecţiune sau dacă am făcut ceva ce nu ar fi trebuit să facem în raport cu ea. Dar calmul necesar la redresarea situaţiei, acel calm al sufletului, noi nu-l putem încă manifesta în acest moment. În cursul conferinţelor din această iarnă vom putea caracteriza de asemenea acea altă perioadă a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, în care omul are, în mod firesc, posibilitatea de a crea condiţiile unei asemenea transformări, sau, pentru a o spune în alţi termeni, să provoace un gen de alcătuire a karmei sale. Totuşi, în ceea ce priveşte parcursul dintre moarte şi o nouă naştere, noi trebuie să distingem între faza pe care o studiem actualmente şi următoarea fază, unde există alte sarcini, pe care le vom examina la momentul potrivit.

Aş dori să mai adaug doar că experienţa făcută în timpul vieţii de după moarte să fie favorabilă sau nu, depinde de anumite condiţii. Comparând experienţa trăită după moarte a mai multor persoane, putem vedea că modul lor de viaţă, în această fază care urmează experienţelor din kamaloka, depinde de predispoziţiile morale dezvoltate pe Pământ. Cei care au făcut aici jos pe Pământ dovada unor bune calităţi morale beneficiază de condiţii favorabile în perioada care urmează după kamaloka. Cei care au manifestat calităţi morale insuficiente trebuie să înfrunte condiţii defavorabile. Felul în care se manifestă aceasta în timpul vieţii de după moarte ar putea fi rezumat într-o formulă care nu poate fi cu totul exactă, fiindcă limbajul nostru de aici de pe Pământ nu este adaptat la lumea spirituală. Tot ce putem face este să ne străduim să-l formulăm cu precizia maximă posibilă. Putem atunci spune că, în decursul perioadei în discuţie, atitudinea morală a sufletului nostru face din noi fiinţe sociabile, capabile de a ne întreţine cu alte spirite, deci spirite omeneşti sau spirite ale ierarhiilor superioare. Dimpotrivă, orice atitudine morală deficitară a sufletului nostru face din noi fiinţe nesociabile, spirite solitare, ce nu se remarcă deloc din viziunea lor nebuloasă. În aceasta constă cauza esenţială a suferinţei de după moarte: a ne simţi drept spirite solitare, eremiţi în lumea spirituală. Un element esenţial al sociabilităţii constă în a stabili relaţii cu ceea ce avem nevoie, cu ceea ce ne este necesar. După moarte ne trebuie enorm de mult timp pentru a traversa această sferă pe care ocultismul o numeşte sfera lui Mercur.

Bineînţeles că atitudinea morală a sufletului va fi determinantă şi în sfera următoare, dar atunci apar noi condiţii. Ceea ce contează înainte de toate în această sferă următoare, cea a lui Venus, este atitudinea religioasă a sufletului. Cei care au un suflet religios devin, pe durata acestei faze, fiinţe sociabile, oricare a fost apartenenţa lor confesională. Dimpotrivă, spiritele lipsite de sentimente religioase vor fi aici condamnate la un egoism spiritual, egoism restrictiv. Trebuie să o spunem, deşi poate părea paradoxal, că cei care cultivă în mod esenţial o stare de spirit materialistă şi resping orice viaţă religioasă vor deveni în mod obligatoriu eremiţi ai spiritului; fiecare va fi oarecum închis în cabinetul său. Şi nu este o comparaţie ironică, ci un adevăr, când spun că cei care întemeiază astăzi o „religie monistă” [Nota 12] – deci contrarul religiei – vor fi închişi separat în câte o închisoare: lor le va fi absolut imposibil să se întâlnească.

Iată cum se corectează greşelile acumulate de suflete pe durata existenţei lor pământeşti. Pe Pământ, erorile şi greşelile se corectează prin ele însele. Dimpotrivă, în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, ele constituie fapte! Ceea ce noi gândim aici, va fi o realitate pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Deja în cazul iniţierii, gândirea este o realitate. Atunci, dacă avem într-adevăr o gândire eronată, ea se prezintă nu numai în toată uriciunea ei, dar şi cu tot ce conţine ea ca putere distrugătoare. Dacă oamenii ar putea presimţi caracterul distrugător propriu multor idei răspândite de cutare sau cutare mişcare de agitaţie, nu ar întârzia să se întoarcă de la ele. Faptul că gândurile se pot regrupa în jurul nostru şi constitui o masă compactă, oarecum solidificată, masă pe care noi nu o putem clinti atâta timp cât suntem în afara corpului nostru, face parte de asemenea din martiriul iniţierii. Odată ce am elaborat o gândire greşită, o regăsim, imuabilă, de îndată ce ieşim din corpul nostru fizic. Trebuie atunci să reintrăm în corpul nostru. Desigur, amintirea ne rămâne, dar chiar iniţiatul nu ar putea să o corecteze fără să reintre în corpul său fizic. În exterior, această gândire este ca un munte imuabil. Astfel se pune în evidenţă în ce măsură viaţa reală trebuie să fie luată în serios.

Acestea fiind spuse, devine posibil să înţelegem necesitatea revenirii în corp fizic pentru a realiza anumite compensări ale karmei. Desigur că, în timpul vieţii dintre moarte şi noua naştere, noi putem fi conştienţi de greşelile noastre, dar numai în corpul fizic le putem corecta. Ceea ce s-a desfăşurat într-o existenţă va fi compensat în următoarea. Dar ceea ce trebuie să fie admis cu toată tăria şi în toată imperfecţiunea sa ne apare mai întâi într-un fel ireversibil, aşa cum a spus Homer pentru lumea spirituală. Ceea ce descoperim în lumea spirituală trebuie să intre în sufletul nostru sub formă de sentimente. Ele ne vor servi drept bază pentru a considera viaţa într-un fel nou. Desigur că o predică monistă de duminică poate avea unele principii morale. Dar aceasta nu va schimba deloc oamenii – ne vom da seama cu timpul – fiindcă limbajul întrebuinţat pleacă de la concepte care nu sunt făcute pentru a atinge realmente sufletele. Pentru a reuşi, ar trebui concepte cu o putere reală. Şi această putere devine efectivă când realizăm că, la un anumit timp după moarte, ceea ce apasă asupra karmei noastre ne va întâmpina după moarte. Noi vom vedea atunci ceea ce apasă asupra karmei noastre, dar rămâne imuabil. Dar noi nu putem modifica nimic; noi nu putem decât aprofunda, pentru a o uni nemijlocit cu natura noastră.

Acest gen de concepte acţionează asupra sentimentului nostru, stimulându-l astfel să dobândească o viziune exactă a vieţii. Atunci intervin toate elementele necesare promovării vieţii, de care are nevoie omenirea dacă ea vrea într-adevăr să progreseze conform intenţiei călăuzitorilor omenirii, conform spiritului celor care sunt însărcinaţi să-i conducă spre scopurile care-i sunt propuse.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A DOUA CONFERINŢĂ

Berlin, 20 noiembrie 1912

În această iarnă, conferinţele rezervate membrilor vor fi consacrate studiului vieţii dintre moarte şi o nouă naştere.. Este în natura lucrurilor ca discuţiile, care vor fi duse dintr-un punct de vedere pe care noi nu l-am mai avut încă până acum, să devină de înţeles şi, am putea spune, să poată fi dovedite, abia după ce se va încheia ansamblul conferinţelor din această iarnă. Trebuie, desigur, să ţinem cont de învăţăturile care rezultă din investigaţiile întreprinse în cursul acestor ultime luni. Pentru a ajunge la o înţelegere completă trebuie să ţinem cont de demersurile făcute. Pentru a ne permite să ne familiarizăm cu aceste probleme importante, vom începe astăzi prin scurte consideraţii relativ la natura omenească, uşor accesibilă fiecăruia în viaţă.

Pentru orice observator imparţial, realitatea cea mai semnificativă şi cea mai importantă a vieţii umane este incontestabil Eul uman. Noi trebuie să facem deosebirea între adevăratul Eu uman şi conştienţa pe care o avem despre el. Este frapant să constatăm că acest Eu omenesc este fără îndoială deja activ în momentul naşterii, când omul intră în existenţa pământească, şi mai ales în cursul perioadei în care copilul nu are încă nici o conştienţă despre Eul său, perioadă care este caracterizată în mod exterior prin faptul că un copil vorbeşte despre el însuşi ca despre o altă persoană, ceea ce am menţionat deja adesea. În jurul celui de-al treilea an, copilul începe să devină conştient de sine însuşi; în anumite cazuri aceasta se întâmplă mai devreme. În acest moment el începe să vorbească despre sine la persoana întâi. Noi ştim că acest an constituie limita extremă, deşi pot să existe uneori excepţii, prin care omul să fie capabil să-şi amintească mai târziu de trăirile sufletului său şi dincolo de această limită. Există deci în viaţa omului o cezură foarte clară: înainte de acest moment nu exista nici o posibilitate de a avea o experienţă clară şi netă a Eului său; după aceea, omul face experienţa Eului său, se simte oarecum în largul său în privinţa faptului de a fi în orice moment capabil să-şi amintească şi experienţele Eului său. Cum poate explica o observaţie imparţială a vieţii această trecere progresivă, la copil, de la ignorarea Eului la cunoaşterea Eului?

Iată ce ne poate spune o observare obiectivă în această problemă. Dacă, după naşterea sa, în primele perioade de timp, copilul nu ar intra în conflict cu lumea exterioară, el nu ar putea niciodată ajunge la o conştienţă a Eului său. Mai târziu, în cursul existenţei dumneavoastră, veţi avea adesea ocazia să observaţi singuri prezenţa Eului dumneavoastră. Este suficient să vă loviţi violent de muchia unui dulap pentru ca, în mod sigur, să constataţi existenţa Eului dumneavoastră. Ciocnirea cu lumea exterioară vă reaminteşte că sunteţi un Eu. Există puţin şanse ca dumneavoastră să uitaţi să vă gândiţi la Eul dumneavoastră odată ce v-aţi făcut un cucui. Pentru copil, aceste contacte cu lumea exterioară nu trebuie în mod necesar să se termine de fiecare dată cu un cucui, dar aceasta este ceea ce se produce, într-un fel mai nuanţat, fără încetare. Când copilul îşi întinde mânuţa pentru a atinge un obiect oarecare, aceasta corespunde întotdeauna unei uşoare ciocniri cu mediul său înconjurător. De asemenea, când deschide ochiul, el este lovit de lumină; şi aici este vorba de o ciocnire cu lumea exterioară. În contact cu aceasta, copilul învaţă să se cunoască pe sine însuşi. În timpul primilor săi ani, toată viaţa copilului constă în a se delimita de lumea exterioară şi, prin aceasta, în a se descoperi pe sine însuşi. Rezultatul tuturor acestor loviri de mediul înconjurător se concretizează în suflet prin luarea de conştienţă de sine. Putem spune că îndată ce copilul a cunoscut destule asemenea ciocniri cu lumea exterioară, el ajunge să se numească „Eu”. Când a ajuns pe punctul de a-şi realiza conştienţa de sine, el descoperă necesitatea de a o ţine treză de-a lungul întregii sale existenţe. Dar această conştienţă de sine nu ar putea fi ţinută treză şi menţinută însu-fleţită fără neîncetate ciocniri. Odată ce copilul a ajuns să se numească „Eu”, ciocnirile cu lumea exterioară şi-au împlinit oarecum misiunea lor şi nu mai adaugă nimic dezvoltării conştienţei de sine. Observând cu imparţialitate, de exemplu, momentul în care omul se trezeşte, ne apare faptul că nu putem menţine treză conştienţa Eului decât prin ciocniri.

Noi ştim că această conştienţă a Eului, ca de altfel întreg conţinutul trupului astral, se stinge în timpul somnului şi reapare dimineaţa la trezire. De ce se trezeşte ea atunci? Fiindcă entitatea sufletesc-spirituală a omului se reintegrează în trupul său fizic şi în trupul său eteric. Atunci se produce din nou o coliziune şi conştienţa Eului se ciocneşte de trupurile fizic şi eteric. Cel care, chiar fără cunoaşterea ocultă, este capabil să observe cu precizie viaţa psihică, poate face constatarea următoare: trezindu-se dimineaţa, el poate vedea că multe lucruri păstrate în memorie reurcă în conştienţa sa. Reprezentările şi sentimentele trăite şi multe alte experienţe, toate acestea, apărând din profunzimile subconştientului, reurcă în conştienţă. O asemenea observare nu necesită nici o cunoaştere ocultă, ci este suficient să dezvoltăm facultatea noastră de observare pentru fenomenele sufleteşti. Analizând cu exactitate ceea ce se desfăşoară, putem constata că ceea ce apare astfel are un caracter oarecum impersonal. Putem chiar observa că acest caracter va fi cu atât mai impersonal cu cât evenimentele sunt mai îndepărtate în timp, cu alte cuvinte când participăm din ce în ce mai puţin cu sinea noastră conştientă. Dumneavoastră vă puteţi aminti evenimentele care s-au desfăşurat într-un trecut îndepărtat, le puteţi face să reurce în memorie fără să vă simţiţi afectaţi de ele, după imaginea a ceea ce simţiţi faţă de ceea ce se desfăşoară în lumea exterioară şi nu vă angajează cu nimic. Tot ceea ce este păstrat în memoria noastră tinde în mod constant să se desprindă de Eul nostru. Totuşi, noi vedem în fiecare dimineaţă foarte distinct că Eul nostru îşi reintegrează conştienţa; aceasta se datorează faptului că noi ne scufundăm în fiecare dimineaţă în acelaşi corp. Ciocnirea care are loc reînnoieşte de fiecare dată conştienţa Eului nostru. În timp ce copilul se loveşte de lumea exterioară şi ajunge astfel la conştienţa de sine, noi, adulţii, ne menţinem această conştienţă de sine trează lovindu-ne de propria noastră viaţă lăuntrică. Acest şoc nu se limitează numai la trezirea de dimineaţă, căci noi ne integrăm în propria noastră fiinţă lăuntrică de-a lungul întregii zile, şi conştienţa Eului nostru se reaprinde la contrapresiunea realizată de corpul nostru. Eul nostru este introdus în trupurile noastre fizic, eteric şi astral şi se află fără încetare în coliziune cu ele. Putem deci spune că avem o conştienţă a Eului datorită acestei locuiri în corporalitatea noastră, de la care suportăm o contrapresiune. Noi ne ciocnim de corporalitatea noastră.

Bineînţeles că de aici decurge în mod necesar o consecinţă. Orice ciocnire are efectul următor: când dumneavoastră loviţi ceva, chiar fără să vă daţi seama de aceasta, se produce o rănire, o leziune. Efectiv, lovirea Eului de corporalitatea noastră nu încetează de a provoca deteriorări în corporalitate; mici distrugeri. Aceasta este o realitate: noi ne distrugem constant corporalitatea. Dar dacă nu am lovi-o şi nu

am distruge-o, conştienţa Eului nostru nu s-ar putea dezvolta. Şi suma acestor distrugeri nu este într-adevăr nimic altceva decât ceea ce provoacă moartea pe planul fizic. Putem deci spune că datorită acestei distrugeri neîncetate a organismului nostru şi activităţii noastre distructive putem menţine conştienţa Eului nostru.

În acest fel suntem deci distrugătorii învelişurilor astral, eteric şi fizic. Asta înseamnă că avem faţă de aceste învelişuri un comportament diferit decât faţă de Eu. Viaţa obişnuită ne învaţă că putem deveni şi distrugătorii Eului. Să vedem o clipă cum putem deveni distrugătorii Eului nostru.

Eul nostru este ceva – puţin contează pentru moment ce anume –, şi în măsura în care el este ceva în cadrul universului, are o anumită valoare. Omul resimte foarte bine că Eul său are o anumită valoare pentru Cosmos. Dar noi putem micşora această valoare. Cum putem noi reduce valoarea Eului nostru? Când producem un necaz cuiva pe care ar fi trebuit să-l iubim, atunci ciuntim efectiv valoarea Eului nostru. După ce am provocat această suferinţă nejustificată, Eul nostru şi-a scăzut valoarea. Acesta este un fapt de care fiecare îşi poate da seama. Mai putem constata şi următoarele: omul neputând, în cursul existenţei sale, atinge niciodată valoarea sa ideală, Eul său este în realitate fără încetare în curs de a se devaloriza, deci de a lucra la propria sa depreciere, la propria sa distrugere. Dar atât timp cât avem controlul Eului nostru, noi avem, de-a lungul întregii noastre vieţi, posibilitatea de a elimina această distrugere. Noi suntem capabili de aceasta, deşi nu o facem întotdeauna. Înainte de a trece pragul morţii, putem întotdeauna s-o facem. Dacă am cauzat o suferinţă nejustificată cuiva putem, sub o formă sau alta, să o compensăm în timpul vieţii noastre pământeşti. Reflectând puţin la aceasta, dumneavoastră înţelegeţi că omul are posibilitatea, între naştere şi moarte, de a-şi influenţa Eul, da a-i micşora valoarea, posibilitatea de a lucra la distrugerea sa, dar şi de a echilibra această distrugere, de a o neutraliza.

În cursul actual al evoluţiei sale, omul, pentru început, nu are această posibilitate şi în ceea ce priveşte trupul său astral, trupul său eteric şi trupul său fizic. El nu poate – aşa cum face cu ajutorul activităţii sale conştiente în privinţa Eului său – să lucreze la aceste trei alte trupuri, căci el nu se află în mod conştient în aceste trei părţi ale fiinţei sale. Daunele cauzate în trupurile sale astral, eteric şi fizic se menţin. El nu încetează să le distrugă, fără a fi în măsură să facă ceva pentru a le repara. Aceasta este uşor de înţeles: dacă am intra într-o nouă încarnare înzestraţi cu forţele conţinute în trupurile noastre fizic, eteric şi astral, aşa cum au fost ele modelate la sfârşitul încarnării precedente, noi am avea de a face cu un trup astral, eteric şi fizic cu totul inutilizabil. Conţinutul sufletescului nostru este întotdeauna la originea a ceea ce se manifestă în corporalitate; el constituie forţa care se exprimă acolo. Faptul că la sfârşitul existenţei avem un organism fragil, dovedeşte că sufletul nostru nu are forţele capabile să-i salveze vitalitatea. Pentru a ne menţine conştienţa şi pentru a o păstra trează, noi am distrus încontinuu învelişul nostru corporal. Forţele care ne rămân la sfârşitul unei încarnări nu ne sunt de nici un folos în următoarea încarnare. Noi trebuie să primim puteri noi, capabile să acţioneze în cursul încarnării următoare asupra trupurilor astral, eteric şi fizic în aşa fel încât ele să fie, într-o anumită măsură, vitalizate şi sănătoase, şi deci utilizabile pentru noua încarnare. În timpul unei existenţe pământeşti – şi aceasta este deja accesibil oricărei observaţii – omul are posibilitatea de a distruge cele trei trupuri ale sale; dar lui nu îi este posibil, lui singur, să le structureze într-o manieră sănătoasă, să le formeze, să le reconstituie. Investigaţia ocultă ne arată că în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, din regnul extraterestru în care trăim ne vin anumite puteri capabile să restaureze învelişurile omeneşti uzate. Între moarte şi o nouă naştere noi ne îndepărtăm în universul cosmic, şi trebuie să mergem să căutăm în alte corpuri cereşti, înrudite cu regnul pământesc, puterile pe care nu le putem extrage din sânul regnului pământesc. Ele conţin rezervele de puteri de care au nevoie învelişurile noastre omeneşti. Pe Pământ, omul are o singură posibilitate, aceea de a extrage de aici puterile necesare pentru reconstituirea permanentă a Eului său; celelalte componente ale naturii omeneşti trebuie să-şi primească puterile din alte lumi, şi nu din Pământ.

Dacă vom considera mai întâi trupul astral, vedem că după moarte fiinţa omenească îşi extinde existenţa în afară, se răspândeşte realmente în exterior şi se dilată prin toate sferele planetare. Prin dilatarea fiinţei sale sufletesc-spirituale, omul devine, pe durata kamalokăi, o fiinţă atât de mare – atunci se întrepătrund mai multe fiinţe – încât atinge limita formei orbitei pe care Luna o descrie în jurul Pământului. Fiinţa omenească se dilată după aceea până la sfera lui Mercur – în sensul atribuit de ocultism termenului de Mercur –, apoi până la sfera lui Venus, după aceea până la sfera lui Marte, cea a lui Jupiter şi apoi până la Saturn. Fiinţa omenească se dilată din ce în ce mai mult. Ca entitate, dincolo de pragul morţii, omul ajunge să trăiască devenind un locuitor al lui Mercur, apoi al lui Venus, apoi al lui Marte şi aşa mai departe. El trebuie oarecum să aibă facultatea de a se simţi în largul său în aceste lumi planetare. Ce să facă pentru a se adapta la ele?

O dată ce perioada kamaloka a trecut, omul trebuie să aibă în el ceva care să-i permită să dezvolte o afinitate cu puterile proprii sferei lui Mercur, unde se află. Când observăm mai multe fiinţe omeneşti în răstimpul vieţilor dintre moarte şi o nouă existenţă, se adevereşte că ele au comportamente foarte diferite. Există o diferenţă foarte netă între cei care intră în această sferă a lui Mercur cu o anumită atitudine morală, şi cei care sunt marcaţi de o viaţă imorală. Acest lucru include bineînţeles toate nuanţele posibile. În sfera lui Mercur, fiinţa omenească, având dobândite în cursul existenţei sale calităţi morale, este ceea ce am putea numi o fiinţă spirituală sociabilă; ea are posibilitatea să contacteze alte fiinţe – fie defuncţi care i-au premers, fie fiinţe proprii sferei lui Mercur – şi să stabilească cu ele legături şi schimburi. Fiinţa omenească imorală devine solitară şi se simte exclusă din comunitatea altor locuitori ai acestei sfere. Iată la ce conduce atitudinea morală sau imorală a fiinţelor pământeşti ajunse în această sferă. Este esenţial să înţelegem că moralitatea este ceea ce stabileşte în acest loc contactul şi legătura noastră cu fiinţele care trăiesc acolo, şi că atitudinea noastră imorală închide fiinţa noastră ca într-o închisoare. Desigur că noi ştim atunci că acolo sunt şi alte fiinţe, dar suntem oarecum închişi într-o carapace şi nu le putem întâlni. Situaţia de singurătate rezultă dintr-o existenţă omenească asocială şi imorală pe Pământ.

În sfera următoare, elementul determinant pentru stabilirea contactelor între fiinţele omeneşti este sentimentul religios. În acord cu tradiţia ocultă, vom denumi provizoriu această regiune, sfera lui Venus. Cei care, în cursul existenţei lor pământeşti, au dobândit sentimentul că tot ceea ce este efemer în viaţa oamenilor şi a lucrurilor este legat de ceva etern, şi că omul, prin atitudinea sufletului său, trebuie să tindă spre ceea ce este spiritual şi divin, pot stabili contactul cu fiinţele acestei sfere. Dimpotrivă, un spirit materialist, incapabil să-şi orienteze sufletul spre etern şi nepieritor, spre divin, rămâne ca întemniţat în propria sa fiinţă şi este condamnat la singurătate. Tocmai aici, în sfera lui Venus, putem vedea cel mai bine, datorită investigaţiilor oculte, cum prin felul nostru de a trăi pe Pământ creăm în trupul nostru astral condiţiile de viaţă necesare în această sferă. Noi trebuie să dobândim o înţelegere şi să dezvoltăm o înclinaţie pentru ceea ce dorim să ne asociem mai târziu. Şi este o realitate faptul că oamenii de pe Pământ, din toate timpurile şi pe durata diferitelor epoci – aşa cum trebuie să fie, pe bună dreptate – au întreţinut legături cu viaţa spirituală divină, în toate confesiunile şi în toate concepţiile despre lume. Pentru a progresa, evoluţia a avut nevoie de o sursă unică. În domeniul religios, de exemplu, oricare ar fi epoca şi poporul, diferitele confesiuni au fost date de spiritele desemnate de circumstanţele cosmice în funcţie de dispoziţiile popoarelor, de condiţiile climatice, ş.a.m.d. Apartenenţa confesională se bazează deci pe o aceeaşi sursă, dar confesiunile sunt nuanţate după condiţiile proprii fiecărui popor. Chiar şi în epoca noastră, oamenii constituie pe Pământ grupuri distincte, în funcţie de confesiunea lor religioasă sau concepţia despre lume. Ceea ce dezvoltă în sufletul nostru o confesiune religioasă sau o filozofie pregăteşte înţelegerea şi sociabilitatea noastră pentru sfera lui Venus. Sentimentele religioase ale hinduşilor, chinezilor, musulmanilor, creştinilor, etc., pregătesc sufletul pentru ca, o dată ajunşi în sfera lui Venus, el să aibă înţelegerea, simpatia şi înclinaţia care îl atrage, înainte de toate, spre fiinţele ce împărtăşesc aceleaşi sentimente şi care şi-au modelat sufletul după aceeaşi confesiune. Putem realmente afirma – şi investigaţia spirituală este foarte clară asupra acestui punct –

şi de modelul sufletului după decedat. Conducătorul acestui realm este Arhanghelul Mihail – şi întreaga ştiinţă spirituală este foarte clară asupra acestui punct – că în timp ce astăzi suprafaţa Pământului este împărţită între rase, popoare, ş.a.m.d. – situaţia aceasta se va schimba în viitor, întreţeserile fiind deja începute – şi deci dacă aceasta constituie actualmente tot atâtea semne distinctive, sfera lui Venus, pe care noi o parcurgem împreună cu alte fiinţe omeneşti sau spirituale, nu cunoaşte această diferenţiere rasială. Oamenii sunt grupaţi acolo numai după confesiunile lor religioase şi concepţiile lor filosofice. Desigur că mai există încă o diferenţiere datorată tocmai faptului că această divizare pământească, existentă la nivelul religiilor, este într-o anumită măsură dependentă de condiţiile rasiale şi de seminţii. Totuşi, nu elementul rasial este cel care are întâietate, ci determinantă este experienţa sufletului datorată faptului că el se leagă de o anumită confesiune.

După moarte, noi rămânem întotdeauna un anumit timp în sfera lui Venus. După aceea ne dilatăm şi ajungem până la sfera următoare, cea a Soarelui.

În calitate de suflete, noi devenim realmente, între moarte şi o nouă naştere, locuitori ai Soarelui. În comparaţie cu sfera lui Venus, sfera Soarelui mai necesită şi altceva. Pentru a evolua în sfera solară între moarte şi o nouă naştere, este eminamente necesar să înţelegem nu numai un grup omenesc determinat, ci totalitatea sufletelor omeneşti, şi să putem stabili puncte de contact cu toate sufletele. În sfera Soarelui noi ne simţim izolaţi dacă suntem încorsetaţi de prejudecăţi, oricare ar fi apartenenţa confesională, şi datorită acestui fapt noi suntem incapabili să-i înţelegem pe cei al căror suflet este marcat de o altă confesiune. Cel care, pe Pământ, de exemplu, nu a ştiut aprecia decât avantajele unei anumite religii, nu-i va înţelege niciodată, în sfera Soarelui, pe cei care au aparţinut altei religii. Dar această lipsă de înţelegere nu se manifestă ca pe Pământ. Aici, jos, oamenii pot să se deplaseze şi să-şi intersecteze drumurile fără să se înţeleagă la nivelul sufletului: ei se pot scinda în diferite apartenenţe religioase şi filosofice. Dar în sfera Soarelui, până acolo unde ne întindem şi ne întrepătrundem, noi suntem uniţi şi, cu toate acestea, separaţi, prin viaţa noastră lăuntrică. Şi acolo orice separare şi orice lipsă de înţelegere este o sursă de suferinţe cumplite. Întâlnirea cu un suflet aparţinând unei alte confesiuni naşte în noi un reproş pe care suntem incapabili să-l depăşim, pentru că pe Pământ nu am învăţat să o facem, şi pentru că această incapacitate se prelungeşte un răstimp nedefinit.

Vom înţelege mai bine despre ce este vorba dacă, plecând de la ceea ce se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere, abordăm problema iniţierii. Căci trăirea iniţiatului, care pătrunde în lumile spirituale, este într-un anumit fel foarte asemănătoare celei a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. El trebuie să se familiarizeze cu aceleaşi sfere, şi ar trece prin aceleaşi frământări dacă, în momentul intrării în sfera Soarelui, ar păstra prejude-căţile unei concepţii unilaterale despre lume. Iată de ce iniţierea trebuie să fie precedată de o deschidere totală faţă de orice confesiune religioasă aflată pe Pământ, o înţelegere pentru ceea ce trăieşte în orice suflet, oricare ar fi apartenenţa sa filosofică. Căci dacă nu, tot ceea ce se sustrage înţe-legerii noastre devine sursă de zbucium, asemănându-se cu munţi înalţi gata să se prăbuşească peste noi, sau cu manifestări la care se presimte o putere explozivă care ne-ar putea lovi. Din moment ce ne încorsetăm pe noi înşine într-o asemenea atitudine, orice lipsă de înţelegere pentru semen acţionează în acest fel în lumile spirituale.

Dar lucrurile nu au fost întotdeauna aşa. În timpurile precreştine, evoluţia omenirii nu prevedea ca oamenii să dezvolte o asemenea înţelegere pentru fiecare suflet individual. Neamul omenesc a trebuit să treacă printr-o fază de unilateralitate. Dar cei care au fost ridicaţi la nivelul de călăuzitori ai lumii au trebuit să dobândească mai mult sau mai puţin conştient facultatea unei înţelegeri mai generale şi nu a uneia exclusive. Chiar dacă cineva nu era decât călăuza unui singur popor, el trebuia oarecum să fie capabil să desfăşoare o înţelegere pentru fiecare suflet omenesc. Vechiul Testament făcea aluzie la aceasta în mod grandios în locul unde Abraham îl întâlneşte pe Melchisedec [Nota 13], preot al celui Prea-Înalt. Cel care înţelege acest pasaj ştie că Abraham, chemat să devină călăuzitorul poporului său, beneficiază în acel moment de iniţiere – chiar dacă aceasta nu se desfăşoară în deplină luciditate, cum va fi cazul mai târziu pentru alte iniţieri –, o iniţiere care îi permite să sesizeze realitatea divină capabilă să pătrundă orice suflet omenesc. Pasajul unde este vorba de întâlnirea lui Abraham cu Melchisedec ascunde de altfel un profund mister privind evoluţia neamului omenesc. Dar omenirea trebuia să fie pregătită treptat să devină din ce în ce mai capabilă să beneficieze de trecerea sa prin sfera Soarelui. Cum?

În cursul evoluţiei noastre pe Pământ, primul impuls în favoarea unei treceri favorabile prin sfera Soarelui a fost dat de Misteriul de pe Golgota, după o pregătire în sânul poporului Vechiului Testament, despre care vom mai vorbi. Pentru moment, nu contează prea mult să ştim dacă, aşa cum a evoluat până în zilele noastre, creştinismul şi-a realizat toate ţelurile şi toate posibilităţile sale de dezvoltare. Este de la sine înţeles ca în diferitele sale confesiuni religioase, creştinismul să nu fi putut promova decât anumite aspecte ale principiului christic global, şi ca pentru anumite detalii ale intenţiilor sale pozitive el să fie în întârziere în raport cu alte confesiuni. Dar ceea ce contează, sunt posibilităţile evolutive pe care le cuprinde el, ceea ce poate da el omului care pătrunde tot mai profund în esenţa sa.

Noi am încercat deja să expunem ceea ce poate explica această evoluţie posibilă. Ar fi multe de spus relativ la acest subiect. Dar aici nu vom trata decât singurul aspect de care avem acum nevoie. Pentru a înţelege bine semnificaţia profundă a diferitelor curente religioase, putem rămâne la un singur aspect care ne arată clar caracterul confesiunilor religioase. Constatăm că diferitele orientări religioase sunt adaptate diferitelor rase, populaţii şi comunităţi de sânge. Aceasta este mai ales valabil în primele timpuri ale evoluţiei omenirii. Această situaţie a durat un anumit răstimp. Noi ştim că religia hindusă este rezervată celor care sunt născuţi hinduşi. Într-un anumit sens, vechile religii sunt religii ale seminţiilor, ale anumitor popoare. Vă rog să nu luaţi această remarcă drept o depreciere, ci numai drept o caracterizare. Diferitele religii care au fost date popoarelor de către iniţiaţi, şi care au fost scoase din sursa unei religii universale comune, dar adaptate diferitelor popoare, seminţii, ş.a.m.d., aceste diferite religii au ceva, să spunem, dintr-un egoism religios. Popoarele au iubit întotdeauna curentele religioase ieşite din propria lor constituţie, din propriul lor sânge. Noi chiar ştim că odinioară, când era întemeiată o religie provenind din centre de misterii la un popor din antichitate, aceasta nu era realizată de către un străin de sângele acelui popor. Se întemeia un al doilea misteriu, care era transportat acolo unde mai exista deja unul. Dar cineva din cadrul acelui popor era desemnat drept călăuzitor al acelui popor, sau al acelei seminţii.

În această privinţă există o mare diferenţă faţă de ceea ce se poate numi creştinismul autentic. Individualitatea spre care orice creştin îşi îndreaptă privirea sa, Christos Iisus, a avut cea mai slabă influenţă tocmai în sânul poporului şi locului unde s-a încarnat.

Condiţiile religioase în Occident trebuie să fie considerate la fel ca acelea din India sau China, unde se perpetuează religiile tribale? Nu, câtuşi de puţin! Religiile noastre nu s-ar putea compara cu cele din Orient, hindusă şi chineză, decât dacă aici, în Europa Centrală, noi am fi, de exemplu, adoratori fideli ai lui Wotan. Noi am fi atunci în aceeaşi situaţie, şi egoismul religios s-ar manifesta şi aici. Or, în Occident, orice egoism religios a dispărut şi s-a adoptat religia unui întemeietor de religie care nu se bazează pe nici o comunitate tribală, ci vine din afară. Acesta este un fapt care trebuie văzut în mod clar. Legătura de sânge care contribuia la întemeierea vechilor comunităţi religioase nu a jucat nici un rol în răspândirea creştinismului. Dimpotrivă, legătura de la suflet la suflet a fost esenţială aici şi ea a permis primirea unei religii de origine străină, cum a fost de exemplu cazul Occidentului. De ce a fost aşa? Fiindcă în rădăcinile sale cele mai adânci, şi încă de la origine, creştinismul era structurat pentru a deveni o religie destinată tuturor oamenilor, fără deosebire de credinţă, naţionalitate, apartenenţă tribală, de rasă şi de tot ceea ce, de altfel, poate separa oamenii unii de alţii. Pentru a înţelege în mod just creştinismul trebuie ştiut că el nu se adresează în om decât elementului uman, cel care există în orice fiinţă omenească. Faptul că în decursul primelor sale faze, şi chiar şi în zilele noastre, creştinismul a dat naştere la confesiuni diferite nu infirmă cu nimic această constatare, căci el înglobează toate posibilităţile evolutive conţinute în general în omenire. În sânul lumii creştine va trebui chiar să se producă o mare schimbare pentru înţelegerea

creştinismului până în temeliile sale. Va trebui făcută o anumită distincţie între cunoaşterea creştinismului şi realitatea sa.

Desigur că Sfântul Pavel a început să facă această diferenţiere; iar cel care îl înţelege pe Sfântul Pavel poate cunoaşte ceva în acest sens. Dar ceea ce a întreprins el a fost prea puţin înţeles până în prezent. El a extins, din apanajul exclusiv al evreilor, confesiunea creştină, pronunţând aceste cuvinte: „Christos nu a murit numai pentru evrei, ci şi pentru păgâni [Nota 14] "şi, în felul acesta, a contribuit enorm la înţelegerea justă a creştinismului. Ar fi cu totul greşit să pretindem că Misteriul de pe Golgota a avut loc numai pentru cei care îşi spun creştini. El s-a îndeplinit pentru toţi oamenii! Asta voia să spună Sfântul Pavel afirmând că Christos a murit şi pentru păgâni, nu numai pentru evrei. Ceea ce a intrat prin Misteriul de pe Golgota în întreaga viaţă a Pământului are evident importanţă pentru ansamblul vieţii pământeşti. Oricât de grotesc poate părea chiar şi astăzi celor care nu fac deosebirea despre care noi vom mai vorbi în continuare, trebuie spuse următoarele: pentru a înţelege bazele creştinismului, trebuie să fim capabili, faţă de un adept al unei alte religii – de exemplu un hindus sau un chinez – să ne întrebăm: are în el ceva creştin? Prea puţin contează ca omul în cauză să o ştie sau nu; ceea ce contează este ca el să fie avertizat asupra a ceea ce este în realitate creştinismul. Tot aşa, nu este esenţial ca un om să ştie ce este fiziologia, de vreme ce el cunoaşte realitatea digestiei. Adeptul căruia religia sa nu i-a furnizat nici o legătură conştientă cu Misteriul de pe Golgota, încă nu are deci nici o deschidere în această privinţă. Dar acesta nu este un motiv de a nega posibilitatea ca, pentru el, creştinismul să fie o realitate. Ziua în care creştinii vor fi destul de creştini pentru a descoperi elementul christic în toate sufletele pământeşti, şi nu numai când vor fi încercat prin tot felul de tentative de convertire să le inoculeze creştinismul, numai atunci va fi fost sesizat esenţialul creştinismului. Toate acestea sunt legate chiar de natura unui creştinism înţeles la justa sa valoare. Trebuie făcută deosebire între realitatea creştinismului şi înţelegerea lui. A înţelege ceea ce există pe Pământ datorită Misteriului de pe Golgota constituie un mare ideal, idealul unei cunoaşteri importante pentru Pământ, a unei cunoaşteri pe care oamenii vor şti să o dobândească în mod progresiv. Dar realitatea s-a împlinit, ea există de când s-a săvârşit Misteriul de pe Golgota.

Viaţa noastră în sfera Soarelui depinde de legătura pe care am putut-o stabili cu Misteriul de pe Golgota. Viaţa noastră în această sferă depinde în aşa măsură de acest raport, că ea nu este posibilă decât dacă am realizat cu Misteriul de pe Golgota legătura pe care tocmai am caracterizat-o. Această legătură trebuie să depăşească limitele unui creştinism incomplet, al unei nuanţe confesionale sau a alteia. În cazul în care nu realizăm acest lucru, noi ne condamnăm în mod sigur să trăim solitari în sfera Soarelui, incapabili să întâlnim sufletele altor fiinţe omeneşti. Există o afirmaţie a cărei putere se confirmă până în această sferă. Când, în calitate de fiinţe în sânul sferei Soarelui, întâlnim o altă fiinţă, putem cultiva cu ea legături sociale, şi această întâlnire ne incită să nu ne retragem în noi înşine dacă în noi trăieşte cuvântul următor: „Acolo unde doi sunt reuniţi în numele Meu, sunt şi Eu în mijlocul lor" [Nota 15]. Când există cunoaşterea reală a lui Christos, toţi oamenii sunt în măsură să se întâlnească în sânul sferei solare. Şi această întâlnire este de o importanţă remarcabilă. În această sferă, pentru om intervine o decizie, şi el trebuie să fi dobândit o anumită înţelegere. Aceasta poate fi explicată de preferinţă plecând de la un fapt extraordinar de important, accesibil oricărui suflet, dar de care adesea el nu-şi dă seama.

Unul din cele mai frumoase pasaje din Noul Testament este cel în care Christos caută să trezească conştienţa omului faţă de nucleul spiritual şi divin pe care îl poartă sufletul său. În calitate de scânteie divină, „Dumnezeu" trăieşte în fiecare suflet omenesc; orice om poartă în el o calitate divină. Christos Iisus a subliniat-o în mod deosebit. El a insistat cu toate puterile sale: „Voi toţi sunteţi dumnezei!" [Nota 16]. Maniera în care o afirmă arată că el consideră că omul merită acest calificativ chiar din momentul în care i se atribuie. Dar şi o altă fiinţă a spus aceste cuvinte. Vechiul Testament exprimă în mod simbolic faptul că la începutul evoluţiei neamului omenesc, Lucifer spusese: „Voi veţi fi ca Dumnezeu" [Nota 17]. Acest fapt trebuie reţinut. Două fiinţe spun cuvinte asemănătoare; Lucifer şi Christos: Voi veţi fi sau voi trebuie să fiţi ca Dumnezeu! Ce vrea să spună Biblia subliniind aceste spuse? Ea vrea să exprime faptul că, atunci când provin de la fiinţa luciferică, ele cheamă nenorocirea, pe când, venind de la fiinţa christică, duc la binecuvântarea supremă. Nu trebuie văzut aici un mister minunat? Cuvântul tentaţiei luciferice, azvârlit în omenire, a devenit prin Christos expresia celei mai înalte înţelepciuni. În caractere impresionante, în documentul nostru apare clar că nu numai conţinutul cuvintelor contează, ci mai ales persoana care îl pronunţă. Să reţinem din aceasta că lucrurile trebuie întotdeauna aprofundate şi că noi putem deja învăţa mult plecând de la elementele exoterice de care dispunem.

În sfera solară, între moarte şi o nouă naştere, auzim fără încetare răsunând în sufletul nostru puterea acestor cuvinte: „Tu eşti un dumnezeu, tu trebuie să fii un dumnezeu!". Şi când intrăm în această sferă, avem certitudinea de a-l întâlni acolo din nou pe Lucifer, repetând cu insistenţă aceleaşi cuvinte. De acum înainte începem să-l înţelegem foarte bine pe Lucifer, în timp ce pentru a-l înţelege pe Christos trebuie să ne pregătim progresiv pe Pământ. Dacă nu am stabilit pe Pământ o legătură cu Misteriul de pe Golgota nu aducem în sfera solară nici o înţelegere pentru aceste cuvinte, atunci când ele provin de la entitatea lui Christos. Aş dori să vă spun, formulat în cuvinte destul de banale, că în sfera Soarelui întâlnim două tronuri. Unul este cel al lui Lucifer, de unde răsună cuvântul ispititor privind natura noastră divină. Acest tron este mereu ocupat. Celălalt ne apare gol, sau, mai precis, pare gol multor oameni, căci pe acest celălalt tron din sfera solară, pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, noi trebuie să găsim ceea ce se poate numi imaginea akashică a lui Christos. Şi dacă vom ajunge să o găsim acolo, aceasta va fi, după cum vom avea ocazia să vedem în continuare, o binecuvântare pentru noi. Dacă reuşim să o găsim, se datorează faptului că Christos a coborât din Soare pentru a se uni cu Pământul şi pentru că înţelegerea noastră pentru Misteriul de pe Golgota pe Pământ ne-a permis să ne ascuţim privirea spirituală pentru ca tronul lui Christos pe Soare să nu ne pară gol ci, dimpotrivă, să ne devină vizibile actele săvârşite de El atunci când se afla încă pe Soare. Am spus că trebuie să mă exprim în acest mod banal. Într-adevăr, pentru a vorbi de aceste două tronuri şi a descrie aceste condiţii sublime trebuie să recurgem la imagini. Oricine face efortul să înţeleagă va putea recunoaşte că aceste cuvinte făurite pe Pământ sunt inadecvate şi că trebuie recurs la imagini pentru a ne putea face înţeleşi.

Pentru ceea ce avem nevoie în timpul şederii noastre în sfera Soarelui nu găsim deci înţelegere decât dacă am asimilat pe Pământ ceva care nu interferează numai cu puterile astrale, ci şi cu puterile eterice. Dacă aţi urmărit ceea ce v-am expus, trebuie să ştiţi că religiile acţionează asupra puterilor eterice şi modelează trupul eteric al omului. O dată ce am dobândit o înţelegere pentru Misteriul de pe Golgota, ne rămâne o bună parte de moştenire spirituală datorită faptului că sufletele noastre sunt pătrunse de puteri emanând din sfera Soarelui. Căci din această sferă trebuie să extragem puterile de care avem nevoie pentru a putea primi în mod corect trupul eteric din următoarea noastră încarnare. Dimpotrivă, puterile care ne sunt necesare pentru a fi în măsură să primim corect trupul astral în următoarea noastră încarnare, le vom căuta în alte sfere planetare.

Să nu credeţi că ceea ce v-am spus nu este conform cu spiritul evoluţiei omeneşti. Eu vă spusesem deja că încă din epoca precreştină un călăuzitor al omenirii, Abraham, cu ocazia întâlnirii sale cu Melchisedec, sau Malekzadic, a avut prilejul să-şi procure puterile necesare pentru trecerea sa prin sfera solară. Nu este vorba aici de o afirmaţie oarecare făcută din intoleranţă, când se constată că numai creştinismul ortodox ar fi în măsură să procure omului puterile necesare pentru a stabili în sfera solară relaţii juste cu fiinţele. Nu, acolo este vorba de o realitate a evoluţiei. Spuneam că în decursul timpurilor, vechea posibilitate de a contempla prin alte mijloace imaginea akashică a lui Christos s-a estompat progresiv. Privirea spirituală a lui Abraham era complet deschisă pentru această imagine akashică a lui Christos în sfera solară. Acesta este un fapt incontestabil. Faptul că Misteriul de pe Golgota nu avusese încă loc pe atunci şi că Christos locuia încă pe Soare nu este o obiecţie valabilă; în realitate El era unit pe atunci cu alte sfere planetare. La acea epocă şi până în zilele noastre, oamenii erau capabili să contemple ceea ce era de văzut acolo. Şi dacă ne-am întoarce înapoi şi mai departe, în timp, pe când sfinţii rishi erau

călăuzitorii poporului lor, învăţătorii din vechea Indie, acolo era deja vorba de călăuzitori ai omenirii care erau foarte familiarizaţi cu entitatea lui Christos, ce locuia încă în Soare. Aceşti călăuzitori se străduiau să-l facă cunoscut adepţilor lor, în orice caz fără ca să folosească deja numele pe care îl va purta El mai târziu. Deşi Misteriul de pe Golgota nu acţiona pe atunci până în sfera cunoaşterii acestor epoci îndepărtate, cei care căutau în profunzimile existenţei adevărurile intime, au avut totuşi posibilitatea de a dobândi facultăţile care îi permit omului să extragă din Soare puterile destinate regenerării trupurilor lor eterice. Dar aceste posibilităţi au încetat o dată cu evoluţia ulterioară a omenirii. Ele trebuiau, de altfel, să înceteze, fiindcă puteri noi caută fără încetare să se introducă în omenire.

Aceasta este o realitate a evoluţiei. Noi ne îndreptăm înspre timpurile viitoare când, dacă se îndepărtează de evenimentul christic, oamenii se vor priva din ce în ce mai mult de posibilitatea de a face o experienţă corectă a sferei solare pe durata călătoriei lor dintre moarte şi o nouă naştere. Se impune certitudinea faptului că ceea ce este christic trebuie căutat în fiecare suflet. Dacă vrem să sesizăm bazele creştinismului, să ne întrebăm în privinţa fiecărui om: câtă substanţă creştină are în el? Este de asemenea adevărat că omul se poate exclude din creştinism prin faptul că nu are conştienţa despre ce este vorba în realitate. „Christos a murit nu numai pentru evrei, ci şi pentru păgâni” – acestor cuvinte ale Sfântului Pavel le putem adăuga următoarele: dacă în decursul evoluţiei viitoare a omenirii s-ar exclude şi respinge în mod conştient şi din ce în ce mai mult Misteriul de pe Golgota, aceasta i-ar împiedica pe oameni să primească ceea ce a fost făcut pentru ei. Misteriul de pe Golgota este în mod precis o binefacere destinată fiecăruia dintre noi. Orice om este liber să-i primească sau nu efectele. Dar de felul în care va lăsa să acţioneze acest Mister asupra lui va depinde în viitor facultatea sa de a extrage din sfera Soarelui puterile necesare pentru construirea corectă a trupului său eteric pentru următoarea încarnare. Consecinţa imensă care decurge din aceasta pentru întreg viitorul neamului omenesc pe Pământ va face obiectul următoarelor conferinţe.

Creştinismul, legat de Misteriul de pe Golgota fără să-l înţeleagă prea mult, constituie deocamdată prima pregătire a omenirii pentru a stabili din nou relaţii juste cu sfera Soarelui. Înţelegerea justă a Misteriul de pe Golgota, conform antroposofiei, trebuie să fie al doilea impuls. Această relaţie justă cu sfera Soarelui se dobândeşte prin efortul continuu de a înţelege mereu mai bine Misteriul de pe Golgota. Odată intrat în această sferă, omul se dilată în continuare şi trece, de exemplu, în sfera lui Marte. Nu este suficient să stabilim relaţii corecte cu puterile solare numai în cadrul sferei Soarelui; trebuie ca să le purtăm cu noi când ne ridicăm spre sfera lui Marte. Pentru ca să nu se întunece şi să dispară conştienţa, odată parcursă sfera solară, ci ea să poată fi dusă, dimpotrivă, în sferele lui Marte şi Jupiter, care trebuie parcurse ulterior, pentru ca aceasta să se realizeze, este necesar, în cursul actualului ciclu al evoluţiei omenirii, ca în suflete să se trezească înţelegerea spirituală pentru ceea ce animă religiile şi concepţiile noastre de viaţă. Aceasta explică cercetarea în domeniul religiei şi concepţiilor despre lume. În locul înţelegerii antroposofice va veni o înţelegere foarte diferită, despre care abia ne putem face o imagine. Căci dacă este clar că un adevăr este valabil la o epocă încă impregnată de un simţ pentru sinceritate, nu este mai puţin adevărat că impulsuri mereu noi vor interveni în evoluţia neamului omenesc. Trebuie să ştim că ceea ce poate oferi antroposofia este valabil numai pentru o epocă dată. Asimilând acest învăţământ, omenirea va duce spre viitor impulsurile primite, pe care le va fi transformat. Datorită acestor puteri transformate ea va fi în măsură să preia noile forţe, care se vor manifesta ulterior.

Am arătat relaţia care există între viaţa pământească şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Veţi fi remarcat faptul că oamenii au realmente nevoie să cunoască şi să dezvolte o sensibilitate pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, o cunoaştere a ei şi un sentiment faţă de ea, la fel ca pentru viaţa pe Pământ. Căci salvarea, certitudinea, tăria şi speranţa pe care o avem încarnându-ne pe Pământ depind de puterile pe care le aducem din viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Dar puterile pe care le luăm de acolo depind, la rândul lor, de comportamentul pe care l-am avut în încarnarea noastră precedentă, depind de atitudinea noastră morală, de dispoziţia noastră religioasă sau, mai general, de calităţile sufleteşti pe care le-am dobândit. Noi trebuie să ştim că datorită experienţei suprasensibile pe care o trăim între moarte şi o nouă naştere, noi contribuim în mod activ fie la propagarea neamului omenesc, fie la distrugerea sa. Căci dacă oamenii nu dobândesc puterile capabile să le dea un trup astral sănătos, puterile care activează în trupul astral al omului pământesc ar deveni sterile şi seci, şi omenirea s-ar scufunda pe Pământ într-un declin moral şi religios. Dacă oamenii nu vor prelua puteri pentru trupul lor eteric, rasa umană ar dispărea de pe Pământ. Fiecare se poate întreba: În ce măsură pot eu contribui la faptul ca Pământul să nu fie populat numai de corpuri bolnăvicioase? Antroposofia nu este numai cunoaştere, ci ea este responsabilitate care ne pune în relaţie cu întreaga fiinţă a Pământului şi ne menţine ca atare.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A TREIA CONFERINŢĂ

Berlin, 3 decembrie 1912

În consideraţiile noastre asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, am făcut deja aluzie, şi dumneavoastră vă amintiţi de aceasta fără îndoială, de faptul că, la început, omul continuă să existe în această perioadă în condiţiile pe care şi le-a pregătit de aici, de pe Pământ. Am menţionat că de fiecare dată când întâlnim o persoană după moarte, în lumea spirituală, relaţiile dintre noi şi această persoană sunt, mai întâi, cele pe care le-am ţesut pe durata existenţei noastre pământeşti, şi pe care nu le putem schimba cu nimic. Să luăm exemplul următor: după moarte, întâlnim în lumea spirituală un prieten, sau orice altă persoană decedată înaintea noastră. Să presupunem că este vorba de o fiinţă căreia îi datorăm afecţiune datorită unor anumite împrejurări, dar că, într-o anumită măsură, noi am privat-o de această iubire. În acest caz noi vom continua să vieţuim relaţiile care existau înaintea morţii, aceste relaţii fiind constituite dintr-o privare afectivă de care suntem responsabili. Faţă de această fiinţă ne aflăm în situaţia descrisă în conferinţa precedentă, cu alte cuvinte contemplăm şi retrăim oarecum ceea ce am generat de-a lungul ultimei noastre existenţe pământeşti. Dacă, la un moment dat al vieţii noastre de aici de pe Pământ, noi am putut aduce o modificare a relaţiilor noastre cu această persoană, de exemplu cu zece ani înaintea morţii sale sau înaintea morţii noastre, retrăgându-i afecţiunea noastră, atunci vom avea de suportat după moarte această situaţie în răstimpul unei perioade de aceeaşi durată. Numai după ce am suportat această situaţie vom putea progresa şi cunoaşte de asemenea şi relaţiile mai bune care existaseră anterior cu această persoană. Trebuie să ştim că după moarte noi nu suntem în măsură să compensăm, să modificăm relaţiile create pe Pământ. Există o anumită imuabilitate.

Am putea foarte uşor crede că este vorba de o experienţă dureroasă şi că această situaţie trebuie privită numai din punctul de vedere al suferinţei. Aceasta ar însemna să judecăm lumea spirituală după condiţiile noastre pământeşti limitate. Dar văzute din lumea spirituală, lucrurile apar adesea cu totul altfel. Desigur că în timpul vieţii sale dintre moarte şi o nouă naştere, omul resimte toată durerea datorată faptului că trebuie să-şi spună: acum, că sunt în lumea spirituală, îmi dau seama de răul pe care l-am făcut, dar nu pot schimba nimic; trebuie oarecum să ajung în noi împrejurări similare, ca să intervină o modificare. Cel care face o asemenea experienţă trece în mod sigur prin această suferinţă. Dar el simte de asemenea certitudinea că lucrurile trebuie să se întâmple în felul acesta, şi că ar fi nefast pentru progresul său dacă nu ar fi astfel, dacă nu ar putea prelua această experienţă dureroasă. Căci contemplând o asemenea situaţie fără să o putem schimba, noi acumulăm puterea de a o schimba ulterior, în cursul karmei noastre viitoare. Tehnica viitoarei noastre karme este de aşa natură încât noi vom putea modifica şi corecta această situaţie când intrăm din nou într-o încarnare fizică. Defunctul nu este deloc în măsură să modifice prin el însuşi această situaţie. Mai ales imediat după moarte, în timpul perioadei de kamaloka, el vede, aşa-zicând, venind în întâmpinarea sa consecinţele vieţii sale pământeşti. La început el trebuie să rămână în aceeaşi situaţie, la aceeaşi experienţă, pe care nu o poate modifica.

Se poate spune în legătură cu aceasta că cei vii, cei care îşi urmează drumul lor pământesc, au mult mai multă influenţă asupra celui mort decât el însuşi sau alţi morţi. Şi acesta este un fapt extrem de important. Cel care rămâne pe plan fizic şi care a avut anumite legături cu defuncţii, cel care are relaţii cu sufletele care se află între moarte şi o nouă naştere, numai acela este în măsură, prin libera sa iniţiativă de aici, să aducă anumite modificări la starea de după moarte a defuncţilor.

Să luăm un caz concret, capabil să ne clarifice multe aspecte. Să ne mulţumim să vedem ceea ce se desfăşoară în kamaloka, fiindcă trecerea ulterioară în devachan nu modifică cu nimic situaţia. Să ne imaginăm două fiinţe care au trăit împreună pe Pământ. Să luăm un exemplu care ne afectează îndeaproape. Se poate întâmpla că la un anumit moment al vieţii sale, una din fiinţe să fi cunoscut antroposofia, sau chiar să fi devenit antroposof. Cealaltă, care este alături de ea, să fie pornit împotriva antroposofiei să nu facă decât s-o denigreze, şi aceasta tocmai fiindcă prietenul său aderă la antroposofie. Poate aţi făcut şi dumneavoastră această experienţă şi v-aţi spus: desigur că celălalt nu ar fi atât de virulent împotriva antroposofiei, dacă prietenul său nu ar fi devenit antroposof. Poate chiar ar fi devenit el însuşi un bun antroposof dacă ar fi fost primul care să cunoască antroposofia. Nu este o situaţie imposibilă, căci cazuri de acest fel există în viaţă. Dar noi trebuie să ştim că asemenea situaţii evidenţiază adesea domeniul iluziei. De fapt situaţia poate fi următoarea: cel care este pornit împotriva antroposofiei pentru că prietenul său a aderat la ea, nu este furios decât în stratul superior al conştienţei sale, la nivelul Eului său; dar în conştienţa sa astrală, în subconştientul său, nu există nimic care să împărtăşească această aversiune pentru antroposofie. Fără ştirea sa, el poate chiar avea o atracţie pentru antroposofie. Acesta este un fapt constatat adesea: unei aversiuni la nivelul conştienţei superioare îi corespunde o atracţie la nivelul subconştientului. Ceea ce se exprimă la nivelul superior al conştienţei nu corespunde în mod necesar modului în care se exteriorizează sentimentul. După moarte, experienţa nu se limitează numai la consecinţele a ceea ce s-a desfăşurat în straturile superioare ale conştienţei, la nivelul Eului. Cine crede aceasta îşi face o idee cu totul falsă despre condiţiile existenţei postmortem. Noi am descris adesea cum, în momentul morţii, omul îşi depune trupurile fizic şi eteric, dar păstrează lumea dorinţelor şi poftelor sale. Dar ceea ce durează nu se limitează numai la dorinţele de care este conştient, ci, de asemenea, la cele care există în subconştientul său, dorinţele de care nu ştie nimic sau pe care el poate chiar le-a combătut viguros pe Pământ. După moarte acestea sunt adesea mai puternice şi mai intense decât în timpul vieţii. Pe durata existenţei noastre pământeşti există o anumită dizarmonie între trupul astral şi Eu; aceasta se manifestă printr-un sentiment de vid sau de insatisfacţie. După moarte, tocmai conştienţa astrală conferă sufletului omenesc tot caracterul său, care dă fiinţei omeneşti pecetea sa. Experienţele care se desfăşoară la nivelul superior al conştienţei noastre sunt de o importanţă mai mică decât cele ale dorinţelor ascunse şi ale tuturor pasiunilor care dormitează în adâncurile sufletului şi cărora Eul le ignoră adesea existenţa. Deci se poate întâmpla ca omul care tună şi fulgeră împotriva ştiinţei spirituale fiindcă prietenul său a devenit antroposof, ajuns de cealaltă parte a pragului, să vadă manifestându-se în el o dorinţă profundă în favoarea antroposofiei. Această dorinţă va trebui să rămână nesatisfăcută, căci este prea puţin probabil ca această fiinţă, odată ce a trecut pragul, să aibă ocazia să o satisfacă. Dar printr-o înlănţuire aparte a împrejurărilor se poate întâmpla ca, în anumite cazuri, cel rămas pe Pământ să poată veni în ajutorul defunctului şi să-i modifice condiţiile existenţei. Am putut observa astfel de cazuri printre noi, de nenumărate ori.

Le putem, de exemplu, citi morţilor. Ne reprezentăm cu intensitate că defunctul este prezent, evocăm trăsăturile feţei sale şi parcurgem în gândire cu el textul pe care îl citim, de exemplu o lucrare de antroposofie. Este suficient să o facem în gând. Aceasta acţionează în mod direct asupra celui care a trecut pragul morţii. Cât timp el rămâne în kamaloka, limba nu constituie o piedică; ea nu devine o piedică decât când el este în devachan. Datorită acestui fapt nu se poate obiecta că cel mort nu înţelege limbajul nostru. Într-adevăr, în răstimpul de kamaloka persistă o anumită sensibilitate pentru cuvintele noastre. Printr-o astfel de acţiune putem efectiv aduce un ajutor celui care a trecut pragul morţii. Ceea ce se ridică astfel de la planul fizic poate modifica deci condiţiile existenţei dintre moarte şi o nouă naştere. Numai ceea ce emană din planul fizic are această putere, pe când o influenţă directă venind din lumea spiritului nu ar putea-o face.

De aici rezultă că antroposofia, dacă va vieţui cu adevărat în inima oamenilor, va fi capabilă să treacă peste prăpastia care separă lumea fizică de lumea spirituală. În aceasta trebuie să vedem esenţialul antroposofiei, importanţa ei vitală. Atâta timp cât se consideră că rolul ei constă în mod principal în a furniza concepte şi idei antroposofice, şi în a explica alcătuirea fiinţei omeneşti prin ceea ce primeşte din lumea spirituală, nu vedem decât începutul acţiunii sale. Numai atunci când vom şti cum intervine antroposofia în existenţa noastră, numai atunci va stabili ea realmente puntea dintre lumea fizică şi cea spirituală. Atunci nu ne vom mai limita la o atitudine pasivă în privinţa morţilor, ci vom avea o conduită activă şi vom cultiva relaţii vii cu ei, pentru a-i ajuta. Pentru a fi astfel, antroposofia trebuie în prealabil să pătrundă conştienţa noastră şi să ne facă să înţelegem că lumea noastră este în întregime în acelaşi timp fizică şi supra-fizică, spirituală, şi că fiinţa omenească nu se află pe Pământ numai pentru a culege în mod egoist, pe durata existenţei sale de aici, fructele vieţii materiale, ci şi pentru a îndrepta înspre lumea spirituală ceea ce nu poate fi cultivat decât pe planul fizic şi nu există decât la acest nivel. Dacă un om, din anumite motive care se justifică, sau din nepăsare, a păstrat distanţă faţă de concepţiile antroposofice, noi putem, după moarte, să-l apropiem de acest învăţământ, în felul în care îl vom explica.

Se poate pune problema următoare: dar dacă pe defunct îl deranjează asta, dacă nu şi-o doreşte? Această întrebare nu este în întregime justificată, pentru că oamenii nu sunt astăzi, în subconştientul lor, atât de ostili faţă de antroposofie. În subconştientul lor, ei nu au în realitate absolut nimic ce să-i reproşeze. Şi dacă noi am avea acces la subconştientul celor care o combat la nivelul conştienţei lor superioare, dacă am putea conversa cu subconştientul lor, nu ar mai exista deloc atâta ostilitate împotriva antroposofiei. Căci omul nu are prejudecăţi împotriva lumii spirituale decât la nivelul conştienţei Eului, sau, pentru a fi mai precis, la ceea ce, în calitate de conştienţă a Eului, se răsfrânge pe planul fizic.

Noi am învăţat astfel a cunoaşte un aspect al comunicării posibile între lumea fizică şi lumea spirituală. Ne putem de asemenea întreba dacă este posibilă o comunicare în direcţia lumii fizice pornind din celălalt pol. Altfel spus: cel care a trecut pragul morţii poate să se manifeste într-un anumit fel faţă de cei care au rămas pe Pământ? Astăzi acest lucru nu este posibil decât într-o foarte mică măsură, dat fiind că pe planul fizic omul trăieşte, de regulă generală, exclusiv la nivelul conştienţei sale a Eului, şi nu este deloc capabil să se pătrundă în conştienţa legată de trupul astral. Or, nu este atât de uşor să ne reprezentăm cum vor ajunge oamenii, încetul cu încetul, pe măsură ce antroposofia va progresa în cadrul evoluţiei omenirii, să devină conştienţi de această lume astrală sau devachanică sau, pur şi simplu spirituală, care înconjoară omul pământesc. Dar aceasta se va realiza. Numai faptul de a ţine cont de ceea ce revelează învăţământul antroposofic omului, va permite acestuia să găsească mijloacele şi căile necesare pentru a forţa limitele planului pur fizic şi de a-şi consacra atenţia lumii care-l înconjoară din toate părţile, dar pe care nu o percepe, prin simplul fapt că el nu dă nici o atenţie lumii spirituale.

Cum găsim mijloacele pentru a percepe această lume spirituală?

Aş dori să vă aduc astăzi în situaţia de a vă da seama că omul ştie şi recunoaşte în fond foarte puţine lucruri din ceea ce există în lumea sa înconjurătoare. La drept vorbind, el ignoră aproape toate lucrurile importante din univers. Cu ajutorul simţurilor şi inteligenţei sale, el învaţă să cunoască faptele curente în care este implicat. El învaţă să cunoască ceea ce se desfăşoară în exterior, dar şi ceea ce resimte în el însuşi, şi uneşte în gândire toate aceste manifestări: numeşte una cauză, cealaltă efect. O dată ce a stabilit o înlănţuire fie de la cauză la efect, fie cu ajutorul altor concepte, el crede că a cunoscut fenomenele. Să luăm cazul următor: Dimineaţa, la ora opt, părăsim locuinţa, plecăm la muncă, apoi ne luăm prânzul şi după aceea ne consacrăm timpul care ne rămâne diverselor distracţii. Apoi stabilim un raport între diferitele fapte din viaţa noastră; unul ne lasă o amintire mai profundă, altul mai slabă. Aceasta suscită în sufletul nostru impresii, trezindu-ne când simpatia, când antipatia. O reflectare chiar superficială ne poate aduce la concluzia că noi înotăm oarecum la suprafaţa mării şi că nu avem nici cea mai mică idee despre ceea ce se întâmplă în adâncuri. Tot aşa, fiind angajaţi în viaţă, noi nu cunoaştem decât realitatea exterioară. Or, enorm de multe lucruri rămân ascunse dincolo de această realitate de suprafaţă. Să admitem că ne părăsim locuinţa în fiecare zi la ora opt dimineaţa pentru a merge la muncă. Dar iată că într-o zi plecăm cu trei minute întârziere. Situaţia noastră nu mai este atunci aceeaşi. Într-adevăr, vom ajunge cu trei minute mai târziu. Apoi reluăm ritmul obişnuit, plecând la ora opt fix. Uneori reuşim totuşi să constatăm că, dacă am fi traversat strada la ora opt fix, am fi fost poate loviţi şi omorâţi de o maşină. Cu alte cuvinte, dacă am fi ieşit la ora obişnuită, nu am mai fi în viaţă. Altă dată putem poate constata că trenul, pe care trebuia să-l luăm, a avut un accident, şi că dacă l-am fi luat, am fi fost implicaţi în el. Acest exemplu ilustrează şi mai radical ceea ce doresc să explic. Noi nu suntem atenţi decât la ceea ce se întâmplă, şi nu la tot ceea ce se poate întâmpla în orice moment, dar care nu ni se întâmplă. Scăpăm fără încetare din vedere situaţiile care ni s-ar putea întâmpla, căci sfera posibilităţilor este infinit mai mare decât cea a realizărilor.

S-ar putea spune că toate acestea sunt fără importanţă pentru viaţa noastră practică. Este cu totul adevărat în ceea ce priveşte viaţa exterioară, dar nu şi pentru viaţa lăuntrică. Presupuneţi că aţi luat deja un bilet pentru o călătorie pe «Titanic» [Nota 18], dar un prieten v-a sfătuit să nu vă îmbarcaţi. Dumneavoastră v-aţi vândut biletul şi după aceea aţi aflat de catastrofa produsă. Aţi avea atunci aceeaşi reacţie ca în cazul în care aţi fi fost pur şi simplu un spectator neimplicat? Această catastrofă nu ar suscita ea mai curând o profundă emoţie în sufletul dumneavoastră? Dacă am şti de câte lucruri suntem feriţi în viaţă, câte posibilităţi, bune sau rele – pentru care puterile se concentrau –, sunt amânate ca urmare a unui mic decalaj, am fi sensibili la experienţele lăuntrice fericite sau nefericite, la posibilele experienţe corporale pe care le-am evitat. Câţi dintre dumneavoastră ar putea spune care ar fi fost experienţele sale dacă această conferinţă la care asistaţi ar fi fost suprimată şi el s-ar fi aflat în altă parte? Dacă cineva ar fi capabil să o ştie, asta ar provoca în el o cu totul altă stare sufletească decât cea pe care o are, datorită faptului că ignoră ceea ce i s-ar fi putut întâmpla.

Toate aceste posibilităţi care nu se realizează pe planul fizic există ca puteri, ca efecte, în lumea spirituală, în arierplanul lumii fizice. Acolo, aceste puteri există realmente şi umplu, ca să spunem aşa, lumea spirituală. Noi nu suntem asaltaţi numai de forţele care ne determină planul realităţii, ci şi de nenumăratele puteri care nu există decât virtual şi nu pătrund decât arareori până în conştienţa noastră relativ la planul fizic. Dar, când se întâmplă aşa ceva, această înfăptuire provoacă în general o experienţă lăuntrică importantă. Să nu gândiţi că cele spuse relativ la o lume a posibilităţilor nelimitate sau, de exemplu, în privinţa experienţelor dumneavoastră diferite dacă nu aţi fi participat la conferinţa din această seară, să nu vă gândiţi că toate acestea ar fi în contradicţie cu karma. Nu, ele nu contrazic karma. A afirma contrariul, revine la a demonstra ignoranţa în ceea ce priveşte karma, aşa cum am expus-o noi. Căci ea nu este valabilă decât la nivelul realităţilor fizice ale existenţei omeneşti. De altfel, viaţa spiritului pătrunde şi impregnează viaţa omului de pe Pământ în aşa fel încât există o lume a posibilităţilor unde legile care se manifestă ca legi karmice sunt de o cu totul altă natură. Dacă ne lăsăm puţin pătrunşi de sentimentul că realităţile fizice nu constituie decât o infimă parte a experienţelor noastre, şi că experienţele noastre nu au loc decât în privinţa unei

fracţiuni a posibilităţilor, atunci aceasta ne poate permite să resimţim enorma bogăţie şi licărirea acestei vieţi spirituale în acţiune în spatele vieţii noastre fizice.

Dar se poate întâmpla următoarea situaţie: cineva îşi dă mai mult sau mai puţin seama, chiar dacă nu tocmai la nivelul gândirii, ci la cel al sentimentului, că această lume a posibilităţilor există. El poate observa, de exemplu, că a pierdut trenul al cărui accident l-ar fi dus probabil la moarte. Această conştienţă poate constitui un moment în care sufletul este profund zguduit. Asemenea momente pot favoriza o deschidere spre lumea spiritului şi permit unor presimţiri să se strecoare în sufletul său. Asemenea momente, în care noi suntem oarecum vizaţi, sunt susceptibile să ne comunice dorinţe latente sau gânduri care vin de la suflete ce se află între moarte şi o nouă naştere.

Când antroposofia va ajunge să trezească la oameni sentimentul faţă de posibilităţile vieţii, faţă de anumite evenimente şi şocuri care nu se vor realiza, prin singurul fapt că ceva nu s-a concretizat, deşi puterile necesare există realmente, când toate acestea vor fi resimţite şi sufletul va şti cultiva acest sentiment, atunci va fi efectiv în măsură să facă să coboare din lumea spirituală experienţe ale persoanelor cu care el fusese în relaţie pe Pământ. Deşi omul, implicat în viaţa trepidantă de fiecare zi, nu este în general dispus să se dăruiască sentimentelor relativ la ceea ce s-ar fi putut întâmpla, există totuşi momente în existenţă când ceea ce s-ar fi putut întâmpla are un efect determinant asupra sufletului omenesc. Dacă dumneavoastră aţi observa mai atent viaţa de vis, sau viaţa specifică ce caracterizează trecerea de la veghe la somn şi de la somn la veghe, dacă aţi observa cu mai multă precizie anumite vise care sunt inexplicabile şi în care un lucru sau altul pe care îl suferim ni se prezintă sub formă de imagini sau viziuni, dacă sufletul s-ar strădui să înţeleagă toate acestea, el ar vedea că acest gen de imagini de neînţeles corespunde la ceea ce s-ar fi putut întâmpla şi nu s-a realizat din cauza unor piedici sau unei modificări a condiţiilor. Cel care recurge la meditaţie sau la alte practici pentru a-şi vivifia viaţa de reprezentări, va accede, în lipsă de reprezentări precise, cel puţin la o trezire a sensibilităţii, permiţându-i să simtă că trăieşte în anumite momente într-o lume de posibilităţi. Dezvoltând un sentiment de acest gen, ne pregătim să primim din lumea spirituală mesaje de la cei care au fost legaţi cu noi în timpul vieţii lor pământeşti. Asemenea intervenţii se manifestă şi în momente ca acelea pe care tocmai le-am caracterizat, cu alte cuvinte în trăirea unui vis; ele iau atunci un sens real şi ne avertizează în privinţa a ceva adevărat din lumea spirituală. Învăţându-ne că prin karmă se acţionează în viaţă de la naştere până la moarte, antroposofia ne arată că întotdeauna şi peste tot noi ne aflăm în faţa unui număr infinit de posibilităţi susceptibile să se concretizeze. Se alege una dintre ele, în acord cu legea karmei; celelalte rămân retrase şi ne înconjoară oarecum ca o adevărată aură cosmică. Cu cât avem mai multă încredere în karmă, cu atât mai mult credem şi în realitatea acestei aure cosmice care ne înveleşte. Ea este ţesută din puteri multiple care se acumulează, dar care sunt, ca să spunem aşa, deviate în aşa fel încât sunt fără efect pe planul fizic.

Dacă lăsăm antroposofia să acţioneze asupra puterilor inimii şi sentimentului nostru, acest învăţământ devine pentru noi mijlocul de educaţie datorită căruia vom putea primi şi asimila impulsuri şi impresii venind din lumea spirituală. Deci dacă antroposofia ajunge să imprime caracterul său evoluţiei culturale şi spirituale, atunci nu numai lumea spirituală va fi îmbogăţită prin ceea ce se înalţă din lumea fizică, aşa cum am descris, dar ne vor putea veni înapoi şi experienţele de care au parte defuncţii pe durata existenţei între moarte şi o nouă naştere. Astfel, încă de aici va fi depăşită prăpastia care separă lumea fizică de lumea spirituală. În felul acesta va rezulta o lărgire considerabilă a orizontului omenesc, permiţând să se concretizeze finalitatea antroposofiei: nu numai înţelegerea teoretică a faptului că există o lume spirituală, ci şi stabilirea unei legături efective între cele două lumi. Este absolut necesar să înţelegem că antroposofia nu-şi va fi îndeplinit în mod integral misiunea decât când va fi reuşit să aibă un efect însufleţitor asupra sufletului omenesc în aşa fel încât noi nu ne vom mulţumi numai să conceptualizăm lucrurile, ci ne vom şi transforma şi vom găsi o altă atitudine şi alte relaţii cu universul care ne înconjoară.

Sub influenţa prejudecăţilor epocii noastre, omul cultivă o gândire mult prea materialistă. Chiar şi atunci când crede într-o lume a spiritului, o face adesea cu o gândire prea materialistă. De asemenea lui îi este astăzi extrem de dificil să conceapă relaţiile corecte care există între suflet şi trup. Obişnuinţele noastre intelectuale au tendinţa să vadă psihismul prea strâns legat de corporal. O comparaţie ne va face poate să înţelegem mai bine despre ce este vorba aici.

Un ceas este compus din roţi dinţate şi alte piese metalice. Ni se întâmplă vreodată în viaţa curentă, în care este chemat ceasul să-şi aducă serviciile, să-l privim pentru a-i studia mecanismul şi legătura părţilor sale? Nu! Noi îl consultăm doar pentru a şti ce oră este. Or aceasta nu are nimic de a face cu piesele care-l compun. Ce are de a face ora cu toate aceste piese metalice? Noi ne consultăm ceasul, dar nu ne pasă de ceea ce putem vedea în ceas. Să alegem şi o altă comparaţie. Când vorbim astăzi de telegrafie, ne gândim de preferinţă la telegraful electric. Dar se telegrafia deja înainte de a exista acest aparat. Căci din moment ce cunoaştem codul exact, suntem poate în măsură, fără ca aceasta să se desfăşoare cu mult mai lent, să vorbim de la un loc la altul fără să apelăm la telegraful electric. S-ar putea alinia stâlpi între Berlin şi Paris şi plasa acolo câte un om care să transmită imediat mai departe semnalele primite, şi dacă aceasta se face cu viteza necesară, s-ar putea realiza o performanţă care nu ar fi cu nimic diferită de cea a aparatului electric. Desigur că telegraful electric este mai sigur şi mai rapid. Dar procesul, transmiterea mesajului nu are nimic de a face cu aparatul electric, cu nimic mai mult decât are ora cu mecanismul ceasornicului.

Şi la fel cum comunicarea de la Berlin la Paris nu are nimic de a face cu telegraful electric, tot aşa, natura sufletului nostru nu are nimic de a face cu organismul corpului omenesc. În felul acesta trebuie să gândim dacă vrem să ajungem la o reprezentare justă referitor la caracterul autonom al fiinţei sufleteşti. Căci s-ar putea foarte bine întâmpla ca sufletul omenesc, cu tot ceea ce comportă el, să se servească de un alt trup, de un trup constituit altfel – tot aşa cum comunicarea între două oraşe s-ar putea face prin alte mijloace decât telegraful electric. Dar la fel cum acest telegraf electric este instrumentul actualmente cel mai practic pentru transmiterea mesajelor, trupul, aşa cum este el, constituie, în starea actuală a Pământului, mijlocul cel mai bine adaptat manifestărilor sufletului. Totuşi, trupul nu este absolut indispensabil sufletului, după cum instalaţia telegrafică nu este indispensabilă pentru transmiterea unei comunicări de la Paris la Berlin, sau ceasul pentru indicarea orei. S-ar putea foarte bine imagina un cu totul alt instrument pentru măsurarea timpului. La fel, am putea la nevoie imagina un trup omenesc foarte diferit de cel pe care îl utilizăm în condiţiile actuale ale evoluţiei pământeşti, un alt trup nu mai puţin capabil să servească de lăcaş manifestărilor sufletului. Într-adevăr, să ne întrebăm de ce anume se leagă sufletul omenesc. Cum trebuie să ne reprezentăm relaţiile dintre sufletul omenesc şi trup?

În acest domeniu am fi tentaţi să reamintim un citat din Schiller şi să-i aplicăm imaginea la om: „De cauţi ceea ce este mai înalt şi cel mai bun, planta te poate învăţa” [Nota 19]. Să observăm deci o plantă. Ziua, ea îşi extinde frunzele, îşi deschide florile, dar când lumina se retrage, îşi reînchide frunzele şi florile sale. Ce i s-a retras? Ceea ce, ziua, îi parvenea de la Soare şi de la firmamentul stelar. Ceea ce acţionează pornind de la Soare provoacă dezvoltarea frunzelor şi deschiderea florii. Există deci în spaţiul cosmic forţe care provoacă destinderea plantei sau, când sunt active, înflorirea sa. Ceea ce stăpâneşte în spaţiu şi care, retrăgându-se, provoacă contractarea plantei, corespunde la om cu Eul şi trupul astral. Când lasă omul să se relaxeze membrele sale şi îşi închide pleoapele, după imaginea plantei la care frunzele şi floarea se retrag? Atunci când Eul şi trupul astral se retrag din organismul omenesc. Ceea ce Soarele face pentru plantă, Eul şi trupul astral o fac pentru organele fiinţei omeneşti. De asemenea putem spune: vegetalul trebuie să se întoarcă spre Soare, aşa cum trupul omenesc se întoarce spre propriul său Eu şi trupul său astral, şi să considere că acestea au asupra lui acelaşi efect ca Soarele asupra plantei.

Gândind la aceasta, nu am putea fi surprinşi de ceea ce ne revelează investigaţia ocultă. Ea ne spune că în mod efectiv Eul şi trupul astral aparţin de spaţiul cosmic din care face parte Soarele, din care ele au provenit; şi că ele nu sunt înrudite cu natura pământească. Începând din acest moment, dumneavoastră nu veţi mai fi miraţi să aflaţi că fiinţa omenească, atunci când se retrage de pe Pământ în timpul somnului, sau în momentul morţii, trăieşte în sfera unde acţionează marile legi cosmice. Planta rămâne întotdeauna legată de Soare şi de forţele care emană din spaţiu, pe când Eul şi trupul astral al omului s-au eliberat de forţele care acţionează în spaţiu şi îşi urmează propriul lor drum. Iată de ce planta nu poate dormi decât când lumina Soarelui îi este realmente retrasă. În ceea ce priveşte Eul şi trupul său astral, omul este independent de patria sa, cu alte cuvinte de Soare şi planete. El poate deci dormi şi ziua, chiar şi atunci când străluceşte Soarele. La nivelul Eului şi al trupului său astral, omul s-a eliberat de forţele solare şi stelare care sunt de aceeaşi natură ca el. Putem deci concluziona că ceea ce rămâne pe Pământ, după moarte, aparţine Pământului şi elementelor sale. Dimpotrivă, Eul şi trupul astral aparţin marilor puteri cosmice şi, după moarte, ele se reîntorc pentru a rămâne acolo până la o nouă naştere. De la naştere până la moarte, atunci când sufletul se încorporează aici jos într-un trup fizic, prin apartenenţa sa la viaţa solară şi la viaţa stelară, el nu are mai multă legătură cu trupul fizic decât are timpul, la rândul său condiţionat de constelaţiile cosmice, cu mecanismul şi angrenajele ceasului. Putem foarte bine concepe că, dacă în loc să locuim pe Pământ, am locui pe o altă planetă, acest acelaşi suflet s-ar adapta unor condiţii planetare cu totul diferite. Noi datorăm condiţiilor pământeşti faptul că avem urechi sau ochi aşa cum sunt ele, şi nu naturii sufletului. Noi nu facem decât să utilizăm aceste organe. Convingerea că prin sufletul nostru aparţinem de lumea stelară ne dă explicaţia adevăratei noastre condiţii omeneşti, a adevăratei noastre naturi omeneşti. Ştiind aceasta, noi deţinem cheia pentru a stabili relaţii juste cu Pământul. Când omul va înţelege raporturile oarecum exterioare ale fiinţei omeneşti cu trupurile sale fizic şi eteric, va ajunge la o certitudine lăuntrică, anume va şti atunci că el nu este numai o fiinţă pământească, ci face parte din univers, aparţine de întregul cosmos. El este o entitate în cadrul acestui macrocosm. Şi numai pentru că este legat aici jos de un corp fizic, nu are conştienţa faptului că aparţine forţelor spaţiului cosmic.

Întotdeauna a existat străduinţa de a face să pătrundă aceasta în suflete, în epocile când se cultiva în profunzime viaţa spirituală. Numai în cursul ultimelor patru secole s-a pierdut conştienţa apartenenţei omului la puterile spirituale care acţionează în spaţiul cosmic. Revenim asupra unui punct pe care l-am evocat frecvent: Trebuie să-l considerăm pe Christos ca fiind marea fiinţă solară care s-a unit cu Pământul şi cu forţele sale, prin Misteriul de pe Golgota, pentru ca omul, pe durata existenţei sale pământeşti, să se poată umple de puterile christice. Pătrunzându-se de impulsul lui Christos, fiinţa omenească primeşte şi marile impulsuri macrocosmice. Este just ca fiecare epocă a omenirii să resimtă că Christos ne trezeşte sentimentul apartenenţei la macrocosmos.

În secolul al XII-lea a apărut în occident o frumoasă parabolă, un basm care spunea aproximativ aceasta [Nota 20]: A fost odată o tânără fată care avea mai mulţi fraţi. Familia era săracă. Dar, într-o zi, tânăra fată a găsit o perlă extrem de preţioasă. Iată că ea poseda un bun inestimabil. Fraţii săi au voit să-şi aibă partea lor din această bogăţie. Unul dintre ei, care era pictor, i-a zis: eu îţi voi picta cel mai frumos tablou care a fost făcut vreodată dacă îmi dai şi mie din bogăţia ta. Dar tânăra fată nu vru să ştie nimic, şi l-a refuzat. Al doilea frate era muzician. El îi promise să-i compună cea mai frumoasă muzică din lume dacă ea îi dă o parte din bogăţia sa. Ea refuză. Al treilea era farmacist şi, aşa cum era cazul în evul mediu, el poseda, în afară de plante medicinale, parfumuri şi multe alte lucruri care pot fi utilizate în viaţă. El îi promise parfumul cel mai bine mirositor dacă ea acceptă să-şi împartă averea cu el. La fel ca şi celorlalţi, fata nu dădu ascultare nici propunerii acestui frate. Al patrulea era bucătar. El îi promise surorii sale, dacă i-ar permite să se folosească de averea ei, că-i face mâncăruri atât de savuroase încât, în afara unei mese delicioase, ea ar avea, mâncându-le, un creier asemănător celui al lui Zeus. Ea l-a respins. Al cincilea frate era hangiu. El îi promise că-i va face rost de cei mai frumoşi pretendenţi. Dar ea nu a voit să-l audă nici pe acesta. Atunci, spune parabola, a venit cel care a ştiut să se adreseze într-adevăr sufletului tinerei fete, şi cu acesta şi-a împărţit ea comoara, perla pe care o găsise.

Povestită într-o manieră atrăgătoare, această poveste va fi reluată de *Jakob Balde* [Nota 21], care va face din ea o istorioară şi mai frumoasă, şi mai detaliată. Dar noi cunoaştem şi un comentariu din secolul XIII provenind de la însuşi poetul, în aşa fel încât nu se poate spune că este vorba de o interpretare trunchiată. Poetul explică faptul că el a vrut să reprezinte sufletul omenesc cu liberul său arbitru. Tânăra fată este acest suflet omenesc având libertatea voinţei. Cei cinci fraţi sunt cele cinci simţuri. Pictorul este vederea, muzicianul – auzul, farmacistul – mirosul, bucătarul gustul şi hangiul – pipăitul. Ea i-a respins pentru a împărţi apoi bijuteria liberului arbitru cu cel care este într-adevăr înrudit cu sufletul său, Christos. Ea refuză presiunea simţurilor şi se supune numai impulsului lui Christos, după ce sufletul s-a pătruns de el. Toate acestea pun în evidenţă, sub o formă poetică, diferenţa ce trebuie făcută între autonomia vieţii sufletului, care este de origine spirituală, pe de o parte, şi pe de altă parte ceea ce provine de la Pământ, simţurile şi tot ce contribuie la stabilirea unei locu-inţe pentru suflet.

Plecând de la o gândire obiectivă aplicată vieţii obişnuite, este vorba astăzi ca noi să înţelegem că investigaţia ocultă este justificată, şi să arătăm că învăţăturile pe care le extrage ea din lumea spirituală sunt exacte. Investigatorul ocult ştie, datorită viziunii sale directe, că sufletul, cu alte cuvinte Eul şi trupul astral, fac parte din lumea stelară. Când considerăm raportul fiinţei umane cu părţile care rămân aici jos pe durata somnului, se constată că omul este în întregime independent de lumea stelară, fiindcă el este capabil să doarmă chiar şi ziua. Când comparăm aceasta cu planta care depinde de lumina solară, ne putem da seama că revelaţiile făcute prin investigarea spirituală sunt justificate. Este vorba de verificarea explicaţiilor care pot reieşi din observarea lumii. Dimpotrivă, dacă cineva estimează că rezultatele investigaţiei spirituale sunt fără fundament, aceasta indică pur şi simplu faptul că el nu a examinat toate posibilităţile pe care le oferă lumea pentru a-şi elabora cunoaşterea. Desigur că aceasta cere uneori multă energie şi obiectivitate; şi nu toată lumea este întotdeauna capabilă în acest sens. Putem totuşi spune că acela care întreprinde o explorare sinceră a lumii spirituale poate, după aceea, încredinţa lumii pământeşti rezultatele investigaţiei sale, şi le poate supune totodată judecării obiective. Căci adevărata investigare ocultă nu se teme de nici o critică bazată pe raţiune. Ea se teme numai de critica superficială, care de altfel nu este o critică.

Dacă vă amintiţi cum a fost descrisă desfăşurarea evoluţiei omeneşti: faza Saturn, apoi cea a Soarelui, a Lunii şi a Pământului, vă reamintiţi de asemenea că pe Lună s-a produs o separare care s-a continuat în timpul perioadei pământeşti. Din cauza acestei separări noi avem astăzi o anumită disociere între sufletesc şi corporal. Pe vremea vechiului Soare, psihismul şi corporalul erau mult mai înrudite unul cu altul. Această separare între Lună şi Soare, care s-a produs deja pe vremea vechii Luni, a avut drept consecinţă devenirea independentă a psihismului omenesc. În intervalele care separau încarnările, sufletul se unea cu macrocosmosul şi îşi elabora independenţa. Aceasta a avut ca efect provocarea acelor condiţii caracteristice care au provocat în epoca lemuriană separarea Soarelui şi, mai târziu, cea a Lunii. Eu am descris în detaliu în «Ştiinţa ocultă» cum urmarea acestui fapt a fost că un anumit număr de suflete s-au îndepărtat de Pământ pentru a trăi în afara lui un destin separat, şi pentru a nu reveni pe Pământ decât mult mai târziu. Ne mai rămâne să arătăm că atunci când a trecut poarta morţii pentru a se uni cu lumea spirituală, patria sa, omul duce o existenţă în mod fundamental diferită de cea pe care a cunoscut-o în corpul său pământesc.

Vom vedea în cursul următoarelor conferinţe cum se poate ajunge la o cunoaştere mai amănunţită a vieţii care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A PATRA CONFERINŢĂ

Berlin, 10 decembrie 1912

Cu ocazia consideraţiilor precedente asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere am văzut că elementul nepieritor al entităţii omeneşti, cu alte cuvinte partea care, la trecerea pragului, părăseşte trupul fizic şi de asemenea trupul eteric, cunoaşte o existenţă care îşi extrage puterile din lumea stelelor. Am arătat de asemenea cum îşi extrage entitatea omenească puterile din sferele stelare. Faptul că o face mai mult sau mai puţin bine depinde de maniera în care fiinţa omenească a dezvoltat pe Pământ anumite atitudini morale sau religioase. Am menţionat de asemenea cum, în spaţiul în care radiază influenţele a ceea ce ocultismul desemnează drept sfera lui Mercur, omul primeşte puterile juste datorită faptului că a elaborat o atitudine morală corectă încă de când trăia pe Pământ. Trecând printr-o experienţă religioasă adecvată pe durata existenţei sale de aici, de pe Pământ, el poate extrage în sfera lui Venus puterile necesare pentru viaţa sa ulterioară, şi chiar a vieţii sale viitoare pe Pământ. Rezumând diferitele consideraţii pe care le-am evocat, putem spune că omul, atât timp cât se serveşte de simţurile sale şi se lasă ghidat de raţiunea legată de creier ca instrument al său, depinde, pe durata existenţei sale pământene, de forţele Pământului – şi tot aşa, pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, depinde de forţele care emană din lumea stelară. Totuşi, pentru omul contemporan, există o diferenţă între raporturile sale cu forţele pământeşti în timpul existenţei sale fizice şi raporturile cu forţele stelare după moartea sa. Forţele asimilate de conştienţa sa atunci când trăieşte pe Pământ, deci cele pe care le primeşte aici în mod conştient, nu adaugă nimic esenţial la ceea ce are omul nevoie pentru a-şi construi şi însufleţi propria entitate. Ele reprezintă procese de distrugere. Faptul că, în timpul somnului, noi nu dezvoltăm nici o conştienţă, o dovedeşte clar. De ce lipseşte conştienţa? Fiindcă omul nu trebuie să fie martor la ceea ce se întâmplă în el în timpul somnului. Într-adevăr, în timp ce doarme sunt reconstituite puterile epuizate pe durata veghii. Şi nu trebuie ca omul să asiste la spectacolul reconstituirii puterilor sale uzate. Acest întreg proces, care este invers faţă de ceea ce se produce în starea de veghe, este într-un anumit fel ocultat pentru conştienţa omenească. Pentru a vorbi de această realitate Biblia întrebuinţează o expresie profundă şi semnificativă. Este vorba de unul din acele pasaje care, ca toate temeliile documentelor religioase, este prea puţin înţeles. Este textul în care este vorba de viaţa în Paradis: Spiritul divin a decis ca omul, după ce şi-a însuşit facultatea de a dispune de Bine şi de Rău, să nu ajungă la cunoaşterea puterilor de viaţă. În acel loc Biblia atrage atenţia asupra faptului că omul nu este chemat să contemple regenerarea fiinţei sale, care se efectuează în timpul somnului, şi aceasta de-a lungul întregii sale existenţe fizice pe Pământ. El nu trebuie să fie martor al acestei regenerări. De îndată ce omul se trezeşte, el intră într-un proces de viaţă care, la drept vorbind, este un proces de distrugere, de uzură. Nu detectăm acum acolo nici o elaborare, nici o construcţie. Numai prima copilărie ne mai permite o acţiune regeneratoare şi întremătoare; dar este adevărat că este vorba de un răstimp în care conştienţa este încă obscură. În rest, tot acest proces de refacere va rămâne ascuns omului, fiindcă acesta nu-şi va mai aminti de trăirile din primii săi ani. Putem deci spune: ceea ce se poate numi proces de regenerare şi de reconstrucţie rămâne ocult pentru conştienţa lucidă. Aceasta are acces la procesele de percepţie şi de cunoaştere, dar niciodată la cele de regenerare.

Această situaţie se schimbă pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Toată această viaţă de după moarte este destinată să dea entităţii omeneşti puterile cu ajutorul cărora îşi va edifica viitoarea existenţă, să aspire cu alte cuvinte aceste puteri din întreaga lume stelară pentru a le include în entitatea omenească. În acest proces nu mai este ca pe Pământ, unde nu ne cunoaştem în calitate de fiinţă omenească. Într-adevăr, pe Pământ noi nu avem cunoaşterea de noi înşine. Ce ştim noi despre toate procesele ce se desfăşoară în organismul nostru? Nimic, cel puţin prin contemplare directă. Anatomia, biologia, ş.a.m.d. nu constituie o cunoaştere reală a entităţii omeneşti, ci cu totul altceva. Dimpotrivă, pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, omul vede cum acţionează asupra lui puterile provenite din lumea stelară, pentru a-i reclădi în mod progresiv entitatea. De aici rezultă că ceea ce se prezintă privirii, după moarte, este foarte diferit de ceea ce se vede pe Pământ. Aici, omul se află într-un loc precis pe Pământ, simţurile sale sunt dirijate spre periferie, vederea şi auzul scrutează depărtarea. Deci omul priveşte lumea dintr-un punct central unde se află. După moarte, situaţia este exact inversă. Omul simte atunci ca şi cum toată fiinţa sa este dispersată în spaţiul universului şi că privirea sa este orientată spre punctul central. Privirea sa fixează un punct. Urmează apoi un moment, între moarte şi o nouă naştere, în care omul se angajează pe o orbită şi parcurge întreg cercul zodiacal. Şi el îşi contemplă propria entitate din fiecare loc al zodiacului, deci de fiecare dată dintr-un alt punct de vedere; el resimte cum extrage în fiecare parte a zodiacului puterile necesare pentru ca entitatea sa să poată dispune de ceea ce are nevoie pentru următoarea sa încarnare. Privirea sa se îndreaptă deci de la periferie înspre centru. Aceasta este ca şi cum, aici pe Pământ, v-aţi putea dedubla şi, ieşind din dumneavoastră înşivă – pe care vă lăsaţi în centru – să descrieţi o orbită în jurul dumneavoastră, aspirând soma care vivifiază şi care, având un caracter diferit în funcţie de zona zodiacală parcursă, se revarsă de fiecare dată în mod specific în entitatea rămasă la centru. Iată, transpus pe plan spiritual, ce se întâmplă realmente în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Este destul de uşor să caracterizăm diferenţa dintre starea de somn, care este în fond destul de apropiată de experienţa de după moarte, şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Este adevărat că cel care nu este obişnuit cu acest gen de reprezentări nu va şti ce să facă cu ele. Dar putem foarte simplu să le caracterizăm în felul următor.

Când omul doarme, îşi părăseşte trupul său fizic şi eteric, şi deci trăieşte în Eul său şi trupul său astral integrat în lumea stelară, participă la viaţa din această sferă stelară. Este sigur că starea de somn este efectiv mult mai apropiată de starea trăită între moarte şi o nouă naştere, decât se crede de obicei. În mod obiectiv, aceste două stări se aseamănă mult. Aceste două stări diferă numai prin aceea că, în somn, omul nu are în mod normal nici o conştienţă faţă de lumea în care se află, pe când între moarte şi o nouă naştere el are această conştienţă şi ştie ce i se întâmplă. Iată diferenţa esenţială. Dacă omul s-ar trezi la nivelul Eului său şi a trupului său astral, care au părăsit trupul fizic şi trupul eteric în timpul somnului, el ar fi în aceeaşi situaţie ca în timpul perioadei dintre moarte şi o nouă naştere. Diferenţa este numai în privinţa nivelului conştienţei. Acest fapt este important fiindcă omul, atât timp cât se află aici pe Pământ, deci şi în timpul somnului său, este legat de trupul său fizic. Nici în timp ce doarme el nu este eliberat de trupul său fizic. El nu se va putea elibera decât atunci când trupul fizic se va reîntoarce la starea neînsufleţită, când va suporta transformarea ce rezultă din trecerea pragului morţii. Atât timp cât

trupul fizic trăieşte, se menţine o legătură între trupurile fizic şi eteric ale omului şi natura sa spirituală, cu alte cuvinte Eul şi trupul său astral.

În mod obişnuit, oamenii îşi reprezintă starea de somn într-o manieră prea simplistă. Aceasta este cu totul de înţeles, dat fiind că această trecere în lumile superioare este de o mare complexitate şi că lucrurile nu se pot niciodată caracteriza altfel decât plecând de la un anumit punct de vedere. Pentru a avea acces la o caracteristică completă a condiţiilor reale trebuie aprofundată progresiv şi cu răbdare ştiinţa spirituală, pentru a cunoaşte lucrurile sub aspectele lor multiple. Pe bună dreptate, putem descrie starea de somn în felul următor: trupul fizic şi trupul eteric rămân în pat, în timp de Eul şi trupul astral se îndepărtează de ele, pentru a se uni cu puterile stelare. Toate acestea sunt adevărate, dar nu reprezintă decât unul din aspecte. Ne putem face oarecum o idee despre această viziune parţială ob-servând din punctul de vedere al ştiinţei spirituale somnul unui om, cu condiţia să fie vorba de somnul normal de noapte. Căci o mică siestă de la prânz este un lucru foarte diferit de somnul nocturn regulat. Ceea ce ne interesează aici este deci somnul de la miezul nopţii al unui om sănătos, văzut în lumina investigaţiei clarvăzătoare.

În starea de veghe normală există o legătură bine reglată între cele patru elemente care compun natura omenească: trupul fizic, trupul eteric, trupul astral şi Eul. Această justă coordonare între aceste cele patru elemente constitutive ne poate apărea în mod clar din schema pe care conştienţa clarvăzătoare o poate face în privinţa a ceea ce numim aura omului. Bineînţeles, ceea ce indic eu pe tablă nu este decât o schiţă vagă.

Am putea face schiţa următoare, pentru a ilustra aura omului în starea de veghe obişnuită:

Forma cu linie groasă indică trupul fizic; cea punctată marchează limita trupului eteric; haşurile localizează trupul astral; aura Eului, care cuprinde omul întreg, ar trebui indicată în aşa fel încât să cuprindă întregul om, dar eu o desenez prin raze fără limită, care înconjoară omul în sus şi în jos.

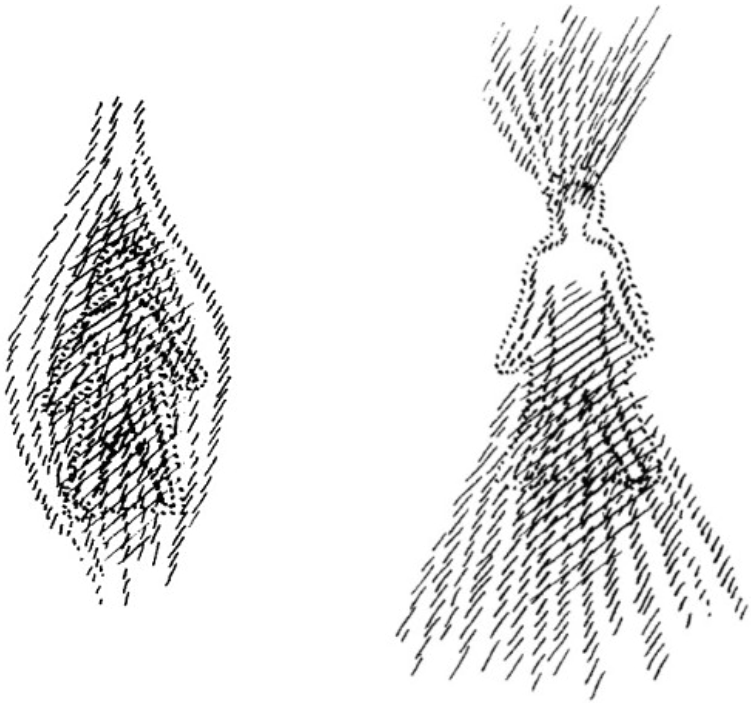

Printr-o a doua schemă doresc să arăt cum se prezintă aura unui om în repaus, spre miezul nopţii: trupul fizic şi trupul eteric, ca în prima schiţă; haşurile lungi indică trupul astral, cu o prelungire difuză în jos, având tendinţa să se îndepărteze, dar rămânând în poziţie verticală. În ceea ce priveşte aura Eului, aş vrea să o indic prin raze ca acelea care se pot vedea aici. În regiunea gâtului, aura Eului este întreruptă şi nu se reia decât la nivelul capului, dar în aşa fel că ea se dispersează în raze direcţionate înspre afară şi, foarte general, în sus. Când omul este alungit la orizontală, aceste raze pleacă de la cap şi se ridică la verticală. Putem deci spune că, în mod esenţial, aura celui ce doarme prezintă imaginea următoare: trupul astral este mai dens şi mai întunecat (vezi detaliile schiţei); iar în părţile sale superioare, este mai puţin compact decât ziua. În regiunea gâtului, aura Eului este întreruptă, pe când în jos ea reia fasciculul său radiant şi se îndreaptă spre infinit.

Este esenţial să ştim că la un om care doarme, aura Eului se scindează în două. În răstimpul stării de veghe aura păstrează o formă ovală, pe când în starea de somn aura se scindează la mijloc formând două părţi, dintre care una este îndreptată în jos, printr-un fel de efect de greutate, dar se lărgeşte, astfel încât nu avem de a face cu o închidere, ci cu o evazare. Această parte a aurei Eului se prezintă investigaţiei clarvăzătoare drept ceva foarte întunecat, cu filamente închise la culoare, de nuanţe, de exemplu, roşu-închis. Partea superioară este îngustată la nivelul capului şi radiază evazând spre infinitul sferei stelare. Aura astrală nu este scindată în două părţi în aceeaşi manieră, astfel încât nu se poate vorbi de o separare a ei, deşi acesta este cazul, cel puţin în aparenţă, pentru aura Eului.

Această viziune ocultă ne furnizează un fel de expresie imaginativă a faptului că puterile Eului, ce ne pătrund în timpul stării de veghe, sunt purtate în afară în spaţiul cosmic în timpul somnului, pentru a le relega de lumea stelară, pentru a absorbi puterile din lumile stelare.

Acea parte a aurei Eului, care se îndreaptă în jos şi este întunecată, devine mai mult sau mai puţin opacă, pe când cea care se îndreaptă în sus se luminează şi devine strălucitoare. Partea inferioară este cea mai expusă influenţelor puterilor ahrimanice. Partea învecinată a aurei astrale este cea mai expusă forţelor luciferice. Pentru părţile superioare ale aurei astrale şi Eului, este absolut justificat să spunem, dintr-un anumit punct de vedere, că Eul şi trupul astral părăsesc trupul omului adormit. Dar pentru părţile inferioare ale aurei Eului şi ale astralului, situate mai ales la nivelul trunchiului, această afirmaţie nu este de fapt corectă, căci pentru această parte a trupului, aura Eului şi cea a trupului astral sunt chiar mai strâns unite cu trupul fizic şi eteric decât în stare de veghe; în partea de jos, ele sunt mai dense, mai compacte. La trezire, vedem că ceea ce am accentuat în partea de jos a schiţei mele se retrage din partea inferioară a entităţii omeneşti. Aşa cum în momentul adormirii omului, partea superioară a aurei Eului şi trupului astral părăsesc trupul, tot aşa, în momentul trezirii, partea infe-rioară a aurei Eului şi trupului astral ies într-un mod anume în afară, şi nu mai rămâne decât un fragment din aceste două aure

înăuntru, aşa cum am desenat în prima figură.

Este foarte important de ştiut acum că datorită condiţiilor actuale ale evoluţiei Pământului nostru, datorită tuturor puterilor implicate în aceasta şi despre care este vorba în ***Ştiinţa ocultă în schiţă***, lucrurile sunt de o astfel de manieră încât omul nu poate lua parte în mod conştient la această activitate intensă a aurei inferioare în timpul somnului, şi nu poate fi martor la ceea ce se întâmplă. La nivelul acestor părţi inferioare ale aurei Eului şi aurei astrale sunt stimulate puterile vivifiante de care are omul nevoie pentru a reconstrui ceea ce a fost uzat în timpul stării de veghe. Puterile regeneratoare trebuie să emane din aceste părţi ale aurei. Ele acţionează în direcţia polului superior pentru a reface omul. Aceasta se datorează faptului că partea aurei care iese în afară în sus, dezvoltă puteri de atracţie extrase din sfera stelară, puteri datorită cărora ea le poate atrage pe cele de jos, acţionând astfel regenerator asupra omului. Acesta este procesul obiectiv care are loc.

Înţelegerea acestor fapte constituie pentru noi cea mai bună deschidere în privinţa comunicării pe care o putem primi studiind anumite documente oculte sau care se bazează pe ocultism. Am caracterizat, după cum am spus, dintr-un anumit punct de vedere, ceea ce se întâmplă în timpul somnului, în sensul că trupul astral şi Eul ies în afara trupului fizic şi eteric, care rămân în pat. Însă aceasta este situaţia pentru părţile superioare ale aurei astrale şi celei a Eului, şi în special pentru cea din urmă. Dacă veţi consulta anumite texte din orient, nu veţi găsi acolo această caracteristică, ci exact contrariul. Anume, veţi afla acolo că, în timpul somnului, ceea ce trăieşte de obicei în conştienţa omenească se adânceşte mai profund în corp. Somnul este deci caracterizat exact invers faţă de ceea ce ştim noi. Acesta este cazul mai ales pentru anumite texte din Vedanta [Nota 22]. Putem citi acolo că acolo unde noi spunem că partea superioară se desprinde de trupurile fizic şi eteric, aceste scrieri indică, dimpotrivă, că ea se adânceşte mai mult în suportul corporal şi eteric, că, de exemplu, ceea ce determină vederea se retrage în straturile mai profunde ale ochiului în aşa fel încât procesul vizual nu se mai poate realiza. Cum se explică această caracterizare din scrierile orientale? Prin faptul că orientalul se plasează într-un alt punct de vedere decât noi. Căci printr-un fel de clarvedere care-i este proprie, el vede de preferinţă ceea ce se întâmplă în lăuntrul omului. El acordă mai puţină atenţie procesului de ieşire în afară a aurei superioare, decât celui de penetrare a aurei inferioare în trup în timpul somnului. Văzut sub acest aspect, punctul său de vedere este întru totul justificat.

Putem spune că procesele care se desfăşoară în om în cursul evoluţiei sale sunt foarte complicate, dar cu timpul omul va deveni din ce în ce mai capabil să-şi dea seama de întreg cuprinsul acestor procese. În trecut, el a trebuit să ajungă în mod progresiv la cunoaşterea anumitor aspecte ale acestor lucruri. Aceasta explică şi comunicările izolate care au fost făcute în diverse epoci. Dacă în aparenţă ele nu concordă întru totul, nu înseamnă că sunt incorecte, ci numai că se bazează pe puncte de vedere inevitabil parţiale. Însă ansamblul procesului de evoluţie nu poate apărea conştienţei noastre decât dacă reunim totalitatea fenomenelor. Iată ceea ce trebuie făcut.

Am ajuns acum la un punct unde vom putea foarte bine îmbrăţişa cu privirea o anumită parte a evoluţiei neamului omenesc. Căci într-adevăr există o foarte mare diferenţă în atitudinea lăuntrică, în starea sufletească a oamenilor din încarnările ce au avut loc în decursul perioadei egipteano-caldeene, sau a perioadei greco-latine, faţă de perioada noastră. Noi putem urmări foarte bine experienţele sufleteşti, chiar şi din faptele exterioare. Eu cred că şi printre auditorii prezenţi există numeroase persoane care nu ştiu citi bine harta cerului, şi ignoră unde se află diferitele constelaţii, sau care este modificarea poziţiei lor pe firmament în timpul nopţii. Putem spune fără îndoială că, în ansamblu, cei care ştiu localiza aştrii sunt din ce în ce mai rari. Printre populaţiile citadine există chiar oameni care nu ştiu când este Lună plină sau Lună nouă. Ei nu trebuie blamaţi pentru asta, căci este un fapt legat de evoluţie. Dar ceea ce este astăzi valabil pentru un suflet, ar fi fost total imposibil în epoca egipteano-caldeeană, mai ales la începutul acesteia, când oamenii erau perfect la curent cu fenomenele cereşti. Epoca actuală, la rândul ei, are un avantaj asupra oamenilor acelei epoci îndepărtate: gândirea logică. Omul modern s-ar putea servi de gândire dacă şi-ar da osteneala, pe când în epoca Egiptului antic nu se putea pune această problemă. Atunci oamenii trăiau de pe o zi pe alta, şi toate activităţile erau instinctive. Ar fi o eroare să credem că pentru construirea unui edificiu sau alcătuirea unei canalizări de apă trebuie să se fi recurs la ingineri care, reuniţi în birourile lor, ar fi stabilit planuri şi ar fi precizat mijloacele de realizare necesare. Inginerii de atunci nu-şi făceau mai multe planuri decât îşi face castorul în ziua de azi pentru a-şi construi casa, pe care o realizează totuşi cu artă şi metodă.

Nu exista, ca astăzi, o gândire logică, ştiinţifică. Ceea ce omul întreprindea în stare de veghe, o făcea din instinct. Epoca egiptea-no-caldeeană ne-a transmis o cunoaştere considerabilă, care a fost do-bândită prin alte mijloace decât ale noastre. Egiptenii cunoşteau firma-mentul stelar şi ştiau să se orienteze după el, deşi nu dispuneau de o astronomie ca a noastră. Ei contemplau firmamentul cu imaginile sale, ce se succedau de-a lungul întregii nopţi. Totuşi, ei nu resimţeau numai efectul acestor imagini, numai impresii senzoriale, ci asupra lor acţiona ansamblul puterilor astrale răspândite în spaţiu. Toate acestea erau puternic resimţite. Astfel, de exemplu, traseul ceresc al Ursei Mari, această constelaţie compusă din şapte stele, constituia pentru ei o trăire ce se menţinea chiar şi în timpul somnului. Într-adevăr, ei erau receptivi şi foarte sensibili la realitatea spirituală a acestei constelaţii, care îi impregna. În acelaşi timp cu aspectul sensibil, ei preluau substanţa spirituală care trăieşte în spaţiul cosmic. Conştienţa noastră modernă este incapabilă să preia ceea ce putea încă asimila conştienţa de atunci, căci noi nu suntem permeabili astăzi decât numai la imaginea sensibilă a firmamentului stelar. Şi cum omul mo-dern este foarte inteligent, el ia o hartă unde sunt desenate tot felul de animale, şi spune: Odinioară, oamenii au desenat simboluri pentru a da o vedere de ansamblu a stelelor; în prezent, noi suntem destul de evoluaţi pentru a vedea realitatea aşa cum este. Dar omul de astăzi nu ştie că cei din vechime au văzut într-adevăr ceea ce au desenat; că era vorba de formaţiuni reale pe care le-au reprodus după viziunea lor directă. Unul desena mai bine, altul mai puţin bine, dar asta nu i-a împiedicat să vadă realitatea. Viziunea lor nu se rezuma totuşi la simpla senzaţie vizuală. Urmărind de exemplu mersul Ursei Mari de-a lungul cerului nocturn, stelele fizice păreau incluse într-o imensă entitate spirituală, pe care ei o percepeau într-adevăr. Nu în sensul că ar fi observat realmente un animal deplasându-se pe firmament, cum se vede aici jos un animal – aceasta ar fi o concepţie puerilă – dar această experienţă a şapte stele pe o traiectorie era percepută ca fiind înrudită cu propria lor natură. Ei o simţeau ca aparţinând de propria lor natură. O simţeau acţionând asupra trupului lor astral şi provocând acolo modificări.

Vă puteţi face o idee cu ajutorul unei comparaţii, de ceea ce a putut fi acest gen de experienţe: să luăm un trandafir. Presupunem că dumneavoastră nu îl priviţi, ci numai îl simţiţi. Aceasta v-ar permite să resimţiţi contactul propriu cu trandafirul. Deci simţind trandafirul fără să-l priviţi, dumneavoastră puteţi stabili un contact cu el, şi să vă faceţi în acest fel o idee despre trandafir. În acelaşi fel, dar cu ajutorul trupului lor astral, oamenii de altădată „atingeau" aşa-zicând Ursa Mare, „simţeau" astralul şi vieţuiau contactul astfel stabilit. Aceasta provoca în ei anumite schimbări, care se mai produc şi astăzi, dar nu mai sunt percepute.

În epoca modernă a ştiinţelor şi simţului critic, nu ne mai este dată experienţa directă a evenimentelor spirituale. Ne rămâne lumea sensibilă şi folosirea raţiunii legată de creier. Când se vorbea de entităţile spirituale din spaţiul cosmic în epoca egipteano-caldeeană şi se făcea o schiţă punctând stelele fizice care sunt puncte de reper, aceasta corespundea realităţii trăite în mod direct. În acea epocă percepţia omului era mult mai asemănătoare cu viaţa dintre moarte şi o nouă naştere decât este astăzi conştienţa pe care o dezvoltăm în cursul vieţii noastre pământeşti. Într-adevăr, dacă percepem realmente cum Eul şi trupul astral participă la ceea ce se desfăşoară pe firmament, ne putem spune: „Modul de a trăi în firmamentul stelar este acelaşi cu cel de a trăi în afara trupurilor fizic şi eteric. Nu există nici cel mai mic motiv să credem că nu va fi aşa, atunci când vom părăsi aceste trupuri". Altădată exista deci o cunoaştere directă a experienţei în cadrul

vieţii stelare între moarte şi o nouă naştere. În epoca egipteano-caldeeană ar fi fost ridicol să vrei să dovedeşti nemurirea sufletului. Acesta era un lucru care nu avea nevoie să fie dovedit. Chiar se ignora tot ceea ce era o dovadă, în sensul pe care noi îl dăm astăzi acestui cuvânt, fiindcă gândirea logică încă nu exista. Dacă s-ar fi învăţat într-un centru de ocultism ceea ce ar constitui în viitor o dovadă, s-ar fi afirmat că nemurirea sufletului nu are nevoie să fie dovedită, deoarece contemplarea cerului înstelat furnizează deja vieţuirea a ceea ce este independent de trup. Nemurirea era odinioară o experienţă directă, şi multe aspecte a ceea ce noi am descrie astăzi relativ la percepţiile accesibile după moarte erau deja cunoscute şi revelate de experienţa directă. Să vedem, de exemplu, ceea ce se întâmplă la nivelul planetelor. Pentru oamenii acelor epoci, Saturn era ceva pe care ei îl percepeau în spirit. Mai ales la începutul epocii egipteano-caldeene ei percepeau efectiv lumea spirituală care este legată de Saturn, ceea ce trăia din om pe Saturn între moarte şi o nouă naştere. Un om de odinioară ar fi găsit cu totul bizar să afle că există strădania de a se lua legătura cu Marte în maniera în care se crede că este posibil în zilele noastre, căci pentru el această legătură între conştienţa sa şi aceste sfere îndepărtate exista deja. Când cunoaştem şi studiem sferele lui Saturn, Marte, sau orice altă planetă, aşa cum se manifestă ele astăzi în cadrul sistemului nostru planetar, aceasta ne conduce la a evoca stările planetare care au precedat Pământul, aşa cum au fost ele descrise în ***Ştiinţa ocultă***. Nu era deloc nevoie să fie ţinute conferinţe asupra acestui subiect; era suficient ca aceste fapte să fie plasate în faţa conştienţei omeneşti pentru a reda, celor care o pierduseră, posibilitatea unei percepţii directe. Aceasta era singura soluţie posibilă.

În epoca greco-latină situaţia era deja alta. Se pierduse deja sensibilitatea omului pentru toate cele menţionate. Nu mai exista decât amintirea acestor lucruri. La popoarele de atunci, de exemplu la popoarele din sudul Europei, posibilitatea de a contempla entităţile spirituale din lumea stelară se redusese considerabil, dar mai exista o amintire a ei. De aceea, nici un suflet născut în epoca greco-latină nu mai era capabil să perceapă spiritualul din lumea stelară. Fiinţele spirituale care aparţineau de lumea stelară nu mai erau tot atât de bine percepute ca în epoca egipteano-caldeeană. Or, la fel cum oamenii îşi amintesc astăzi ceea ce au făcut ieri, la fel sufletele îşi aminteau de ceea ce învăţaseră despre Cosmos în cursul încarnărilor lor anterioare. Aceasta iradia în oameni şi ei ştiau că trăia în sufletele lor. *Platon* [Nota 23] o interpreta ca amintire [Nota 24]. Dar oamenii nu o denumeau întotdeauna ca atare. Era normal ca în cursul evoluţiei percepţia directă să se estompeze şi ca în epoca greco-latină să apară şi să se dezvolte lumea conceptelor, facultatea de a judeca. Începând de atunci, era necesar ca vechiul dar să diminueze şi să subziste din el doar amintirea. În secolul patru înaintea erei noastre, la *Aristotel* [Nota 25], această schimbare se vede şi mai bine. Acest filosof este întemeietorul logicii şi artei judecării. El însuşi nu mai era capabil să perceapă elementul spiritual conţinut în lumea aştrilor; dimpotrivă, el reia în lucrările sale vechile teorii. El nu vorbeşte deci despre corpuri cereşti fizice, cum o facem noi astăzi, ci de „spirite ale sferelor", de entităţi spirituale. O mare parte a operelor lui Aristotel este consacrată enumerării diferitelor spirite ale planetelor şi reurcării printre spiritele stelelor fixe până la Dumnezeul unic. „Spiritele sferelor" [Nota 26] joacă încă un mare rol la Aristotel.

Dar şi amintirea entităţilor spirituale, această facultate proprie epocii greco-latine, s-a pierdut progresiv în omenire. Este interesant de observat cum vechea cunoaştere s-a pierdut, aşa zicând, rând pe rând. Naturile spirituale mai înzestrate mai puteau extrage din amintirile lor faptul că entităţile spirituale sunt unite cu toate corpurile cereşti împrăştiate în spaţiu; este ceea ce ne învaţă astăzi ştiinţa antroposofică. Găsim încă numeroase reminiscenţe în acest sens în scrierile lui *Kepler* [Nota 27], care, pe vremea sa, a ştiut să vorbească despre ele în mod grandios. Şi cu cât avansăm mai mult înspre timpurile moderne, cu atât dispare mai mult această posibilitate de a evoca amintirea a ceea ce fusese pentru un suflet contemplarea firmamentului stelar în epoca egipteano-caldeeană. La fel este în privinţa înclinaţiei naturale a epocii greco-latine de a cultiva amintirea: această facultate s-a estompat. Ne îndreptăm spre timpurile lui Copernic, când nu se mai văd decât globuri fizice parcurgând spaţiul. Uneori, mulţumită unei sclipiri ce apare în conştienţă, unele spirite novatoare mai ajung să detecteze raporturi spirituale în constelaţii. Acesta este cazul lui Kepler, care a reuşit să calculeze data naşterii lui Iisus din Nazaret după stele [Nota 28]. Pentru aceasta, Kepler a trebuit să fie înzestrat cu o sensibilitate deosebită faţă de spiritual. Kepler şi-a dat seama şi că, datorită unei constelaţii determinate, anul 1604 [Nota 29] marca dispariţia vechii facultăţi de amintire. Cu cât ne apropiem mai mult de timpurile moderne, cu atât este omenirea mai tributară facultăţilor senzoriale şi raţiunii legate de creier, fiindcă vechea amintire sufletească s-a pierdut în straturile profunde ale conştienţei. Odinioară, fiecare dintre dumneavoastră a ştiut ce a simţit sufletul său când era în măsură să perceapă această viaţă spirituală care însufleţeşte spaţiile cosmice. Aceasta este mereu prezentă în profunzimile sufletului dumneavoastră. Dar astăzi nu vă mai este posibil să vă îndreptaţi în timpul nopţii privirea spre Ursa Mare, de exemplu, şi să deveniţi conştienţi de forţele care emană din ea, şi care sunt forţe spirituale. Aceasta nu mai este posibil în mod direct, fiindcă forţele vizionare, facultăţile de percepţie se află în straturile profunde ale sufletului. Cu acea parte a aurei care iese în afară în sus, omul mai face această experienţă spirituală în timpul somnului nocturn, dar fără să fie conştient de ea. Iată de ce noi avem astăzi nevoie de un demers ştiinţific pentru a permite sufletului să facă să revină impresiile uitate de altădată. Cum le facem să reapară? Inspirându-ne din demersul antroposofic! Nu este vorba de a aduce noutăţi sufletului, ci de a-l face să readucă la suprafaţă ceea ce a resimţit el altădată, ceea ce nu mai putea percepe în epoca greco-latină fără să le uite în întregime, şi pe care le-a uitat în întregime acum. Este vorba să le readucă pe acestea la suprafaţă. Antroposofia nu este nimic altceva decât un stimulent. Ea vrea să ajute la readucerea din profunzimile sufletului a forţelor înţelepciunii care sunt depuse acolo. Toţi oamenii care au participat la evoluţie au, în profunzimile sufletului lor, noţiuni care trebuie să fie reînsufleţite prin antroposofie. Metodele pe care ea le preconizează au acest efect stimulator de a face să reurce din profunzimile sufletului imaginile care se găsesc acolo.

Acum este vorba să arătăm diferenţa ce există în raporturile lor cu lumea, între un suflet încarnat în timpurile greco-latine şi un suflet încarnat în timpurile noastre.

Am văzut că în epoca greco-latină sufletul era familiarizat cu ceea ce se întâmplă după moarte, şi că el avea facultatea de a o percepe. Această facultate nu se retrăsese încă în straturile profunde ale sufletului. Iată de ce, între conştienţa dezvoltată pe pământ şi cea a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere nu exista încă o diferenţă tot aşa de mare ca astăzi. Ea era totuşi deja enormă fiindcă grecii au trebuit să se mulţumească numai cu amintirea. Situaţia a evoluat de atunci în aşa fel încât omul care a dobândit calităţi morale şi religioase poate dezvolta, între moarte şi o nouă naştere, o conştienţă care să se ridice până în sfera lui Venus. Dar când ajunge în sfera solară şi, mai mult, când o depăşeşte, el nu mai este capabil să-şi trezească conştienţa dacă nu s-a exersat pe Pământ în a face să urce în conştienţa diurnă imaginile înscrise în adâncurile sufletului. Aici, pe Pământ, antroposofia poate da impresia unei teorii, a unei concepţii despre lume la care aderăm fiindcă este interesantă. După moarte, ea acţionează ca o lumină călăuzitoare care, începând de la un anumit moment dintre moarte şi o nouă naştere, luminează lumea spiritului. Dacă ne dezinteresăm de ea aici, jos, lumina călăuzitoare ne va lipsi şi după moarte, conştienţa se va întuneca. Ştiinţa spiritului este o realitate vie şi nu are nimic dintr-un învăţământ pur teoretic. Aici, pe Pământ, ea îmbracă forma conceptelor şi ideilor; după moarte ea acţionează ca forţe vii. Aşa se prezintă lucrurile, cel puţin la nivelul conştienţei. Aşa cum v-am spus la începutul expunerii, ideile spirituale pe care le asimilăm aici au deja un efect vivifiant. Dar omul nu este martor al acestei acţiuni, deoarece cunoaşterea forţelor vitale îi este interzisă. Însă după moarte, el le poate contempla. Aici, pe Pământ, antroposofia se aseamănă într-un fel cu o teorie, deoarece conştienţa diurnă nu percepe elementul viu al spiritualului, deşi el este o realitate obiectivă. Dar, după moarte, omul devine martorul forţelor pe care le primeşte prin învăţăturile spirituale pe Pământ; el vede această putere vivifiantă şi structuratoare acţionând asupra entităţii sale care se pregăteşte pentru o nouă încarnare.

Iată cum asimilăm învăţământul spiritual în decursul evoluţiei. Să reţinem că, pentru moment, este suficient ca doar câteva persoane să se

îmbibe cu el, dar în viitor acest număr va trebui să crească din ce în ce mai mult. Dacă această învăţătură nu va fi acceptată, oamenii nu vor mai dispune de forţe de viaţă suficiente pentru a se reîncarna. Încarnările viitoare ar fi marcate de decădere şi decadenţă. Oamenii s-ar ofili în mod prematur, ar fi pretimpuriu ridaţi, ş.a.m.d. Dacă forţele spirituale nu vor fi asimilate, omenirea se va usca, deoarece aceste forţe pe care omul le extrăgea din lumea stelelor trebuie să fie extrase acum din profunzimile sufletului şi utilizate pentru binele evoluţiei omenirii.

Dacă reflectaţi la toate acestea nu veţi ezita să înţelegeţi marea, imensa importanţă pe care o constituie faptul de a ne afla pe Pământ. Era necesar ca într-o bună zi omul să fie marcat până în adâncul fiinţei sale de legăturile stabilite cu sfera aştrilor şi ca puterea extrasă odinioară din stele să fie atât de puternic unită cu sufletul său, pe cât îi este sufletului posibil; apoi, să o facă să reurce la suprafaţă. Aceasta nu este posibil decât pe Pământ. Am putea spune că, la început, Soma spaţiilor cereşti s-a infiltrat încetul cu încetul în sufletele individuale. Ea s-a păstrat acolo şi trebuie din nou să se reverse spre exterior. Iată imaginea care ne poate ajuta cel mai bine să înţelegem misiunea Pământului. Acum va fi vorba să studiem cu mai multă precizie cum se desfăşoară viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A CINCEA CONFERINŢĂ

Berlin, 22 decembrie 1912

Nu este în intenţia mea să vă vorbesc astăzi despre sărbătoarea de Crăciun în general [Nota 30], aşa cum am făcut-o în aceşti ultimi ani. Aceasta mi-o rezerv pentru marţea viitoare. Dimpotrivă, mi-ar plăcea să consideraţi drept un fel de dar de Crăciun ceea ce vreau să vă expun astăzi; o contribuţie specific antroposofică, consacrată acestei perioade de sărbătoare, pe care vreau să o depun într-un fel, sub pomul de Crăciun. Dacă acest dar este primit şi legat în mod just de viaţa noastră lăuntrică, importanţa acestui subiect va putea anima încă multă vreme reflecţiile şi meditaţiile noastre. Fără îndoială că ne este îngăduit, în această perioadă de Crăciun, să ne amintim de o entitate considerată adesea doar un simplu mit, sau un fapt mistic, dar de care noi ne-am obişnuit să legăm impulsurile spirituale din Occident: entitatea lui Christian Rosenkreutz [Nota 31].

Noi asociem acestei individualităţi a lui Christian Rosenkreutz şi acţiunii sale începând din secolul XIII, pe care am caracteriza-o deja adesea, tot ceea ce decurge din apariţia lui Iisus Christos pe Pământ şi din Misteriul de pe Golgota. Am considerat deja cândva ceea ce se poate numi ultima iniţiere a lui Christian Rosenkreutz, din secolul al XIII-lea. Astăzi va fi vorba de un act înfăptuit de el spre sfârşitul secolului al XVI-lea, un fapt care este de o importanţă considerabilă pentru impulsul lui Christos, fiindcă el uneşte de acest impuls una dintre cele mai importante fapte care au avut loc în decursul istoriei omenirii în ultimele timpuri dinaintea Misteriului de pe Golgota.

Faptul împlinit de un alt fondator de religie, Gautama Buddha [Nota 32], este, printre atâtea altele, unul din lucrurile care pot cel mai bine să ne facă să înţelegem importanţa decisivă a Misteriului de pe Golgota pentru istoria omenirii de pe Pământ. Tradiţia orientală povesteşte cum, în epoca în care situăm încarnarea acestuia, tânărul Gautama a trecut, la vârsta de douăzeci şi nouă de ani, de la starea de Bodhisattva la cea de Buddha. Noi ştim ce înseamnă ca un Bodhisattva să se ridice la nivelul de Buddha. Am arătat adesea importanţa universală pe care o are prima acţiune efectuată de Buddha, provenit dintr-un Bodhisattva: „Predica de la Benares”. Toate acestea sunt, fără îndoială, profund înscrise în sufletele noastre. Astăzi ne vom consacra în mod special atenţia semnificaţiei pe care o are în contextul universului trecerea unui Bodhisattva la rangul de Buddha. Tradiţia orientală, dar şi ocultismul occidental ne spun, relativ la acest fenomen, că o entitate omenească, ce s-a ridicat de la starea de Bodhisattva la cea de Buddha, nu mai are nevoie să se încarneze într-un corp fizic pe Pământ, dar că, ajungând la nivelul de Buddha, ea îşi poate continua activitatea în lumile pur spirituale. Admitem deci ca un adevăr sigur faptul că această individualitate omenească, ce a apărut pe Pământ pentru ultima dată sub numele de Gautama Buddha, trăieşte de atunci în înălţimile spirituale, de unde continuă să intervină în evoluţia omenirii, trimiţând în lume puterile şi impulsurile sale, pentru binele şi progresul omenirii.

Noi am pus deja în evidenţă un fapt important prin care Buddha şi-a adus contribuţia la Misteriul de pe Golgota. Am amintit deja frumoasa legendă pe care o găsim în Evanghelia Sfântului Luca: reunirea păstorilor atunci când s-a născut Iisus. Această legendă vorbeşte de un cor de îngeri care a răsunat atunci, şi care a umplut sufletele pioase şi pline de presentimente ale păstorilor. „Slavă lui Dumnezeu în cel mai înalt dintre Ceruri şi pace pe Pământ între oamenii de bună-voinţă!”. Am indicat de unde venea acest cântec, şi că el era revelaţia puterilor spirituale divine din înalturi, care s-au reflectat în inimile oamenilor a căror voinţă este bună. Am arătat că acest cântec de pace constituia tocmai contribuţia pe care o aducea Buddha, din înălţimile spirituale, la Misteriul de pe Golgota. Într-adevăr, Buddha s-a unit cu trupul astral al lui Iisus, despre care vorbeşte Evanghelia Sfântului Luca. Iar ceea ce această Evanghelie numeşte „corul îngerilor”, corespunde Evangheliei Păcii, pe care Buddha o revarsă în faptele ce vor trebui să se împlinească pe Pământ prin Iisus Christos. Buddha a vorbit în momentul naşterii lui Iisus, iar ceea ce păstorii au considerat drept un cântec angelic, este un mesaj al timpurilor precreştine, mesajul de pace şi iubire care trebuia să fie preluat în misiunea lui Christos Iisus.

Ceea ce ne este îngăduit să numim entitatea lui Buddha a continuat să acţioneze şi după aceea, stimulând evoluţia creştină a Occidentului. Trebuie să semnalăm, în special, un fapt împlinit de Buddha, care nu acţiona într-un corp omenesc, ci într-unul spiritual, ca la naşterea lui Iisus. Această activitate nu este perceptibilă decât pentru cei care, printr-o iniţiere, au devenit capabili să stabilească legături nu numai cu oamenii de pe Pământ, dar şi cu înalţii îndrumători şi învăţători, care se servesc de învelişurile lor pur spirituale, pentru a intra în contact cu oamenii.

La câteva secole după Misteriul de pe Golgota înflorea în sudul Rusiei, în regiunea Mării Negre, un centru de Misterii condus de mari învăţători ai omenirii. Noi nu putem decât indica vag aici, parţial sub formă de imagini, ceea ce se desfăşura acolo. Alături de învăţătorii prezenţi în corp fizic, se găsea şi unul care nu era încarnat în corp fizic, şi prin urmare nu putea să-şi apropie decât discipoli capabili să intre în relaţie cu îndrumători şi învăţători ce nu dispuneau de un înveliş fizic, şi care încă de atunci nu se manifestau în aceste misterii decât într-un corp spiritual. Şi printre aceşti învăţători, care se manifestau într-un corp spiritual în acest centru, figura tocmai această entitate, de care am vorbit, a lui Gautama Buddha. În secolele VII şi VIII după Misteriul de pe Golgota această entitate avea un discipol absolut remarcabil. În adâncul fiinţei sale Buddha nu căuta atunci să perpetueze budismul sub forma sa veche, căci el participase la evoluţie şi se adaptase la devenire. El asimilase impulsul christic, şi chiar îşi adusese acolo, după cum am văzut, contribuţia. Partea vechiului curent budist, care trebuia să intre în această şcoală, se limita la atmosfera ce înconjura participarea sa, la ambianţa particulară pe care a adus-o el acolo. Totuşi, această atitudine se prezenta într-un veşmânt în întregime christic, purta amprenta creştinismului. Putem spune că, într-un anumit sens, Buddha, după ce a atins stadiul de entitate ce nu mai are nevoie să se încarneze într-un corp omenesc, devenise un colaborator activ, din lumea spirituală, pentru susţinerea evoluţiei creştinismului. Şi unul dintre discipolii săi fideli, marcat în profunzime de ceea ce era în măsură Buddha să ofere atunci, a asimilat acest impuls, care nu putea totuşi deveni bun comun al întregii omeniri. Acest bun comun constituia, într-un anumit fel, o sinteză a învăţăturii lui Buddha şi a celei lui Christos: devotamentul total faţă de ceea ce există suprasensibil în om, o atitudine de desprindere în ceea ce priveşte implicarea directă în elementul sensibil pământesc, o dăruire totală de sine, nu la nivelul raţiunii, ci la acela al inimii, o viaţă sufletească consacrată la tot ceea ce este sufletesc şi spiritual în lume, o retragere în raport cu

aparenţa exterioară a acestei lumi, o dăruire totală a sufletului faţă de valorile spirituale şi misterele spiritului. Şi când acest suflet, care a fost cel al unui discipol al lui Buddha şi al lui Christos, după ce a fost pregătit într-un anumit fel de Buddha să-l cunoască pe Christos, când acest suflet a coborât din nou pe Pământ, el a fost încarnat în cel pe care istoria îl cunoaşte sub numele de *Francisc de Assisi* [Nota 33]. Pentru a cunoaşte în toată profunzimea sa atât de personală figura lui Francisc de Assisi, pentru a şti care este filiera ocultă în devenirea omenii, trebuie să ne întoarcem înapoi la încarnarea sa anterioară. Pentru a înţelege particularitatea vieţii lui Francisc de Assisi, specificul acestui suflet, în acelaşi timp străin de această lume şi atât de distanţat de ceea ce se referă la simţuri, trebuie ştiut că în încarnarea sa precedentă, în centrul de Misterii, Francisc de Assisi a fost, sub protecţia lui Buddha, un discipol al lui Christos.

Astfel că entitatea – invizibilă şi suprasensibilă – a lui Buddha, s-a prelungit în curentul care, datorită Misteriului de pe Golgota, va influenţa evoluţia omenirii. Cazul lui Francisc de Assisi ne îngăduite să vedem limpede care ar fi fost acţiunea lui Buddha asupra evenimentelor din viitor, dacă nu s-ar fi întâmplat nimic altceva, dacă Buddha ar fi continuat să acţioneze aşa cum a procedat în cazul pe care tocmai l-am caracterizat, şi prin care el l-a pregătit pe Francisc de Assisi pentru misiunea sa. Dacă Buddha şi-ar fi continuat opera, am fi văzut apărând mulţi oameni având o atitudine lăuntrică asemănătoare cu cea a lui Francisc de Assisi. În cadrul curentului creştin ei ar fi devenit discipoli adepţi ai lui Buddha. Dar aceşti fraţi spirituali ai lui Francisc de Assisi, tocmai din cauza acestei amprente budiste, ar fi fost incapabili să facă faţă exigenţelor timpurilor moderne, nu ar fi putut răspunde la nevoile unei noi ere spirituale în formare.

Să ne reamintim cum am descris trecerea sufletului omenesc prin diversele regiuni ale lumii, între moarte şi o nouă naştere. Noi ştim că sufletul trebuie să străbată, atunci, sferele planetare, până la marginile spaţiului cosmic. După moarte, noi devenim succesiv locuitori ai Lunii, ai lui Venus, Mercur, Soare, Marte, Jupiter şi ai lui Saturn, apoi ai firmamentului stelar, ca după aceea să ne contractăm şi să ne reîncarnăm, cu ajutorul unui cuplu de părinţi. Trecem apoi prin experienţe pe care numai planul pământesc ni le poate oferi, şi aceasta după ce am făcut în cealaltă lume experienţe necesare acolo. Putem spune, despre fiecare suflet care se încarnează aici pe Pământ, că el trece, după moarte, prin diverse experienţe proprii lumii stelare. În momentul naşterii aducem cu noi puterile cu care suntem impregnaţi în diferitele regiuni ale cerului înstelat.

Să observăm cum se scurge viaţa pe Pământ, cum întâlneşte omul, la fiecare nouă încarnare, un Pământ transformat, şi trebuie să facă faţă unor situaţii noi. În cursul vieţilor sale succesive el a trecut prin diferite epoci ale erei precreştine, apoi s-a reîncarnat, după ce evoluţia omenirii a fost marcată de Misteriul de pe Golgota, care a dat un nou impuls devenirii. Să înscriem adânc în sufletele noastre evoluţia pe care a cunoscut-o Pământul: plecând din înălţimile divin-spirituale, el a coborât până în punctul cel mai de jos, din care, impregnându-se cu impulsul Misteriului de pe Golgota, îşi va relua mersul ascendent. Ne aflăm la începutul acestei reurcări, dar această mişcare va continua dacă asimilăm impulsurile acestui mister. Noi vom atinge în final nivelul nostru de dinainte de a fi fost seduşi de Lucifer. Deci, conform condiţiilor inerente acestei evoluţii, trebuie să fim confruntaţi cu situaţii inedite în fiecare nouă încarnare pământească.

La fel este când pătrundem între moarte şi o nouă naştere, pe alte corpuri cereşti. Şi ele trec printr-o evoluţie, urmând, ca şi globul nostru terestru, o curbă evolutivă comportând o coborâre şi o urcare. Şi de fiecare dată după moarte, când vizităm unul dintre aceste corpuri cereşti, Marte, Venus sau Mercur, găsim acolo alte condiţii, şi prin urmare aducem de fiecare dată alte experienţe şi alte impulsuri. Cu ocazia zăbovirii noastre pe Mercur, de exemplu, sau pe Venus, noi extragem de acolo impulsuri pe care le includem în viaţa noastră în momentul naşterii. Şi fiindcă celelalte corpuri cereşti trec la rândul lor printr-o evoluţie, sufletul nostru se îmbo-găţeşte de fiecare dată cu altă putere lăuntrică.

Astăzi, când semnificaţia profundă a Crăciunului ne suscită să contemplăm natura spaţiului cosmic, natura sa spirituală, vom profita de situaţie pentru a evoca o lege a evoluţiei. Această lege este accesibilă investigaţiei oculte, atunci când aceasta ajunge să scruteze destul de profund natura altor lumi legate de alte planete, de alte sisteme planetare, pentru acelaşi motiv pentru care viaţa spirituală a Pământului este legată de globul pământesc. Viaţa spirituală a Pământului a cunoscut o evoluţie în declin până la Misteriul de pe Golgota, pentru a reurca după aceea. Deşi impulsul christic are nevoie să fie mai bine înţeles, pentru ca oamenii să fie implicaţi în această mişcare ascendentă, în această reurcare încă ascunsă, dar care este deja efectivă. Sfera lui Marte, pe care noi o parcurgem între moarte şi o nouă naştere, a cunoscut şi ea în evoluţia ei o fază descendentă, urmată de o fază ascendentă. Cam în secolele XV şi XVI, Marte a văzut elanul său spiritual iniţial trecând printr-o involuţie. Această fază de declin este analogă celei pe care a cunoscut-o Pământul la începutul erei creştine. Evoluţia lui Marte trebuia în mod necesar să se redreseze, fie şi numai din cauza repercusiunilor constatate la nivel planetar. În momentul naşterii, fiecare individ este purtător de impulsuri, de forţe extrase din lumile aştrilor, şi printre acestea se află şi forţele marţiene. Există o individualitate care ne arată în mod clar transformarea suferită de forţele lui Marte aduse pe Pământ.

Nici un ocultist nu ignoră faptul [Nota 34] că sufletul încarnat în *Nicolaus Copernic* [Nota 35], pentru a da naştere zorilor timpurilor moderne, trăise anterior, de la 1401 la 1464, în personalitatea cardinalului *Nicolaus de Cusa* [Nota 36], zis Cusanus. Ce diferenţă între aceste două personalităţi, care purtau în sine, într-o anumită privinţă, acelaşi suflet! În secolul XV, Nicolaus Cusanus s-a îndreptat total spre lumile spirituale, care i-au inspirat reflecţiile. La revenirea sa pe Pământ, el a provocat bulversări considerabile, extirpând din conceperea spaţiului şi a sistemului planetar orice element spiritual: el nu mai vedea decât mişcările şi raporturile exterioare ale corpurilor cereşti. Cum se face că acest suflet, încarnat anterior în Nicolaus Cusanus a părăsit total lumile spiritului, şi a putut, în încarnarea sa următoare, să nu se mai gândească la sfera corpurilor cereşti altfel decât sub o formă abstractă, matematică, geometrică şi pur spaţială? Prin faptul că în intervalul care îl separă pe Nicolaus Cusanus de Nicolaus Copernic, acest suflet, trecând prin sfera lui Marte, a suferit precis influenţa fazei descendente a evoluţiei lui Marte. De acolo nu se mai puteau extrage puterile capabile să inspire sufletele pe Pământ pentru a-şi înălţa elanul înspre lumile spirituale. Doar forţele materiei şi ale lumii sensibile afectau sufletele, transmiţând omului, la această epocă, prin sfera lui Marte, alte inspiraţii. Dacă lucrurile ar fi continuat astfel pe Marte, dacă această planetă şi-ar fi continuat declinul, sufletele nu ar mai fi adus de pe acest corp ceresc decât ceea ce le pregătea pentru o concepţie pur materialistă despre lume. Tocmai forţele acestei planete în declin au generat ştiinţele moderne. Sufletele au fost într-atât îmbibate cu această ştiinţă, încât concepţia materialistă despre lume cunoaşte în toate direcţiile triumf peste triumf. Dacă această influenţă ar fi persistat, ea nu ar fi putut decât accentua această evoluţie, consolidând ştiinţa materialistă şi servind drept bază industriei, comerţului şi tuturor formelor exterioare ale civilizaţiei.

În timp ce anumite vechi puteri de pe Marte erau foarte slabe, s-a constituit o categorie de oameni care s-au dăruit cu totul formelor exterioare ale civilizaţiei. Ne putem imagina că o altă categorie de fiinţe, constituite din adepţii lui Francisc de Assisi, sau, în alţi temeni, de adepţi ai budismului transpus în creştinism, se opun celor dintâi. Într-adevăr, o entitate ca aceea a lui Buddha, prelungindu-şi acţiunea până la Francisc de Assisi, a putut crea, revărsând în suflete forţe puternice pe Pământ, un fel de contrapondere la viziunea exclusiv materialistă asupra lumii. Dar aceste forţe ar fi avut ca efect formarea unei categorii de oameni capabili să ducă numai o viaţă monahală ca Francisc de Assisi, şi numai această categorie de oameni ar fi putut urca în înălţimile spirituale.

Am fi văzut atunci cum omenirea s-ar fi împărţit tot mai mult în două grupe: pe de o parte cei care se dedau vieţii materiale şi care sunt necesari progresului civilizaţiei pe Pământ; pe de altă parte cei care, privilegiaţi de impulsul lui Buddha, devin adepţii, protectorii şi cultivatorii culturii spirituale. Dar, ca şi Francisc de Assisi, aceştia din urmă nu ar fi avut dreptul să participe la civilizaţia materială, iar prăpastia care separă aceste două grupe de oameni nu ar fi făcut decât să crească. Când a devenit posibil să se întrevadă în mod profetic

această eventualitate, a fost misiunea unei individualităţi, pe care noi o venerăm sub numele de Christian Rosenkreutz, să intervină, pentru ca evoluţia să nu conducă la această scindare. El s-a simţit chemat să creeze posibilitatea ca toate sufletele omeneşti, oricare ar fi locul lor în viaţa modernă, să se poată ridica spre înălţimile spirituale. Noi am spus întotdeauna foarte clar, şi lucrarea mea «Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?» subliniază în mod deosebit, că scopul nostru în cadrul ocultismului occidental nu este să obţinem accesul la lumile spirituale prin desprinderea şi separarea ascetică de viaţă, ci să să dăm fiecărui suflet, oriunde s-ar afla el, posibilitatea să acceadă prin sine însuşi la lumile spiritului. La apropierea timpurilor moderne, care aduc o civilizaţie materialistă şi în care sufletele vor trebui să aducă în încarnare forţele declinului preluate pe Marte, Christian Rosenkreutz a avut grijă să vegheze la faptul ca ridicarea sufletului spre lumile spirituale să fie conciliabilă cu orice situaţie a vieţii, ca omenirea să nu se scindeze în două categorii distincte, cea a oamenilor cu totul dăruiţi sarcinilor materiale din industrie, comerţ, etc., şi care în ciuda inteligenţei lor tot mai dezvoltate ar fi din ce în ce mai dominaţi de materialism şi impulsuri animalice – şi pe de altă parte cea a oamenilor care s-ar izola de lume, în sensul lui Francisc de Assisi. Şi fiindcă în suflete nu exista ceea ce ar fi putut împiedica această sciziune, a trebuit ca puterile, de care aveau ele nevoie pentru a se consacra din tot sufletul vieţii spirituale, să le parvină de pe Marte. De exemplu trebuia ca oamenii să devină capabili să dezvolte gânduri ştiinţifice, să creeze o concepţie ştiinţifică despre lume, să elaboreze concepte şi idei corespunzătoare imaginii demersului ştiinţelor moderne, dar trebuia în acelaşi timp ca sufletele să aibă posibilitatea să spiritualizeze ideile, pentru ca să se deschidă o cale care să conducă până în înălţimile spirituale.

Era necesar să se creeze această posibilitate! Meritul îi revine lui Christian Rosenkreutz care, spre sfârşitul secolului XVI, a reunit din toate părţile pe cei fideli lui, pentru a le permite să participe la ceea ce se desfăşoară de la o stea la alta pe plan exterior, fiind, cu toate acestea, pregătit în locurile sacre ale Misteriilor, locuri unde, în cadrul globului pământesc, este întreprinsă o acţiune vizând nu numai civilizaţia planetară, ci şi civilizaţia la scară cosmică. Christian Rosenkreutz a reunit deci în jurul lui pe cei care asistaseră deja la iniţierea sa din secolul XIII. Printre ei se afla unul care devenise de multă vreme prietenul şi discipolul său. Acesta nu mai avea nevoie să reapară pe Pământ într-o încarnare fizică. Este vorba de Gautama Buddha, în calitate de entitate spirituală, aşa cum era ea după ce devenise Buddha. Iată-l deci devenit discipolul lui Christian Rosenkreutz! Pentru ca tot ceea ce putea proveni de la Buddha să fie orientat în aşa fel încât să conflueze în misiunea lui Christian Rosenkreutz, aşa cum am descris pentru epoca în discuţie, a trebuit să se producă o acţiune conjugată a lui Buddha şi Christian Rosenkreutz: transformarea activităţii lui Buddha îndreptată asupra Pământului, într-o activitate cosmică. Gautama Buddha, sau mai exact individualitatea acestuia, asimilând impulsul venit de la Christian Rosenkreutz, a devenit capabilă să efectueze ceea ce vom descrie în continuare. Vom vorbi cândva mai amănunţit despre genul de relaţii existente între Gautama Buddha şi Christian Rosenkreutz, dar acum este vorba numai să menţionăm că datorită acestor relaţii, individualitatea lui Buddha a încetat să acţioneze pe Pământ aşa cum făcuse odinioară în centrul de Misterii de la Marea Neagră, şi a părăsit sfera de acţiune imediată asupra Pământului, transferându-şi activitatea pe Marte. Astfel că la începutul secolului al XVII-lea, în evoluţia lui Marte se produse ceva analog cu ceea ce a fost Misteriul de pe Golgota pentru redresarea evoluţiei Pământului. Christian Rosenkreutz a determinat ceea ce putem numi apariţia lui Buddha pe Marte. Aceasta a declanşat faza ascendentă a culturii marteane. Începând de atunci, Marte a cunoscut o curbă ascendentă a evoluţiei sale, la fel cum s-a întâmplat pentru Pământ începând de la Misteriul de pe Golgota.

Buddha a devenit deci pentru Marte un mântuitor, un salvator, aşa cum a fost Christos Iisus. Buddha fusese pregătit pentru aceasta prin învăţătura pe care o dăduse el, doctrina despre Nirvana, refuzul legăturilor pământeşti, eliberarea de încarnările succesive. Ceea ce învăţa el astfel fusese pregătit în afara Pământului, dar într-un scop pământesc. Să privim în sufletul lui Buddha şi să înţelegem cum în predica de la Benares se pregăteşte o altă activitate decât cea care se exercită numai pe Pământ, şi înţelegem atunci cât de înţeleaptă a fost alianţa dintre Christian Rosenkreutz şi Buddha, alianţă a cărei consecinţă a fost faptul că cel din urmă a părăsit, la începutul secolului XVII, activitatea sa de pe Pământ, unde ar fi putut acţiona din lumea spirituală asupra sufletelor pământeşti aflate între naştere şi moarte, preferând să se retragă pe Marte, pentru a acţiona din acel loc asupra sufletelor omeneşti aflate între moarte şi o nouă naştere. Acesta este evenimentul important care s-a produs, şi despre care am putea spune că este transferarea sărbătorii de Crăciun din sfera Pământului în cea a lui Marte. De atunci înainte, toate sufletele omeneşti pot deveni, într-un anumit fel, adepţii lui Francisc de Assisi, şi prin aceasta, în mod indirect, ai lui Buddha. Această aderare nu se face pe Pământ, dar toţi oamenii trec prin ceea ce s-ar putea numi faza lor monahală pe Marte. De unde ei introduc ulterior aceste puteri franciscane pe Pământ. Ei preiau ca puteri latente în sufletul lor ceea ce şi-au cucerit acolo, şi nu mai au deci nevoie să treacă aici pe Pământ printr-o experienţă monahală, ca ucenicii lui Francisc de Assisi. Aceasta nu mai este necesară, fiindcă Buddha a fost delegat în sferele cosmice, în acord cu Christian Rosenkreutz, care acţionează de atunci pe Pământ fără Buddha. Dacă Buddha şi-ar fi menţinut activitatea sa aici pe Pământ, ea nu ar fi putut avea ca rezultat decât suscitarea pe Pământ a existenţei de călugări budişti sau franciscani, iar celelalte suflete omeneşti s-ar fi dăruit civilizaţiei materialiste. Dar datorită faptului că s-a desfăşurat ceea ce s-ar putea numi un fel de „misteri de pe Golgota" pe Marte, sufletele omeneşti trec, în faza pe care o traversează când nu sunt încarnate, prin nişte experienţe de care au nevoie pentru continuarea vieţii lor pământeşti. Ele preiau elementul budist real, pe care nu-l mai pot primi începând din era creştină decât între moarte şi o nouă naştere.

Ne aflăm aici în pragul unui mare mister, care generează un impuls ce se continuă în evoluţia omenirii. Dacă înţelegem într-adevăr această evoluţie, ştim că orice eveniment care a avut loc pe Pământ continuă să se manifeste în mod regulat în cursul devenirii omenirii. „Misteriul de pe Golgota" de pe Marte a fost altfel decât cel de pe Pământ. El nu a fost tot atât de puternic, tot atât de radical, şi nu s-a terminat prin moarte. Dar ne putem face o idee despre el când reflectăm la semnificaţia pe care o poate avea faptul că cel mai mare domn al păcii şi al iubirii, purtătorul compasiunii pe Pământ, a fost transferat pe Marte pentru a dirija de acolo evoluţia. Nu este mitologie faptul că Marte şi-a primit numele de la forţele care se combat în cadrul războaielor. Buddha a avut ca misiune să se „crucifice" pe scena acestei planete, saturată de forţe războinice, deşi ele au acolo o natură pur sufletesc-spirituală.

Iată-ne deci în faţa unui fapt al celui ce era chemat să primească în mod just impulsul lui Christos, să-l continue şi să fie marele slujitor al lui Iisus Christos. Aşa apare misterul lui Christian Rosenkreutz, al acestei individualităţi care a fost un atât de mare înţelept şi care a ştiut, atât cât depindea de el, să introducă în evoluţia omenirii toate impulsurile care au precedat evenimentul de pe Golgota.

Un subiect ca acesta pe care l-am expus acum nu se primeşte numai sub formă de concepte şi idei, ci el trebuie resimţit cu toată inima şi întreg sufletul, în toată profunzimea şi amploarea sa. Trebuie să ştim să resimţim ce înseamnă faptul că printre puterile pe care le introducem în evoluţia actuală, când ne încarnăm pe Pământ, se află şi cele ale lui Buddha. Ele au fost transferate într-o sferă, pe care o parcurgem între moarte şi o nouă naştere, pentru a le introduce după aceea în mod just în viaţa pământească. Pentru că noi avem sarcina să stabilim aici pe Pământ, între naştere şi moarte, relaţii juste cu impulsul christic, cu Misteriul de pe Golgota. Or, pentru a ajunge acolo, trebuie ca toate impulsurile să conlucreze în mod armonios. Christos a venit din alte lumi şi s-a unit cu evoluţia Pământului. El trebuie să dea omului cel mai mare impuls cu care este capabil sufletul să se unească. Dar pentru a face aceasta, puterile existente în evoluţia omenirii trebuie să intervină în mod necesar, în momentul potrivit al acestei deveniri. Marele învăţător despre Nirvana, care convingea oamenii să-şi elibereze sufletul de dorinţa reîncarnării, nu trebuia să acţioneze acolo unde oamenii îşi realizează reîncarnarea. După marele proiect urzit de zei, şi la care oamenii sunt chemaţi să participe fiindcă ei trebuie să-i servească pe zei, după acest proiect acest mare învăţător trebuia să-şi continue acţiunea în viaţa care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere.

Încercaţi acum să resimţiţi că acest fel de a vedea lucrurile este profund justificat, încercaţi să vedeţi în această lumină cum evoluează omenirea, şi veţi înţelege de ce Buddha a trebuit să îl preceadă pe Christos Iisus şi care a fost acţiunea sa după ce s-a revărsat în omenire impulsul christic. Străduiţi-vă să aprofundaţi acestea şi veţi vedea noua evoluţie a omenirii în adevărata ei lumină, recenta evoluţie spirituală care debutează în secolul al XVII, şi în care sunteţi implicaţi şi dumneavoastră, ştiind că, înainte de a se reîncarna, sufletele omeneşti primesc puterile care le permit să progreseze în existenţă.

Iată ce voiam să vă spun cu ocazia acestei sărbători importante. Nu este vorba de o conferinţă de Crăciun, ci de un fel de dar de Crăciun referitor la Christian Rosenkreutz. Poate că unii, sau chiar mulţi dintre dumneavoastră vor primi acest dar aşa cum vrea el să fie: o încurajare pentru inimă şi suflet, un fortifiant de care avem nevoie pentru a ne situa cu certitudine în mijlocul armoniilor şi dizarmoniilor pe care ni le oferă viaţa. Dacă la Crăciun sufletul poate fi fortificat prin certitudinea de a fi în relaţie cu marile puteri ale cosmosului, un aport cum este cel depus sub pomul de Crăciun ne va permite să luăm, din acest loc de activitate antroposofică, ceea ce se menţine viu de-a lungul anului şi pe care trebuie să-l cultivăm şi să-l perfecţionăm de-a lungul întregului an. Vom realiza aceasta cu atât mai bine, cu cât vom şti să păstrăm această încurajare în perioada dintre o sărbătoare de Crăciun şi următoarea.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A ŞASEA CONFERINŢĂ

Berlin, 7 ianuarie 1913 [Nota 37]

Noi am examinat deja anumite aspecte ale vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, adăugând recent consideraţiile relativ la relaţia care există între Christian Rosenkreutz şi Buddha. Am văzut că Buddha are o legătură cu sfera planetară, mai ales cu cea a lui Marte, şi că după ce a participat la evenimentul christic pe Soare, omul trece în sfera lui Marte pentru a avea acolo trăirea lui Buddha, aşa cum trebuie ea vieţuită în mod normal în epoca noastră. Noi trebuie să înţelegem această trăire aşa cum se prezintă ea astăzi, şi nu aşa cum se impunea în epoca în care individualitatea în discuţie se afla pe Pământ sub numele de Gautama Buddha. Pentru a accede la înţelegerea reală a naturii umane şi a relaţiilor sale cu ansamblul evoluţiei, nu există decât un singur mijloc: acela de a ne adapta înţelegerea la stadiile succesive de evoluţie ale universului.

În cursul primei perioade postatlanteene distingem cinci epoci principale, în răstimpul cărora sufletul omenesc a cunoscut în mod succesiv evenimente importante. Acestea sunt epocile proto-hindusă, proto-persană, egipteano-caldeeană, greco-latină şi epoca noastră. Ştim de asemenea că fiecare din aceste epoci pregăteşte într-o anumită măsură germenul epocii următoare. În epoca noastră sufletele se pregătesc pentru cea de-a şasea epocă postatlanteană. Cum are loc această pregătire? Sufletul învaţă să se familiarizeze cu învăţătura ocultă, cu ştiinţa ocultă ce se răspândeşte în lume. Aceasta nu conduce numai la o cunoaştere generală a naturii umane indispensabilă viitorului, ci şi la o înţelegere tot mai profundă a impulsului christic. Tot ceea ce contribuie la extinderea unei înţelegeri în profunzime a acestui impuls christic, în epoca noastră, converge în occident înspre cea ce se poate numi misterul Sfântului Graal [Nota 38]. Acest mister este strâns legat de unele probleme deja evocate, cum este cea a misiunii de pe Marte încredinţată lui Buddha de Christian Rosenkreutz. Acest mister al Sfântului Graal îi poate oferi omului modern ceea ce necesită el pentru a accede la o înţelegere justă a existenţei ce se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. Această înţelegere necesită răspunsul la o întrebare importantă. Nu vom putea progresa în studiul nostru privind viaţa dintre moarte şi o nouă naştere dacă nu ajungem să aprofundăm această problemă mai bine decât am făcut-o până acum. Iată întrebarea: De ce acolo unde creştinismul a fost relevat în esenţa sa profundă, au fost retrase anumite învăţături, pe care noi trebuie totuşi astăzi să le reintroducem în ceea ce putem numi o învăţătură evoluată, o revelaţie progresistă a creştinismului?

Tot ceea ce are legătură cu reîncarnarea şi karma a dispărut nu numai din revelaţia creştinismului exoteric, ci s-a retras în cursul ultimelor secole şi din revelaţia esoterică. Numeroşi sunt cei care aud vorbindu-se de conţinutul concepţiei antroposofice despre lume, şi se întreabă: Dacă gândirea rosicruciană este chemată, pe lângă alte curente ale ocultismului, să se manifeste în cadrul învăţământului nostru, cum se face că până acum rosicrucienii nu au expus învăţătura de reîncarnare şi karmă? Cum se face că învăţătura despre reîncarnare şi karma a trebuit să fie adăugată curentului rosicrucian modern?

Dacă vrem să înţelegem aceasta, trebuie să examinăm din nou, dintr-un anumit punct de vedere, raporturile dintre om şi lume. Bazele preliminare pentru consideraţia pe care dorim să o întreprindem în cursul prezentelor conferinţe au fost deja stabilite în cartea mea ***Ştiinţa ocultă în schiţă***. Dar trebuie să aducem în faţa ochilor care este situaţia actuală a omului în raport cu această lume modernă, situaţie pregătită în cursul epocilor Saturn, Soare şi Lună.

Ştim că fiinţa omenească se compune dintr-un trup fizic, un trup eteric, un trup astral şi un Eu, cu tot ce comportă acestea. În momentul trecerii pragului, omul îşi abandonează mai întâi trupul fizic; după un anumit timp, partea majoritară a trupului său eteric se dizolvă în eterul cosmic, cu excepţia unui gen de extract, care rămâne ataşat de entitatea omenească. Aceasta este de asemenea însoţită o vreme relativ îndelungată de trupul astral care, după perioada de kamaloka, depune un fel de înveliş. Apoi, extractul trupului eteric şi cel al trupului astral îşi continuă drumul, în vederea transformării pe care trebuie să o sufere omul între moarte şi o nouă naştere. Eul, în calitate de nucleu central, rămâne neschimbat. Indiferent că omul parcurge în trupul său fizic răstimpul dintre naştere şi moarte sau perioada de kamaloka, în care este pe deplin învăluit de trupul astral, sau străbate devachanul, care constituie partea cea mai mare a traiectoriei sale dintre moarte şi o nouă naştere, Eul străbate în fond toate aceste epoci. Dar acest Eu, Eul autentic şi real, nu trebuie confundat cu ceea ce omul pământesc, încarnat în trupul fizic, consideră a fi Eul său. Filosofii discută mult despre acest Eu al omului, pe care cred că îl sesizează. Se spune, de exemplu, că totul se schimbă în om, în afară de acest Eu, care ar fi imuabil. Adevăratul Eu durează. Dar a afirma că Eul despre care vorbesc filosofii ar fi nepieritor, este o altă problemă. Celui care afirmă că acest Eu, pe care-l dezbat filosofii este imuabil, este uşor să-i răspundem că în timpul nopţii, când omul doarme, Eul ipotetic al filosofilor este ca şters şi nu există. Şi dacă de-a lungul drumului dintre moarte şi o nouă naştere el se prezintă ca în somnul nocturn, nu se poate deloc vorbi de natura durabilă a sufletului omenesc după moarte. Căci, în fond, ar fi totuna faptul că Eul nu este acolo, sau că el nu ştie că există, continuând să trăiască ceva exterior. Când vorbim de nemurire, nu prezenţa Eului contează, ci conştienţa pe care o are de sine însuşi. Deci imortalitatea acestui Eu care trăieşte în conştienţa omenească este respinsă de fiecare dată când omul adoarme, fiindcă Eul este atunci pur şi simplu şters. Dar Eul autentic este ancorat cu mult mai profund în fiinţa omenească! În lipsa accesului la sferele ocultismului, cum ne putem face o ideea despre acest Eu autentic?

Ne putem spune că Eul trebuie să fie prezent în fiinţa omenească chiar şi atunci când aceasta nu ştie încă spune „eu”, şi copilul merge de-a buşilea. Chiar acolo, Eul autentic – şi nu cel pe care-l dezbat filosofii – este deja prezent, şi se manifestă într-un fel aparte. Să vedem cum.

Ştiinţa modernă nu acordă importanţă faptului de a observa fiinţa omenească în decursul primelor luni şi chiar a primilor ani de viaţă. Şi totuşi, pentru cine vrea să cunoască natura omenească, această observare este deosebit de importantă. Mai întâi, copilul merge de-a buşilea. Şi el face un efort deosebit pentru a ieşi din poziţia orizontală, pentru a învinge gravitaţia şi a se ridica pe verticală. Acesta este un aspect. După aceea, ştim că la începutul vieţii, omul nu poate încă vorbi. Vorbirea este un lucru pe care el trebuie să-l înveţe. Încercaţi să vă reamintiţi cum aţi vorbit la început. Cum aţi învăţat să pronunţaţi primul cuvânt, să formulaţi prima frază. Încercaţi să vă reamintiţi aceste lucruri, dar fără să recurgeţi la clarvedere. Străduania dumneavoastră va fi zadarnică. Fără clarvedere, omul este incapabil să-şi amintească

aceste lucruri, după cum nu-şi va aminti primele eforturi făcute pentru a trece de la poziţia orizontală la cea verticală. În fine, un al treilea aspect merită să fie reţinut: gândirea. Memoria se întoarce în urmă până la momentul în care noi ştim deja gândi, dar nu trece dincolo de acel moment.

Cine este deci înfăptuitorul acestei ucenicii a mersului, vorbirii şi gândirii? Este Eul autentic, Eul adevărat. Ce face acest Eu adevărat? Să-i observăm puţin acţiunea.

Omul este destinat din capul locului să meargă vertical, să vorbească şi să gândească. Dar el nu ajunge imediat la acestea. El nu este de la început fiinţa pământească ce trebuie să fie. El nu are încă facultăţile care să-i permită să se includă în curentul civilizaţiei. Pe acestea, el trebuie să le cucerească în mod progresiv. În primele timpuri ale vieţii omul suportă antagonismul a două spirite: al celui care îl animă când este în picioare, şi al celui care îl supune gravitaţiei, chiar şi atunci când facultăţile de vorbire şi gândire încă nu sunt dezvoltate în el. Dar când îşi realizează destinaţia sa omenească, atunci când stă drept şi merge, când vorbeşte şi gândeşte, el răspunde în mod plenar vocaţiei sale, indicată prin forma sa fizică. Statura verticală, vorbirea şi gândirea sunt expresia naturală a formei omeneşti. Este imposibil să ne imaginăm o altă fiinţă capabilă să se deplaseze ca omul, cu alte cuvinte având coloana vertebrală în poziţie verticală, şi care să fie de asemenea capabilă să vorbească şi să gândească, fără să aibă totuşi forma omenească. Chiar papagalul, când vrea să vorbească, trebuie să se ridice şi să se orienteze pe verticală. Cuvântul este strâns legat de poziţia verticală. Alte animale, mult mai inteligente, nu vor învăţa niciodată să vorbească, deoarece coloana lor vertebrală este orizontală, şi nu verticală. Desigur că există şi alte aspecte de care trebuie ţinut cont. Cu toate acestea, omul nu se află de la început în condiţia ce ar corespunde determinării sale. Aceasta se explică prin faptul că după eforturile făcute de Eul său autentic pentru a dobândi gândirea, vorbirea şi poziţia verticală, omul este, ca să spunem aşa, primit în sfera unde trăiesc spiritele formei, Exusiai. Biblia numeşte aceste spirite, Elohimi. De ei depinde forma omenească, cea în care Eul trăieşte în mod firesc şi în care îşi imprimă pecetea în timpul primilor ani ai vieţii.

Dar există alte spirite, care se opun. Ele resping omul sub starea prevăzută de spiritele formei. Care sunt acestea?

Spiritele formei sunt cele care fac omul capabil să vorbească, să gândească şi să se deplaseze în poziţie verticală. Alte spirite, cele care presează asupra omului pentru ca el să meargă în patru labe în prima perioadă a existenţei sale, să nu poată vorbi şi nici să-şi desfăşoare gândirea, sunt cele care i-au dat, pentru început, o formă incorectă, şi pe care el trebuie să înveţe s-o învingă. Aceste spirite ar trebui să fie deja spirite ale mişcării, Dynamis, dar ele au rămas în urmă în evoluţia lor, şi nu au atins nici nivelul spiritelor formei. Sunt spirite luciferice, rămase pe loc în dezvoltarea lor. Acţiunea lor asupra omului se desfăşoară din afară. Ele îl predau elementului gravitaţiei, din care ele trebuie să se desprindă încetul cu încetul, cu ajutorul adevăratelor spirite ale formei.

Observând cum intră omul în existenţa fizică şi cum face eforturi pentru a dobândi ceea ce va necesita în cursul vieţii, noi asistăm de fapt la lupta dintre spiritele formei care evoluează în mod normal şi spiritele care ar trebui să fie deja spirite ale mişcării, dar care sunt rămase în urmă, la un stadiu anterior. Spiritele formei sunt în luptă cu spiritele luciferice, şi pe acest teren cele din urmă sunt atât de puternice încât împiedică Eul activ să devină conştient. Dacă spiritele luciferice nu respingeau această conştienţă, fiinţa omenească şi-ar apărea atunci ca un combatant, ce-şi poate spune: eu simt că sunt în poziţie orizontală, şi aspir cu toată conştienţa mea să mă plasez pe verticală; eu vreau să învăţ să vorbesc şi să gândesc. Omul nu poate face toate acestea, fiindcă el este învăluit de spiritele luciferice. Presimţim aici cum vom ajunge progresiv să cunoaştem adevăratul Eu, distinct de acest alt Eu ce apare în conştienţa noastră.

La începutul acestei serii de conferinţe am anunţat că ne vom strădui progresiv să justificăm în faţa raţiunii sănătoase ceea ce ne învaţă ocultismul şi clarvederea relativ la natura omenească. Dar această raţiune sănătoasă trebuie să aibă într-adevăr voinţa să observe cum se angajează omul în lumea fizică la începutul existenţei sale. Care este, în acel moment al păşirii în lume, partea cea mai perfecţionată din om? Forma exterioară nu este foarte revelatoare, căci fiinţa omenească este în contradicţie cu forma sa exterioară. Ea trebuie să înveţe prin propriile sale mijloace să se integreze în această formă, care-i este destinată. Care este partea cea mai desăvârşită a omului, nu numai după naşterea sa, ci şi înaintea ei? Este capul! Deja în embrion, el este organul care are în mod evident forma cea mai desăvârşită. De ce este aşa? Pentru că organele sunt foarte departe de a fi structurate şi modelate în acelaşi fel de către entităţile ierarhiilor superioare, de spiritele formei. Fiecare organ este altfel; acţiunea asupra capului diferă de cea asupra corpului sau a membrelor. Capul se distinge în mod esenţial de restul organismului nostru fizic. Capul omenesc se prezintă privirii clarvăzătoare cu totul altfel decât mâna, de exemplu. Când ne mişcăm mâna, mişcarea trupului eteric este aceeaşi cu cea a mâinii fizice. Totuşi, clarvăzătorului ajuns la un anumit grad de perfecţiune îi este posibil să-şi menţină nemişcată mâna fizică şi să mişte doar mâna eterică. Acesta este un exerciţiu foarte important: imobilizarea părţilor mobile şi mişcarea numai a părţilor eterice corespunzătoare. Dacă reuşim să facem aceasta, dezvoltăm clarvederea de viitor, în timp ce dăruindu-ne mişcărilor automate, deci inconştiente, vom realiza reapariţia practicilor proprii dervişilor, cu alte cuvinte reînvierea trecutului. Starea de repaus a trupului fizic este elementul caracteristic al clarvederii moderne, în timp ce orice zbatere sau altă mişcare de acest gen, aparţine de clarvederea de odinioară. Pentru un clarvăzător ar fi un lucru foarte important să-şi poată menţine mâinile într-o poziţie determinantă, de exemplu să le încrucişeze pe piept, păstrând mobilitatea mâinilor sale eterice. Acestea din urmă pot atunci face tot felul de mişcări în planul suprasensibil, în timp ce mâinile fizice rămân imobile. Acesta ar fi un antrenament deosebit, permiţând cultivarea în om a stăpânirii de sine la nivelul mâinilor.

Ori omul posedă un organ unde această situaţie se realizează deja, chiar şi dacă nu este clarvăzător, anume partea eterică se poate mişca în mod liber, în timp ce partea fizică ce-i corespunde rămâne imobilă. Acest organ este creierul. Ordinea cosmică a prevăzut o înfăşurătoare solidă care înconjură lobii cervicali. Aceştia ar vrea să se mişte, dar nu o pot face. Există deci la omul obişnuit o situaţie analogă faţă de creier cu cea pe care o cunoaşte clarvăzătorul când îşi blochează mâinile fizice şi se mulţumeşte să mişte mâinile eterice. Totuşi, pentru un clarvăzător, capul oricărui om este cu totul altceva decât pare a fi. Pentru clarvăzător, creierul se aseamănă cu nişte şerpi în mişcare, ieşind afară din cap. Am spune un cap de meduză. Acesta este un fapt absolut real. Capul se distinge de restul corpului prin faptul următor: ceea ceste gândirea exterioară pentru cap, omul nu va obţine pentru restul corpului decât în decursul evoluţiei viitoare. Într-o anumită măsură, puterea gândirii constă în aceea că omul este capabil, în timp ce gândeşte, să imobilizeze chiar părţile cele mai subtile ale sistemului nervos şi să-şi menţină creierul în repaus. Gândurile sale vor fi cu atât mai subtile, mai liniştite şi mai logice cu cât va reuşi să menţină în repaus orice mişcare a creierului său, până în cele mai subtile mişcări ale nervilor săi.

Putem deci afirma că atunci când fiinţa omenească păşeşte prin naştere în existenţă, capul său este partea cea mai perfecţionată, fiindcă pentru el s-a realizat deja ceea ce pentru altă parte a corpului, care se exprimă prin gesturi, de exemplu, adică mâinile, nu se va atinge decât mai târziu. Pe vremea vechii Luni creierul actual era încă la stadiul la care sunt astăzi mâinile noastre. Pe atunci capul nu era închis în cutia craniană, ci deschis în mai multe direcţii. În timp ce acum creierul nostru se află ca într-o închisoare, pe atunci el mai putea să se extindă în toate direcţiile. Este ade-vărat că pe vechea Lună elementul dominant era lichidul şi starea solidă nu exista. Iar la o anumită epocă a perioadei lemuriene, când omul atinsese un grad de evoluţie care-i permitea să repete stadiul lunar, chiar şi în acel moment, craniul era deschis în partea de sus. El nu era numai organul de care am vorbit, ci avea şi un fel de izbucnire de gânduri în mediul în-conjurător lichid. Chiar la vechii atlanteeni, din fiinţa umană emana un fel de vapori de foc. Fără să fie nevoie să recurgă la o clarvedere excepţională şi servindu-se numai de facultatea vizionară pe care o avea pe atunci orice om, se putea vedea dacă un atlant era un gânditor în sensul

atlantean al cuvântului, sau nu. Din capul oricărui gânditor ţâşneau un fel de flăcări luminoase, de vapori luminoşi, iar cel care nu gândea era lipsit de această emanaţie.

Acestea sunt lucruri pe care trebuie să le ştim, pentru a înţelege transformarea naturii omeneşti în momentul în care omul trăieşte aici într-un corp fizic, sau trece prin moarte şi se angajează în existenţa care se scurge între moarte şi o nouă naştere. Căci tot ceea ce conlucrează la formarea omului dispare de îndată ce el păşeşte în lumea fizică. Dimpotrivă, această influenţă este de primă importanţă, odată ce fiinţa omenească se eliberează de corpul său fizic. Între naştere şi moarte omul nu percepe forţele care i-au elaborat creierul fizic. Şi dimpotrivă, tot ceea ce percepe în timpul acestei vieţi pământeşti, se şterge ca neavând nici o importanţă de îndată ce el trece pragul morţii. El vieţuieşte atunci forţele care-i scapă conştienţei sale în timpul cât trăieşte pe Pământ. În timp ce accede la starea de veghe în răstimpul existenţei sale pământeşti, la Eul său de reprezentare, o imagine a Eului, el primeşte acest celălalt Eu, pe care-l presimţim când se trezeşte în noi puterea de a merge, de a vorbi şi de a gândi. Acesta nu urcă până în conştienţa individului, rămâne în inconştient. Or, ceea ce rămâne în inconştient, şi va fi întru totul acoperit, poate fi urmărit, întorcându-ne înapoi până la naştere, şi chiar dincolo de ea; poate fi urmărit şi mai departe, când contemplăm răstimpul de după moarte. Ceea ce se ascunde fiindcă a elaborat omul, şi care dispare de îndată ce omul a coborât pe Pământ, va fi preponderent după moarte, când fiinţa omenească nu va mai fi om pământesc. Noi nu putem decât presimţi aceste puteri. Ele acţionează din lăuntric şi ne permit să mergem trezind cuvântul şi făcând din noi fiinţe gânditoare, structurându-ne creierul pentru a face din el organul gândirii. Acestea sunt cele mai importante puteri în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Abia atunci se trezeşte Eul nostru adevărat. Vom vorbi data viitoare despre felul cum are loc această trezire.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A ŞAPTEA CONFERINŢĂ

Berlin, 14 ianuarie 1913

În decursul acestei ierni am avut mai multe întâlniri pentru a studia mai amănunţit decât în anii precedenţi viaţa omului, cu alte cuvinte viaţa integrală, aşa cum se desfăşoară ea, pe de o parte pe Pământ, între naştere şi moarte, şi pe de altă parte în lumile spirituale, între moarte şi o nouă naştere. Vom mai avea multe de discutat asupra acestui subiect, în decursul acestei ierni.

Va fi necesar să reunim nenumărate detalii care pot contribui la o înţelegere completă a acestei probleme, şi să privim într-un mod cu totul deosebit lucruri pe care le-am considerat deja din alte puncte de vedere. Amintiţi-vă cele scrise în mica broşură ***Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale*** [Nota 39]. Amintiţi-vă mai ales cum am studiat cursul vieţii fizice omeneşti, divizând-o în cicluri: un ciclu de la naştere până la aproximativ şapte ani sau, să spunem, până la schimbarea dentiţiei, un al doilea ciclu de la a doua dentiţie până la pubertate, sau aproximativ până la paisprezece ani, apoi urmează un al treilea ciclu de şapte ani. Aceste cicluri cuprind deci câte şapte ani. Fără îndoială că puteţi înţelege cum observaţia exterioară este deja suficientă pentru a justifica această subdiviziune a existenţei. Dar nu este mai puţin evident faptul că aceste cicluri nu sunt respectate întocmai, în realitatea vieţii omeneşti. Există alte fapte ce intervin în profunzime în existenţa omenească, modificându-le. Am evocat adesea o manifestare importantă ce interferează viaţa omului şi care nu este supusă unei diviziuni ciclice. Este momentul existenţei în care suntem în măsură să ne amintim, şi începând de la care omul începe a se simţi în sine şi a şti că este în Eu, momentul în care apare conştienţa Eului, deci momentul până la care se poate întoarce în urmă memoria. Această experienţă nu are loc pentru toată lumea în acelaşi moment, dar se situează în general între naştere şi vârsta de şapte ani. Atunci străfulgeră conştienţa Eului în om. Ne putem exprima în mod similar şi pentru restul existenţei. Chiar dacă ceea ce se întâmplă mai târziu nu intervine în viaţa omenească tot atât de brusc ca trezirea conştienţei Eului, există totuşi lucruri care vin să nuanţeze aceste cicluri de şapte ani. Dar se poate întotdeauna demonstra că orice interferenţă în viaţa omului, orice perturbare a desfăşurării ciclului, este mai puţin regulată decât evenimentele ciclice. Nu vom găsi niciodată două persoane la care memoria să înceapă în acelaşi moment, şi la care să coincidă momentul străfulgerării conştienţei Eului. Este de asemenea adevărat că schimbarea dentiţiei nu are loc la aceeaşi vârstă pentru toţi copiii. Vom mai avea de discutat de ce anume.

Când examinăm perioadele ciclurilor descrise în broşura mea referitoare la educaţia copilului, putem spune că ele au o caracteristică deosebită: ele încep referitor la aspectul fizic cel mai exterior omului şi acţionează apoi din ce în ce mai spre lăuntrul său. De la naştere până la vârsta de şapte ani dezvoltarea se îndreaptă în principal asupra trupului fizic; după aceea dezvoltarea vizează trupul eteric, apoi trupul astral, sufletul senzaţiei, etc., etc. Factorii de evoluţie acţionează deci în mod progresiv de la exterior spre interior. Aceasta este caracteristica acestei perioade septenale.

Care este situaţia a ceea ce vine să interfereze în aceste cicluri de viaţă, intersectându-le. Aprinderea conştienţei Eului în decursul primului septenal este un fenomen foarte interiorizat, extraordinar de lăuntric. Pentru a lămuri acest punct, să vedem ce este contrar declanşării conştienţei Eului.

Observând viaţa omenească în mod raţional, găsim că oprirea creşterii, care intervine în mod inevitabil la un moment dat al existenţei, este comparabilă cu un fapt concret, care intersectează perioadele septenale ale evoluţiei. Să vedem cum se prezintă această încetare a creşterii, care se concretizează la un moment dat în viaţă. Cum se manifestă ea în existenţa omenească?

Ştim că primul septenal se încheie cu schimbarea dentiţiei. Apariţia celei de-a doua dentiţii marchează actul final a ceea ce putem numi manifestarea principiului plastic ce modelează trupul. Puterile formatoare ale omului fac ultimul lor efort, provocând ieşirea celui de-al doilea rând de dinţi. Acesta este oarecum punctul final al activităţii care elaborează forma omenească. Mai târziu, principiul care-l formează pe om nu va mai fi activ. Principiul plastic încetează să acţioneze în jurul vârstei de şapte ani. Ceea ce se va desfăşura după aceea nu va fi decât creşterea formei deja configurată. Începând cu vârsta de şapte ani, creierul omenesc nu mai suferă transformări semnificative. El nu face decât să crească după modelul deja configurat. Forma ca atare există deja, şi nu mai trebuie decât să se dezvolte. Putem spune că primul septenal al existenţei este cel în care se manifestă principiul formei. Impulsul formator vine de la spiritele formei. Ele sunt cele care configurează fiinţa omenească în răstimpul primilor şapte ani de viaţă. La naştere, când omul vine pe Pământ, el nu este încă pe deplin configurat în ceea ce primeşte forma sa, şi principiile care-i dau forma, spiritele formei, intervin de-a lungul primului septenal. Numai la sfârşitul acestei perioade omul va fi atât de avansat încât forma să nu mai aibă altceva de făcut decât să crească. Toate predispoziţiile formelor sunt dobândite până la vârsta de şapte ani, şi apariţia celei de-a doua dentiţii reprezintă ultimul act îndeplinit de principiile formatoare asupra omului. Este punctul final de manifestare a principiului formei. Dacă acest principiu al formei ar continua să acţioneze, dentiţia a doua ar apărea mai târziu, sau ar trebui să apară mai târziu.

Acum se poate pune următoarea întrebare: după ce spiritele formei au clădit timp de şapte ani în om, putem considera că omul este definitiv închis faţă de tot ceea ce provine de la acestea?

Nu, nu este cazul, căci omul continuă să crească, el creşte şi creşte, şi clădeşte în continuare predispoziţia formelor existente. Dacă nu ar interveni nimic altceva, omul ar creşte mereu, şi nu ar fi împiedicat să crească la infinit. Într-adevăr, dacă nu se ţine cont decât de impulsurile principiilor formatoare în acţiune până la vârsta de şapte ani, nu există nici un motiv pentru ca aceste forme să nu continue să crească la fel ca pentru orice altă fiinţă vie. Omul ar putea să-şi continue creşterea atâta timp cât nu ar interveni nimic care să i se opună. Şi de fapt intervine ceva care împiedică această mişcare. Când creşterea ajunge la sfârşit, alte principii formatoare pun stăpânire pe om. Ele se furişează de mult în jurul lui, pentru a se uni acum cu organismul său, pe care-l iau în posesie. Ele formează însă de-acum înainte o stavilă, împiedicând creşterea organismului. Puterile formatoare active până la vârsta de şapte ani îi conferă omului elasticitate. După aceea, alte

principii formatoare învăluie omul ca într-o formă închisă, împiedicând ceea ce era elastic să crească mai mult. De aceea încetează creşterea omului. Şi acolo unde se opreşte creşterea, acţionează acele principii formatoare care se apropie de om din afară. Întotdeauna când acţionează principii formatoare, când cresc formele, trebuie avută grija opririi acestei creşteri, astfel încât alte principii formatoare să vină în întâmpinarea creşterii din cealaltă direcţie, să i se opună în mod polar. Aşa este şi la om. Când omul a ajuns să-şi dezvolte, până în jurul vârstei de şapte ani, forma indicată prin haşură în desen, această formă poate continua să crească indefinit. Până la această vârstă, principiile plastice au fost în acţiune (în cadrul haşurilor închise). După aceea, lor li se opun alte principii formatoare. Primele acţionează din interior, celelalte din exterior, şi se opun omului în aşa fel încât creşterea sa să nu poată depăşi linia b–b vizibilă la interiorul părţii semnalate de haşurile uşoare. Este într-adevăr ca şi cum copilul ar fi fost dotat, până spre vârsta de şapte ani, cu un înveliş elastic pe care l-ar fi putut mări continuu. Or, la un anumit moment, el primeşte un altul, care nu mai este extensibil. El trebuie să se învelească cu el şi să nu mai depăşească această limită.

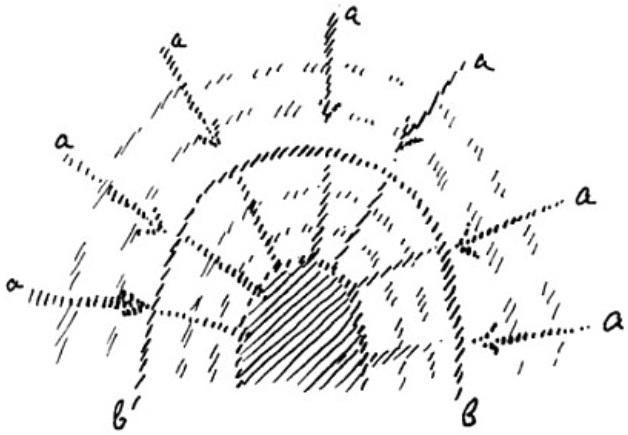

Putem deci spune că în om se întâlnesc principiile formatoare venind din interior, şi cele venind din exterior. Cele dintâi provin de la spiritele formei care au parcurs în cosmos o evoluţie normală. Principiile formatoare venind de dinafară nu sunt de acelaşi tip; ele provin de la spiritele retardate ale formei, care au preluat un caracter luciferic. Acestea din urmă acţionează într-un mod pur spiritual, pe când cele care se manifestă prin materie acţionează în unitate cu dezvoltarea lor normală, care implică parcurgerea evoluţiei prin Saturn, Soare şi Lună, venirea lor regulată pe Pământ şi modelarea formei omeneşti pe plan fizic, începând din lăuntru spre exterior. Acţiunea spiritelor neregulate ale formei constă în a reţine ca o frână ceea ce le este oferit. Deci creşterea omului este împiedicată de către spiritele retardare ale formei. Entităţile ierarhiilor superioare au misiunile cele mai variate. Tocmai am caracterizat una dintre ele.

Am examinat deja sub diferite aspecte cum acţionează ierarhiile având o evoluţie normală, şi cum se comportă entităţile spirituale retardate. Am văzut că, mulţumită spiritelor formei, omul a devenit capabil să primească predispoziţia Eului. Toate acestea pot fi citite în ***Ştiinţa ocultă în schiţă***. Ştim că Tronurile au oferit omului baza corpului fizic, spiritele înţelepciunii pe cea a trupului eteric, spiritele mişcării pe cea a trupului astral, şi că omul datorează spiritelor formei predispoziţia Eului său în lăuntrul trupului fizic. Forma exterioară, organizarea în vederea primirii Eului, omul o datorează spiritelor normale ale formei, iar primul ciclu de viaţă atestă acest lucru. După aceea, spiritele retardate ale formei, adversare ale spiritelor formei, sunt cele care îi opresc creşterea. Aceasta exprimă opoziţia faţă de ceea ce am descoperit ca fiind lucrul cel mai intim la om: strălucirea conştienţei Eului, care se manifestă încă din primii ani. Aspectul cel mai exterior, forma, va fi reţinut cel mai târziu, constituind, ca să spunem aşa, un act final. Cunoaştem acum cele două direcţii ale evoluţiei care, opuse una alteia, acţionează în fiecare om [Nota 40]. Eu am spus despre una dintre ele că vine din exterior şi se îndreaptă spre interior; începând de la douăzeci şi unu de ani, impulsul cuprinde sufletul sensibi-lităţii, ş.a.m.d. Apoi avem această altă dezvoltare, care duce din interior spre exterior, până în momentul în care creşterea formei este oprită. Unul din aceste curente evolutive, cel regulat, merge de la spiritual la corporal; el este deosebit de interesant pentru educaţie; el merge de la interior spre exterior. Celălalt, mult mai puţin regulat, mai individual, merge din afară spre lăuntric şi se manifestă când fiinţa omenească a atins o anumită vârstă, când se încheie ceea ce este mai exterior, corpul fizic.

Avem deci la om două curente evolutive care acţionează în sens opus. Este foarte important ca educatorul să le cunoască. Pe bună dreptate, broşura ***Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale*** ţine cont de prima tendinţă evolutivă, cea care acţionează din interior spre exterior, fiindcă aceasta este singura care poate fi educată. Asupra celeilalte tendinţe, cea de la exterior spre interior, nu este posibilă nici o acţiune. Aceasta este linia dezvoltării individuale. Este ceva de care trebuie să se ţină desigur cont, dar pe care nu-l putem reţine şi în care acţiunea educativă este nesemnificativă. Este extrem de important să ştim distinge unde putem şi unde nu putem interveni pedagogic.

Tot aşa cum oprirea din creştere este tributară spiritelor retardate ale formei, prima manifestare a Eului, aşa cum apare el în mod brusc la începutul copilăriei, este datorată spiritelor retardate ale voinţei. Şi între cele două, se mai află multe alte fapte care se află sub acţiunea spiritelor retardate ale înţelepciunii şi spiritelor retardate ale mişcării. Nu este posibil să caracterizăm ansamblul vieţii omeneşti, inclusiv viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, fără a reuni toţi factorii care influenţează omul, şi dacă nu ştim că deja în viaţa curentă se manifestă o influenţă de natură luciferică în felul cel mai variat. Această influenţă luciferică apare de altfel şi în numeroase alte situaţii din viaţă. Şi fiindcă noi încercăm, în cursul acestor conferinţe, să înţelegem ansamblul vieţii plecând de la bazele sale, nu ne vom sfii să lărgim câmpul reflecţiilor noastre.

Să ne îndreptăm mai întâi atenţia asupra unui fapt care ne poate arăta, chiar şi pe planul fizic, deci între naştere şi moarte, că viaţa s-a schimbat în mod notabil în cursul evoluţiei. Şi dacă înţelegem aceasta, vom putea de asemenea înţelege că au intervenit schimbări şi în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. O considerare raţională dar superficială a vieţii poate uşor conduce la convingerea că esenţialul vieţii a fost întotdeauna ceea ce este şi astăzi. Or, lucrurile nu au fost întotdeauna aşa. În privinţa unor anumite manifestări, este suficient să ne întoarcem înapoi doar cu câteva secole, pentru a găsi că anumite aspecte ale vieţii erau cu totul altele. Astfel, astăzi există ceva de o importanţă enormă pentru viaţa sufletească dinte naştere şi moarte, şi care nu exista sub forma sa actuală într-un trecut relativ recent. Este ceea ce denumim „opinie publică”. În secolul al XIII-lea de exemplu, ar fi fost absurd să se vorbească de o opinie publică, aşa cum facem noi astăzi. În zilele noastre protestăm mult împotriva credinţei în autoritate. Dar supunerea faţă de autoritate este acum cu mult mai mare decât era în secolele trecute. Fără îndoială că şi odinioară au existat anomalii, dar o credulitate atât de oarbă ca a noastră nu exista. Orbirea credinţei în autoritate este cu atât mai mare cu cât această autoritate este insesizabilă. Omul se simte astăzi repede fără apărare de îndată ce se afirmă: dar aşa a dovedit ştiinţa. În secolele precedente se acorda mai multă încredere autorităţilor în carne şi oase. Această fiinţă insesizabilă care este „dovada ştiinţifică” este ceva foarte îndoielnic. Există, în tot ceea ce se justifică astăzi, chintesenţa unei

credinţe oarbe faţă de insesizabil, iar secolele trecute nu au cunoscut niciodată un asemenea lucru. În felul său, omul simplu şi primitiv de odinioară s-a străduit realmente să înţeleagă ce înseamnă a fi sănătos sau a fi bolnav. În general oamenii moderni, cu civilizaţia lor avansată, sunt prea puţin preocupaţi de aceasta. De ce am avea astăzi nevoie să ne interesăm de aşa ceva? Aceasta este problema medicilor; putem deci să le încredinţăm lor gestionarea sănătăţii şi a bolilor noastre. Aceasta face parte din capitolul „o autoritate puternică, dar insesizabilă". Omul suferă, încă din cea mai fragedă copilărie, influenţe care îi impun judecăţi şi sentimente. Aceste curente care se învârtesc printre oameni sunt ceea ce numim în mod curent opinie publică, despre care filosofii au afirmat: opinia publică exprimă cel mai adesea erori individuale. Puţin contează aici să ştim că opinia publică reflectă erorile individuale; ceea ce contează este că ea exercită asupra vieţii fiecăruia o forţă imensă. Dacă cineva ar vrea să scrie istoria secolului XIII, ar fi ridicol dacă ar vorbi de influenţa opiniei publice asupra vieţii individuale. Pe atunci existau personalităţi eminente, care îşi exercitau autoritatea în domeniul competenţei lor practice sau administrative; ele erau ascultate în virtutea acestei autorităţi. Dar această opinie publică modernă, atât de impersonală, încă nu exista. Cine nu vrea să creadă datele oculte, nu are decât să studieze istoria secolelor trecute, sau, de exemplu, istoria oraşului Florenţa sub guvernarea familiei de Medici. El va vedea cât de puternică era autoritatea personală, dar că opinia publică încă nu exista. Ea nu s-a format decât cu patru sau cinci secole mai târziu. Şi se poate vorbi într-adevăr de o naştere a opiniei publice. Astfel de lucruri trebuie văzute drept realităţi. Ea este efectiv o sferă reală de gânduri care se învârtesc în jurul nostru.

Care este originea a tot ceea ce preluăm adesea fără să ne dăm seama de aceasta? Ce este de fapt această opinie publică?

Dumneavoastră vă amintiţi poate că am vorbit despre acele entităţi spirituale care aparţin ierarhiilor imediat superioare omului, şi care participă în diferite moduri la conducerea omenirii. Consultând cartea mea «Călăuzirea spirituală a omului şi a omenirii», găsiţi nenumărate indicaţii privind aceste entităţi spirituale aparţinând ierarhiilor superioare. Ştim de asemenea că intervenţia cea mai importantă survenită în evoluţia omenirii este cea a Misteriului de pe Golgota. Prin acesta s-a produs ceva, care în fond a fost deja exprimat, în mod admirabil, în esoterismul *Sfântului Pavel* [Nota 41]. Sfântul Pavel a vorbit în termeni foarte simpli, dar felul său de a se exprima reflectă un esoterism profund. El nu putea spune întotdeauna în mod liber ceea ce ştia în calitatea sa de iniţiat, în primul rând fiindcă voia să se adreseze unui cerc destul de vast, şi în al doilea rând fiindcă în epoca sa nu era posibil să arate, cum ar fi putut să o facă, tot ce ştia. Dar ansamblul gândirii sale se bazează pe un fundament esoteric profund. Găsim un astfel de exemplu semnificativ în deosebirea pe care el o face între „primul Adam" şi „Adam cel superior", Christos. După Sfântul Pavel, diferitele generaţii omeneşti coboară din primul Adam, fiindcă el este filiaţia trupească. Putem deci spune că răspândirea pe Pământ a rasei umane în diferitele epoci conduce, în ultimă instanţă, la corpul fizic al lui Adam – desigur, al lui Adam şi al Evei. Ce se află în spatele acestei evoluţii fizice pornind de la Adam? Aceasta nu poate fi decât evoluţia sufletelor. În trupurile fizice, care coboară de la Adam, trăiesc suflete. Aceste suflete, coborâte din spaţiul cosmic, au adus pe Pământ o anumită moştenire spirituală, o moştenire de bunuri spirituale. Dar în decursul timpurilor această moştenire a cunoscut un declin. Oamenii care trăiau în mileniile şase şi şapte înaintea erei creştine, de exemplu, aveau o spiritualitate mai intensă şi mai vastă decât cei din primul mileniu dinainte de Misteriul de pe Golgota. Bunul pe care oamenii îl primiseră altădată s-a estompat încetul cu încetul în suflete, s-a pierdut. Cu privire la acest bun spiritual, înainte de toate viaţa dintre moarte şi o nouă naştere este cea care contează. Noi putem spune că reurcând destul de departe în timpurile dinaintea Misteriului de pe Golgota găsim, la oamenii de după moarte, o viaţă sufletească mai luminoasă şi mai animată; după aceea, această viaţă s-a întunecat din ce în ce mai mult şi s-a adâncit în întuneric. Trecerea prin moarte devine mai crepusculară. Ea este o realitate şi mai ales popoarele mai evoluate, de exemplu la grecii, deşi erau poporul cel mai avansat de pe Pământ, înţelepţii ajunseseră la concluzia că „Mai bine să fii un cerşetor pe Pământ, decât un rege în împărăţia umbrelor!" [Nota 42]. Această afirmaţie se aplică pe deplin la poporul grec, fiindcă grecii ştiau duce aici pe Pământ o viaţă deplină. Dar de îndată ce treceau pragul morţii, viaţa lor nu mai era decât umbră.

Această viaţă spirituală care era, după moarte, de natură clarvăzătoare sau crepusculară, s-a redus la o viaţă înăbuşită. Ea atinge de altfel nivelul său cel mai întunecat într-a patra epocă postatlanteană, în perioada greco-latină, când s-a desfăşurat Misteriul de pe Golgota.

Ceea ce este important la Botezul în Iordan făcut de către Ioan Botezătorul, este că prin acest fapt anumite persoane trebuiau să devină conştiente de această realitate pe care am caracterizat-o. Oamenii pe care îi boteza erau scufundaţi în întregime în apă. Această scufundare totală avea ca efect desprinderea trupului lor eteric şi aducerea lor, pentru un scurt interval de timp, într-o stare de clarvedere. Ioan îi făcea să treacă printr-o experienţă care le permitea să vadă că, în decursul timpurilor, sufletul s-a atrofiat în aşa măsură încât el nu mai păstra prea mult din acel patrimoniu spiritual pe care îl putea lua cu sine după trecerea pragului morţii, şi care îi putea conferi o conştienţă clarvăzătoare. Cel care primise botezul ştia că era necesar un nou elan pentru a stimula viaţa sufletului. Ceva nou trebuia să radieze în suflete pentru ca viaţa de după moarte să se poată dezvolta din nou. Iar acest ceva nou a radiat în suflete prin Misteriul de pe Golgota. Citiţi ciclul de conferinţe ***De la Iisus la Christos*** [Nota 43], şi veţi vedea că din Misteriul de pe Golgota emană o viaţă spirituală foarte bogată, care îi iluminează pe cei ce cultivă pe Pământ o relaţie cu Misteriul de pe Golgota şi, în felul acesta, sufletele reînvie.

Iată de ce putea spune Sfântul Pavel: aşa cum corpurile fizice coboară de la Adam, tot aşa, ceea ce conţin sufletele va proveni din ce în ce mai mult de la Christos, cel de al doilea Adam, Adam cel spiritual. Acesta este un adevăr profund, exprimat în termeni simpli de Sfântul Pavel. Dacă Misteriul de pe Golgota nu ar fi avut loc, sufletele ar fi din ce în ce mai golite de substanţa lor, şi atunci oamenii ar fi aspirat fie să trăiască numai în afara corpului fizic, fie şi-ar fi continuat o existenţă pământească saturată cu dorinţe şi pasiuni, devenind astfel din ce în ce mai materialişti. Dat fiind că evoluţia se desfăşoară în mod lent şi progresiv, fluxul patrimonial spiritual originar nu este încă secat la toate popoarele; mai există încă po-poare care au păstrat ceva, deşi nu au ştiut stabili legătura cu Misteriul de pe Golgota. Dar tocmai popoarele cele mai avansate nu pot ajunge la o conştienţă după moarte decât dacă ajung, conform celei de-a doua sentenţe rosicruciene, „să moară în Christos". Misteriul de pe Golgota a avut deci realmente ca efect să radieze aici jos pe Pământ conţinutul sufletului omenesc.

Dacă am înţeles bine toate acestea, atunci putem pune, cu privire la evoluţia fiinţei omeneşti, întrebarea: ce s-a mai întâmplat prin faptul că omul a devenit capabil, datorită Misteriului de pe Golgota, să primească o hrană sufletească ce radiază în Eul său? Cum se diferenţiază acest conţinut sufletesc de patrimoniul spiritual moştenit, care exista mai înainte de Misteriul de pe Golgota? Diferenţa este că înainte de Misteriul de pe Golgota oamenii aveau o viaţă lăuntrică evident mai puţin independentă. Ei se aflau sub o conducere mult mai directă a entităţilor ierarhiilor superioare, pe care noi le numim îngeri, arhangheli, ş.a.m.d. Aceste entităţi dirijau oamenii într-un fel mult mai dependent, înaintea Misteriului de pe Golgota, decât după el. Şi, pe de altă parte, progresul acestor entităţi – îngeri, arhangheli, arhai – este datorat faptului că ele au învăţat, la rândul lor, să conducă oamenii respectând din ce în ce mai mult autonomia acestora. Trebuia ca oamenii de pe Pământ să dobândească tot mai multă independenţă. Iată ce au învăţat entităţile spirituale călăuzitoare, şi în aceasta constă progresul lor.

Dar şi aceste spirite pot să rămână în urmă. Printre spiritele care au contribuit la călăuzirea omenirii, nu toate au dobândit realmente, datorită Misteriului de pe Golgota, facultatea să devină călăuzitori ai omului res-pectând libertatea lui. Anumite entităţi dintre acestea au rămas în urmă, preluând un caracter luciferic. Şi printre alte acţiuni exercitate de ele este, de exemplu, ceea ce numim astăzi opinia publică. Aceasta nu este alcătuită numai de oameni, ci şi de o anumită categorie de spirite luciferice de nivel inferior, de îngeri şi de arhangheli rămaşi în urmă. Acestea nu fac decât să-şi înceapă cariera luciferică, ele nu s-au ridicat încă prea mult în ierarhia spiritelor luciferice, dar fac, cu toate acestea, parte dintre ele. Privirea clarvăzătoare poate urmări cum anumite spirite ale ierarhiilor superioare nu participă la evoluţia

ulterioară Misteriului de pe Golgota, ci rămân la vechiul mod de a conduce oamenii, şi în consecinţă sunt incapabile să stabilească cu ei un contact direct. Acelea care au urmat evoluţia se pot apropia în mod normal de oameni; cele care nu au participat la aceasta sunt incapabile să o facă, şi ele acţionează în acest ansamblu puternic de gânduri difuze care formează opinia publică. Deci nu înţelegem opinia publică decât dacă ştim că ea se apropie în felul acesta de omenire.

Avem aşadar fenomenul că anumite entităţi se îndepărtează de evoluţia normală şi preiau un caracter luciferic. Este important să ştim acest lucru, căci şi celelalte entităţi luciferice, pe care am învăţat a le cunoaşte, care sunt mult mai puternice, au început şi ele „de la mic". Acest fapt este de altfel adevărat pentru ansamblul oştirii entităţilor luciferice. Cele despre care am vorbit mai înainte sunt entităţi puternice şi importante, de exemplu spiritele formei, care asaltează omul şi opresc creşterea. Dar cele de care vorbim acum, această oştire de spirite luciferice, se aseamănă cu nişte recruţi. Ori aceşti debutanţi în cariera lucifericâ vor avea mai târziu o cu totul altă dimensiune, fiindcă acţiunea acestor spirite nu face decât să le crească puterea. Datorită faptului că această oştire asaltează oamenii între naştere şi moarte, opinia publică dirijată de anumite entităţi luciferice de cea mai joasă natură, trebuie să aibă o contrapondere în viaţa dintre moarte şi naştere. Formulat în alţi termeni: dat fiind că, în timpul existenţei sale de aici, omul suferă influenţa unui curent ca acela pe care tocmai l-am evocat, între moarte şi o nouă naştere el trebuie să facă experienţa unui curent compensator. Dacă nu ar face-o, s-ar afla în situaţia pe care o vom descrie în cele ce urmează.

Spiritele retardate, care dau naştere opiniei publice, nu mai au nici o importanţă, nici o putere în viaţa omului de după moarte, şi nici cea mai mică influenţă asupra lui. Ele au pierdut facultatea de a acţiona, fiindcă exercită această facultate aici, pe planul fizic, în mod spiritual, la nivelul opiniei publice. Omul nu poate duce nimic din aceasta în lumea spirituală. Tot ce ar vrea să ducă cu sine din opinia publică, ar fi întru totul deplasat dacă ar fi folosit după moarte. Trebuie să o spunem, deşi unora le poate părea straniu, că în kamaloka viaţa este dificilă pentru cei care s-au ataşat de toate aceste judecăţi cu caracter de opinie publică, şi le preţuiesc. Şi în special acei oameni care, urmând opinia publică, mai cred încă în faptul că îşi menţin judecata lor personală – ceea ce este imposibil – pentru aceştia, viaţa în kamaloka este deosebit de grea. Dar după kamaloka, opinia publică nu mai are nici o importanţă. Înclinaţia spre o nuanţă de o opinie publică sau alta – liberală, conservatoare, radicală, reacţionară –, toate acestea nu au nici o importanţă pentru viaţa de după moarte şi nici o influenţă asupra modului în care se regrupează sufletele. Opinia publică nu există de altfel decât pe Pământ, pentru a deturna oamenii de la progresul pe care ar trebui să-l parcurgă în sensul de a dispune de o conştienţă lucidă după moarte. Entităţile aflate în spatele opiniei publice ar vrea să rămână retrase în faţa progresului produs de Misteriul de pe Golgota, deşi acesta urmează să câştige în importanţă în decursul evoluţiei lumii. Opinia publică face în mod necesar parte din evoluţie, dar trebuie văzut cu luciditate că evoluţia lumii în viitor nu se va produce prin aceea că putem îmbunătăţi aceste lucruri – opinia publică sau altele asemănătoare –, care reprezintă într-adevăr o necesitate într-o anumită faţă a evoluţiei. Ceea ce poate fi ameliorat este viaţa lăuntrică a oamenilor. De aceea, evoluţia trebuie să cuprindă tot mai mult lăuntricul omenesc. În viitor omul va fi din ce în ce mai confruntat cu opinia publică, dar lăuntricul său va fi devenit mai puternic, datorită ştiinţei spirituale. Pentru ca omul să poată rezista mai bine acestor spirite-recruţi ai entităţilor luciferice, care acţionează în opinia publică, trebuie ca între moarte şi o nouă naştere el să treacă printr-o experienţă care să consolideze ceea ce în sufletul său nu depinde de viaţa pământească. Căci tocmai opinia publică îl face tot mai tributar vieţii pământeşti; el trebuie deci, între moarte şi o nouă naştere, să asimileze ceva care-l va face mai independent de această opinie publică în următoarea sa încarnare.

Întemeierea pe Marte a împărăţiei lui Buddha, pe care o traversează omul în răstimpul dintre moarte şi o nouă naştere, a avut loc în epoca în care s-a născut această opinie publică, a cărei importanţă este în continuă creştere. *Christian Rosenkreutz* a încredinţat lui Buddha misiunea de a acţiona pe Marte într-un mod deosebit. Şi ceea ce nu ar avea valoare pe Pământ: dorinţa de a evada, de a se desprinde de raporturile pământeşti, trebuie parcursă de om, între moarte şi o nouă naştere, în timp ce de află în sfera lui Marte. În acest mod omul ajunge, printre altele, să se elibereze de această opinie publică valabilă numai pe Pământ. Viitorul ne rezervă situaţii şi mai apăsătoare, şi va fi cu mult mai necesar ca oamenii să fi fost un anumit timp discipoli ai lui Buddha pe Marte. Aici pe Pământ, oamenii nu pot fi discipolii lui Buddha decât dacă refuză să se alăture părţii celei mai avansate a populaţiei pământeşti. Dar între moarte şi o nouă naştere, Buddha şi-a continuat învăţătura sa de altădată, care viza să elibereze omul de încarnările succesive. Această învăţătură nu corespunde exigenţelor Pământului, unde viaţa trebuie să se continue din încarnare în încarnare. Ceea ce a dat el odinioară a fost un germen prevăzut pentru omul excarnat. Învăţătura avansată a lui Buddha este corectă pentru răstimpul dintre moarte şi o nouă naştere. La fel cum Buddha a apărut în trupul astral al copilului Iisus descris de Evanghelia lui Luca, tot aşa, conduce acum Christos însuşi oamenii, între moarte şi o nouă naştere, însoţindu-i în sfera lui Marte, pentru ca ei să primească această învăţătură budistă avansată. Acolo ei se pot elibera de tendinţa uniformizatoare a opiniei publice, puţin propice să promoveze dezvoltarea lor ulterioară pe Pământ. Pe bună dreptate, odinioară Marte era considerată ca planeta virtuţilor războinice; în viitor, Buddha are ca sarcină să transforme aceste virtuţi războinice în om, pentru ca ele să devină temeliile spiritului de libertate şi independenţă, cum este necesar în epoca noastră. În timp ce astăzi fiinţa omenească tinde să-şi sacrifice sentimentul de libertate în favoarea acestei opinii publice care caută să o încătuşeze tot mai mult, tocmai pe Marte, omul, între moarte şi o nouă naştere, se va strădui să scape de aceste lanţuri, şi să nu le mai ia cu el în următoarea sa încarnare pe Pământ.

Toate acestea arată foarte frumos cum înţelepciunea acţionează în univers, cum tot ceea ce se asociază devenirii, sau rămâne în urmă, este dirijat în aşa fel încât să ducă la urma urmei la o evoluţie armonioasă a universului. Omului nu-i este posibil să facă progrese menţinându-se pe o linie mediană. Sunt numeroşi cei care au înţeles deja că nu putem alege în mod unilateral un punct de vedere sau altul. Vedem în lume idealişti, materialişti şi alte curente de „işti" care nu renunţă niciodată la punctele lor de vedere. Spirite mari, ca Goethe, de exemplu, nu procedează astfel. Ele abordează lucrurile materiale cu o gândire materialistă şi lucrurile spiritului cu o gândire idealistă. Crezând că ar fi înţeles aceasta, spiritele mediocre trag concluzia că adevărul se situează la jumătatea drumului, între două puncte de vedere opuse. Asta este ca şi cum, în viaţa practică, am vrea să ne aşezăm între două scaune. Or, pentru a ajunge la adevăr, trebuie să renunţăm la o opţiune unilaterală, trebuie să fim capabili să ne alegem atitudinea după caz, folosind metoda materialistă sau metoda idealistă. Menţinând întotdeauna mijlocul, nu facem să progreseze lumea. Calea de mijloc nu este potrivită atunci când există aspecte laterale pe care le luăm în considerare ţinând cont de dinamica lor. Dacă, de exemplu, vrem să cântărim ceva pe o balanţă, nu ne servim numai de partea ei din mijloc, ci şi de cele două talere. Tot aşa trebuie deci să existe un pol opus opiniei publice: anume învăţătura lui Buddha pe Marte! El nu ar avea raţiunea să existe dacă nu ar fi existat opinia publică. Tot ceea ce este viu necesită o polaritate. Nu este suficient să vrem să eliminăm contrariile, deoarece viaţa progresează datorită acestor polarităţi. Căci este ca şi cum cineva ar spune că ar fi mai bine ca polul nord şi polul sud să nu existe, fiindcă ei sunt în opoziţie. Ei nu sunt în opoziţie aşa cum îşi imaginează acel profesor despre care se spune că şi-a scris atât de repede cărţile încât nu a avut timp să reflecteze la conţinutul lor, şi de aceea a făcut următoarea afirmaţie: „Civilizaţia nu s-a putut dezvolta decât în zona mediană a Pământului, căci la polul nord ea ar fi îngheţat, şi la polul sud s-ar fi topit de căldură". Se adevereşte totuşi că această polaritate este absolut necesară, căci progresul nu se face prin neutralitate, ci prin menţinerea contrariilor şi punerea lor în armonie. Deci vedem că tot ceea ce evoluează pe Pământ a trebuit să coboare pentru un timp sub nivelul progresului. Astfel, opinia publică are mai puţină valoare decât convingerea pe care o poate atinge fiecare prin progresele sale personale. Ea este subumană. Curentul lui Buddha, pe care îl întâlnim între moare şi o nouă naştere, se opune acestui element subuman. Pentru evoluţie este foarte important să existe amândouă.

Există deci realmente spirite retardate. Totuşi, ceea ce pe de o parte rămâne în urmă, sau pe de altă parte precede evoluţia, se

armonizează finalmente sub conducerea înţelepciunii universale. Spiritele retardate servesc apariţiei polului opus, spiritelor progresive.

Observând astfel viaţa, devine evident că în viitor omul se va încarna din ce în ce mai mult cu dispoziţii diferite de cele care există actualmente în domeniul fizic. Va fi vorba de ceva ce lasă să se întrevadă că va trebui contat pe alte facultăţi omeneşti decât cele de natură pur fizică. Desigur că vom găsi predispoziţii fizice care pot fi urmărite până la vârsta sugarului, chiar dacă ele nu se descoperă decât încetul cu încetul; dar se vor mai forma progresiv şi altele, pentru care nu va trebui să urcăm înapoi atât de departe; ele vor ieşi la iveală mai clar la o vârstă mai avansată. Evoluţia viitoare va avea această particularitate să facă să apară tot mai mulţi oameni despre care va trebui spus: Ce li s-a întâmplat la o anumită vârstă? S-au schimbat, au devenit alţi oameni! – Aceasta va fi din ce în ce mai frecvent. Se vor naşte dispoziţii despre care trecutul nu furnizează nici un indiciu, şi care nu apar decât la o anumită vârstă. Asta vor fi sufletele cele mai evoluate la care vom afla acest fel de cotitură în existenţă, căci faptul de a fi fost un discipol al lui Buddha, în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă existenţă, nu se vede imediat, ci numai la o vârstă mai înaintată. Acesta va fi cazul pentru cei despre care putem spune: Până la o anumită vârstă, i-am putut înţelege; până atunci, ei arătaseră calităţile lor individuale. Apoi iată că apar într-o lumină nouă şi devin înţelegători faţă de lucruri pentru care ei nu arătaseră până atunci nici o înţelegere. În ei trebuie văzuţi cei care în viitor vor fi purtătorii adevăratului progres spiritual. Ei vor trece poate drept oameni care nu s-au dezvoltat decât târziu, fiindcă vom crede că dacă aceste calităţi au apărut atât de târziu, este pentru că ei nu se dezvoltaseră mai curând. În realitate, dacă aceşti oameni nu-şi dezvoltaseră decât foarte târziu facultăţile personale, raţiunea acestui lucru este de căutat în încarnările lor precedente. Acolo ei au stabilit bazele care le-au permis să trăiască intens trecerea prin sfera lui Marte şi să dobândească acolo facultăţile care să le permită să exercite o acţiune decisivă în cadrul evoluţiei omenirii şi să-i aducă un nou impuls. Iată de ce, pe Pământ, viaţa spirituală va fi tot mai animată pentru oamenii care, în timpul tinereţii lor, au arătat puţine predispoziţii pentru atitudinea spirituală, dar la care vor ajunge la o vârstă matură.

Acum înţelegem un fapt pus mereu în evidenţă de mişcarea rosicruciană, şi despre care noi am vorbit în ultima vreme, dar pe care nu l-am putut explica deoarece nu eram atât de avansaţi ca acum. Cei care au apărat în Occident principiul iniţierii aşa cum îl concepe curentul rosicrucian, au remarcat întotdeauna că individualităţile chemate să conducă omenirea nu prezintă din copilărie caracteristica lor de conducători spirituali, şi aceasta tocmai din cauza acestei rupturi care nu intervine decât la o vârstă matură. Când văzătorul vorbeşte astăzi de Buddha, el ştie, înainte de toate că Buddha şi-a ţinut în mod loial promisiunile învăţăturii sale. El a continuat să acţioneze în om asupra a ceea ce nu tinde direct spre corporalitatea fizică şi, în consecinţă nu putea să se manifeste încă de la începutul existenţei pe plan fizic, şi care nu pătrunde fiinţa omenească înainte ca suportul său fizic să fi efectuat o anumită dezvoltare şi să se fi spiritualizat până la un anumit grad. Numai atunci intervine ceea ce aduce Buddha omului. Şi aceasta se întâmplă la o vârstă mai înaintată.

Dacă vrem să înţelegem evoluţia completă a fiinţei omeneşti trebuie să ţinem cont de aceasta. Vom vedea apoi consecinţele care rezultă pentru viaţa omului de la naştere până la moarte.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A OPTA CONFERINŢĂ

Berlin, 11 februarie 1913

Când considerăm viaţa omenească în contextul întregului univers, aşa cum apare ea percepţiei obişnuite în planul fizic, ajungem doar la o infimă parte a ceea ce constituie omul însuşi. Altfel spus, tot ceea ce va observa fiinţa omenească, atâta timp cât nu va căuta să pătrundă misterele existenţei, nu-i va dezvălui în fond nimic relativ la sine însăşi. Căci lumea înconjurătoare observată doar cu ajutorul organelor de percepţie şi a organului gândirii, ne dezvăluie numai ceea ce nu cuprinde secretele mai profunde şi mai importante ale existenţei. Acest fapt este evident mai cu seamă când reuşim a dezvolta, fie şi numai într-o măsură relativ mică, facultatea de a contempla viaţa şi lumea dintr-un alt unghi, de exemplu din perspectiva somnului. Ceea ce se poate vedea în timpul cât dormim, rămâne în general ascuns percepţiei noastre curente, căci de îndată ce omul adoarme, el nu mai vede nimic, în toată perioada care se scurge până la trezire. Dar când, în cursul evoluţiei fiinţei omeneşti, vine momentul în care el devine capabil să perceapă chiar şi atunci când doarme, va vedea, în mare, mai întâi ceea ce are legătură cu omul însuşi, şi care rămâne complet voalat în stare de veghe. Putem uşor înţelege de ce acestea trebuie să rămână ascunse observaţiei cotidiene. Creierul este un instrument al jude-căţii, al gândirii. Pentru a gândi, pentru a judeca în viaţa curentă, trebuie să ne servim de creier, sau cel puţin să-l punem în acţiune. Însă, procedând astfel, noi nu-l putem contempla. Este ca şi cu ochiul, care nu se poate observa pe sine, în timp ce observă. La fel este cu omul întreg. Îl purtăm în noi, dar nu-l putem observa şi examina în profunzime. În epoca noastră modernă noi ne îndreptăm privirea spre lumea exterioară, dar suntem incapabili să o dirijăm asupra noastră înşine.

Or, cele mai mari secrete ale existenţei nu se află în lumea exterioară, ci în lăuntricul fiinţei omeneşti. Să urmărim ceea ce cunoaştem din ştiinţa ocultă. Ştim că cele trei regnuri ale naturii din jurul nostru relevă într-un anumit fel stări de rămânere în urmă. Regnurile mineral, vegetal şi animal emană din entităţi rămase în urmă faţă de evoluţia normală. Numai entitatea implicată în existenţa pământească a fiinţei omeneşti a participat în mod normal la evoluţie. Când omul priveşte un mineral, o plantă sau un animal, el contemplă manifestări care, în raport cu propria sa existenţă, corespund amintirii sale, corespund la ceva ce este incorporat în memoria sa. Conţinutul memoriei noastre, ceea ce rezultă din experienţele sufleteşti, corespunde unor trăiri trecute care îşi prelungesc existenţa, care subzistă într-un fel în prezent. Or, lăsându-ne în voia amintirii, noi nu contemplăm viaţa activă, invizibilă a sufletului din prezent. Toate aceste reprezentări, care constituie amintirea, corespund la ceva inserat în viaţa fluctuantă a sufletului nostru, şi care se află înscris acolo. Amintirea incorporată vieţii sufletului nu este totuşi identică cu viaţa elementară nemijlocită a sufletului, aşa cum se prezintă aceasta actualmente. La fel este în natură cu regnurile sale mineral, vegetal şi animal, unde trăiesc oarecum gândurile elaborate odinioară de entităţile spirituale divine. Ele continuă să subziste în existenţa prezentă a acestor regnuri, aşa cum există conţinutul amintirilor noastre în viaţa sufletului nostru. Iată de ce nu avem în jurul nostru gândurile imediate, active în prezent ale entităţilor spirituale, ci amintirile zeilor, ceea ce subzistă din gândurile lor.

Observarea conţinutului memoriei noastre poate prezenta interes pentru noi fiindcă, datorită memoriei, noi sesizăm oarecum ca de pe o culme creaţia universală, ceea ce se transmite existenţei din această creaţie. Amintirile din sufletul nostru, aceste reprezentări reunite în memoria noastră, reprezintă, am putea spune, un nivel inferior al creaţiei, constituie nivelul său elementar cel mai trecător. Dar trezirea spirituală din timpul somnului ne permite să vedem altceva. În acest caz nu mai vedem ceea ce este afară în spaţiu, asemenea proceselor din sânul regnurilor mineral, vegetal şi animal, sau al regnului omenesc. Dimpotrivă, realizăm că esenţialul viziunii noastre este ceea ce se află creator şi viu în om. Este într-adevăr ca şi cum tot restul s-ar fi şters, şi Pământul, văzut din punctul de vedere al somnului, nu mai conţine nimic altceva decât omul. Ceea ce nu am putea vedea niciodată ziua în stare de veghe, se revelează unei observaţii întreprinse plecând din starea de somn. Numai atunci învăţăm să cunoaştem gândurile pe care le-au păstrat entităţile divin-spirituale pentru a elabora omul, deasupra existenţei minerale, vegetale şi animale. Observarea senzorială a lumii ne permite să vedem totul în afară de om, în timp ce viziunea spirituală din timpul somnului ne permite să vedem omul, excluzând tot restul; omul, în calitate de creaţie, ca şi tot ceea ce se sustrage contemplării noastre cotidiene obişnuite. De aceea ne apare relativ ciudată această contemplare, care trăieşte în noi când observăm lumea din punctul de vedere al somnului, cu alte cuvinte când ajungem la viziunea clarvăzătoare în timpul somnului şi are loc această trezire spirituală.

Acest trup omenesc – şi eu înţeleg acum prin acesta ceea ce rămâne în timpul somnului în pat, deci trupul fizic reunit cu trupul eteric –, acest corp omenesc, la rândul său, prezintă un aspect aparte, pe care-l putem caracteriza în felul următor: numai trupul adormit din primii ani ai copilăriei este asemănător, într-o anumită măsură, cu viaţa şi acţiunea din celelalte regnuri ale naturii. Trupul adultului, dimpotrivă, sau chiar cel al copilului după o anumită vârstă, văzute în lumina somnului, prezintă fenomene constante de pieire şi de descompunere. Desigur că în timpul somnului aceste forţe de descompunere sunt anulate de forţe de creştere. Ceea ce se distruge ziua, este compensat noaptea. Totuşi, rămâne întotdeauna un surplus de forţe de descompunere. Şi aceasta este cauza morţii. În fiecare noapte rămâne un excedent, şi aceste excedente se însumează. Forţele care sunt înlocuite noaptea nu ating niciodată nivelul la care sunt consumate ziua, în aşa fel că, în viaţa normală a omului, în fiecare zi se produce un surplus de forţe de distrugere. Acumularea acestor rămăşiţe antrenează în mod natural moartea prin îmbătrânire, atunci când forţele de distrugere sunt în mod evident preponderente faţă de forţele de regenerare.

Aşadar când considerăm omul din punctul de vedere al somnului, suntem confruntaţi cu un proces de distrugere, dar acesta nu ne întristează. Căci sentimentele pe care le-am putea încerca ziua, în ceea ce priveşte acest proces de distrugere, nu există când îl observăm din punctul de vedere al somnului; atunci ştim că această distrugere constituie condiţia propriu-zis indispensabilă pentru evoluţia spirituală a omului. Dacă nu şi-ar distruge corpul, nici o fiinţă nu ar putea gândi sau desfăşura o viaţă sufletească lăuntrică, aşa cum o cunoaştem noi. Ar fi cu totul imposibil ca omul să dezvolte o viaţă sufletească, în sensul vieţii sufleteşti a omului, numai în prezenţa proceselor de creştere şi cărora să nu li se opună procese de distrugere. De fapt, fenomenele de distrugere care apar în organismul omenesc constituie condiţia necesară dezvoltării vieţii sufleteşti; acest proces trebuie deci resimţit drept o binefacere. Văzut sub acest aspect, faptul de a ne putea distruge în mod progresiv trupul fizic, trezeşte un sentiment de fericire. Şi nu numai aspectul exterior al vieţii apare în mod diferite din acest

alt unghi de vedere, ci şi toate sentimentele şi toate concepţiile apar de asemenea altfel. Din punctul de vedere al conştienţei nocturne, suntem mereu confruntaţi cu un trup pe cale de distrugere.

Observarea vieţii între moarte şi o nouă naştere ne oferă un alt aspect. Un anumit răstimp de după moarte se menţine o oarecare legătură cu viaţa trecută. Dumneavoastră ştiţi că aceasta se întâmplă în kamaloka. Şi această legătură continuă chiar şi dincolo de perioada de kamaloka. Apoi intervine un moment inevitabil pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere când, într-un sens cu mult mai înalt decât în timpul conştienţei de somn, se produce o inversare a viziunii şi a percepţiei, în raport cu cele cu care suntem obişnuiţi, şi care se explică în felul următor. Aici, pe Pământ, noi privim drept lume din jur ceea ce începe dincolo de trupul nostru, lumea exterioară trupului nostru. Însă din momentul la care mă refer, privirea se îndreaptă foarte puţin înspre lumea exterioară, spre univers. Ea se concentrează cu atât mai mult asupra a aceea ce s-ar putea numi acum trup omenesc, şi-i cunoaşte toate tainele. Între moarte şi o nouă naştere începem, de la un anumit moment, să dezvoltăm un interes deosebit pentru trupul omenesc. Este extrem de dificil să caracterizăm aceste relaţii, cu atât mai mult cu cât trebuie să ne folosim de cuvinte aproximative, pentru a descrie ceea ce se întâmplă. Între moarte şi o nouă naştere vine momentul începând din care resimţim întregul cosmosului ca şi cum universul ar fi în noi, în timp ce corpul omenesc s-ar situa în exterior. De obicei, stomacul, ficatul şi splina sunt resimţite ca fiind organe din interiorul nostru. Or acum avem un sentiment analog faţă de stele şi faţă de ansamblul lumilor exterioare; avem impresia că le purtăm în interiorul fiinţei noastre. Ceea ce, pentru viaţa de pe Pământ, se află în afară, devine atunci realmente lume interioară, şi la fel cum în viaţa diurnă ne îndreptăm privirea în afară, de exemplu spre stele sau nori, la fel atenţia noastră se va orienta atunci înspre trupul omenesc. Dar spre ce trup omenesc?

Dacă vrem să ştim ce trup omenesc contemplăm atunci, trebuie să ne dăm seama că omul, care intră prin naştere într-o nouă existenţă, se pregăteşte a acolo pentru ceea ce este esenţa sa, cu foarte multă vreme înainte de a se naşte. Omul nu se pregăteşte să se reîncarneze pe Pământ numai începând de la naştere sau concepţie, ci cu multă vreme înainte. Aici intră în joc alte date, cu mult mai importante decât datele biologice. Biologia presupune că, în momentul naşterii, omul primeşte drept moştenire anumite calităţi ale tatălui, mamei, bunicilor şi ale unei întregi linii ereditare. Există astăzi o cărticică drăguţă despre Goethe, în care se reurcă întreaga linie a strămoşilor pentru explicarea calităţilor lui. Din punct de vedere pur exterior, acest lucru este absolut exact, dar exact tocmai în sensul pe care l-am evocat deja adesea; anume că nu există nici o contradicţie între un adevărat fapt ştiinţific pe deplin justificat, şi faptele explicate de ştiinţa spirituală. Este ca şi cum am spune: Iată un om; de ce trăieşte el? Şi cineva ar răspunde: Eu ştiu de ce trăieşte. Trăieşte fiindcă are plămâni în interior şi aer în exterior. Desigur că acestea sunt întru totul exacte. Dar un altul ar putea spune: Acest om trăieşte pentru un alt motiv: acum cincisprezece zile el a căzut în apă şi eu am sărit după el şi am reuşit să-l scot afară; iată de ce trăieşte. Dacă nu m-aş fi aruncat în apă să-l salvez, el nu ar mai trăi astăzi. Această afirmaţie este iarăşi exactă. Dar nici prima nu este mai puţin adevărată. Ştiinţele naturii au întru totul dreptate când afirmă că omul poartă în el calităţile moştenite de la strămoşii săi; dar nu este mai puţin justificat să atragem atenţia asupra karmei omului, şi încă multe alte lucruri. Iată de ce, în principiu, ştiinţa spirituală nu poate să nu fie îngăduitoare. Intolerantă poate fi numai ştiinţa exterioară, datorită faptului, de exemplu, că ea refuză ştiinţa spirituală. Cineva poate foarte bine veni să ne spună că el păstrează în sine caracteristicile liniei sale strămoşeşti. Nu este mai puţin adevărat că, începând cu un anumit moment între moarte şi o nouă naştere, omul începe să desfăşoare puteri care acţionează asupra acestor strămoşi. Multă vreme înainte de a intra în existenţa fizică, omul întreţine deja legături tainice cu o întreagă linie de strămoşi. Şi dacă în această linie apar facultăţi deosebite, este pentru că, poate după secole, iese în evidenţă din această linie o fiinţă deosebită. Acest om, care nu se va naşte poate decât după câteva secole, organizează, plecând din lumea spirituală, facultăţile strămoşilor săi. Goethe, pentru a reveni la exemplul nostru, are caracteristicele strămoşilor săi fiindcă s-a străduit, plecând din lumea spirituală, să întipărească strămoşilor săi facultăţile sale. Şi ceea ce este adevărat pentru Goethe este valabil pentru orice om.

Începând dintr-un moment foarte precis al vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, omul este deja preocupat cu pregătirea viitoarei sale încarnări pământeşti. Trupul nostru fizic de aici nu provine întru totul din moştenirea fizică a strămoşilor, nici din procese pur pământeşti. Trupul nostru fizic ca atare este deja o entitate cvadruplă, provenită dintr-o elaborare realizată pe Saturn, Soare, Lună şi Pământ. El a fost schiţat pe Saturn; în timpul epocii solare i s-a adăugat trupul eteric, în timpul epocii lunare, trupul astral şi în timpul epocii pământeşti, Eul. La fiecare din aceste etape trupul fizic a suferit o modificare. Noi suntem deci purtătorii unei schiţe saturniene modificate, ai condiţiilor solare modificate şi ai condiţiilor lunare modificate. Dacă nu am purta în noi aceste condiţii fizice modificate, nu am putea avea un trup fizic. Dar din toate acestea nu este vizibil decât elementul pământesc; celelalte componente rămân invizibile. Trupul fizic al omului devine vizibil prin faptul că el preia în sine substanţele pământeşti, le transformă în sângele său şi pătrunde cu ele ceva invizibil. În realitate, noi nu vedem decât sângele şi produsele de transformare ale sângelui, deci numai un sfert din trupul fizic al omului. Celelalte trei sferturi rămân invizibile. Căci există o structură invizibilă, care conţine curenţi invizibili ce există în stare de forţe. Între aceşti curenţi invizibili au loc interacţiuni. Toate acestea încă nu sunt vizibile. Aceste trei componente invizibile sunt pătrunse apoi de un element provenit din hrana transformată în sânge. Aceasta este ceea ce face trupul fizic vizibil. Şi numai prin legile care îl fac vizibil ajungem în domeniul care provine din regnul pământesc. Tot restul nu provine din condiţii pământeşti, ci este de origine cosmică şi există deja în momentul concepţiei, când intră în existenţă primul atom fizic al omului. Ceea ce va fi mai târziu corporalitatea omului, a fost pregătită cu multă vreme înainte de a exista cea mai mică legătură fizică cu tatăl şi cu mama. Numai după aceea începe elaborarea condiţiilor ereditare.

Începând din acest moment al vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, sufletul contemplă acest embrion spiritual, am putea spune, acest germen de viaţă care se pregăteşte. Şi toate acestea constituie lumea sa exterioară! Să reţinem diferenţa între ceea ce apare clarvăzătorului în timpul somnului, şi ceea ce vede sufletul în timpul vieţii de după moarte. Primul contemplă trupul omenesc slăbind, forţele permanente de distrugere, cel de-al doilea vede organele sale corporale, intestinele sale, de exemplu, ca lume exterioară a sa. Fiinţa interioară în devenire este lume exterioară! Vedem deci contrariul a ceea ce am vedea în stare de clarvedere în timpul somnului. În timpul somnului, ne simţim intestinele ca lume exterioară, dar privirea nu percepe decât omul ce se distruge; în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, începând din momentul evocat, percepem trupul omenesc în devenire, elaborarea sa în vederea încarnării următoare. Omul nu are facultatea de a păstra amintirea a ceea ce vede între moarte şi o nouă naştere. Or, spectacolul formării acestei minuni care este învelişul omenesc este într-adevăr cu mult mai grandios decât tot ceea ce poate vedea omul atâta timp cât este tributar corpului său fizic, când contemplă cerul înstelat sau orice alt fenomen al lumii exterioare. Misterele existenţei sunt mari chiar şi acolo unde nu sunt văzute decât cu ajutorul simţurilor, din punctul de vedere al lumii sensibile. Dar şi mai mari sunt când contemplăm în exterior ceea ce purtăm, de exemplu, ca intestine în noi, şi ceea ce contemplăm ca trup omenesc în devenire, cu toate tainele sale. Vedem atunci cum totul tinde spre existenţa pământească, pregătind momentul în care fiinţa omenească va intra în lumea fizică.

Nu există nimic care să poată fi numit într-adevăr fericire, în afară de contemplarea procesului de creaţie, a procesului de devenire. Contemplarea a nimic din ceea ce există deja, nu se compară cu cea a devenirii. Şi această fericire, pe care o simte fiinţa omenească între moarte şi o nouă naştere, provine tocmai de la această posibilitate care este oferită, de a contempla ceea ce se află în devenire. Aceste lucruri s-au revelat în decursul timpurilor, şi au putut fi înţelese de anumite spirite suficient de avansate, ca Goethe, de exemplu, care afirmă în al său «Prolog în cer» din «Faust»:

Fie ca devenirea ce veşnic acţionează şi e vie

Să vă învăluie în sfântul cadru al iubirii,
Şi în gândire fenomenul trecător şi variabil
Să se fixeze într-o formă durabilă!

Aceasta este diferenţa dintre viziunea noastră asupra lumii între naştere şi moarte, şi cea pe care o vom avea între moarte şi o nouă naştere, anume că aici vedem ceea ce este deja realizat şi există, pe când atunci vom contempla ceea ce este în devenire.

S-ar putea crede că omul nu este ocupat atunci decât cu contemplarea propriului său corp. Nu, nu este cazul. Căci în acest stadiu al creaţiei, corpul face realmente parte din lumea exterioară, nu este încă un corp personal, ci manifestarea concretizată a tainelor divine. Atunci putem în fârşit înţelege de ce, în lumina acestui proces de contemplare, acest corp fizic, constant rău tratat în cursul existenţei, apare ca templul tainelor cosmice, căci el conţine mult mai mult din această lume exterioară decât ne pare a fi cazul atâta timp cât rămânem în interior. Ceea ce de obicei face parte din lumea exterioară, este atunci lume lăuntrică. Ceea ce se numeşte în mod curent univers, se identifică cu ceea ce noi numim Egoul; şi ceea ce observăm acolo, precis aparţine lumii exterioare. Nu trebuie să ne formalizăm de faptul că ne percepem corpul, cu alte cuvinte corpul care va deveni al nostru, în acelaşi timp cu toate celelalte corpuri în formare. Aceasta nu are nici o importanţă, fiindcă avem atunci de a face cu un fenomen de pură multiplicare. Într-adevăr, o diferenţiere semnificativă între corpurile omeneşti nu se produce decât cu relativ puţin timp înaintea intrării indivizilor în existenţa fizică. Cea mai mare parte a timpului dintre moarte şi o nouă naştere, când privim la corpul omenesc în devenire, vedem realmente că diferitele corpuri nu se diferenţiază decât din punct de vedere numeric, şi aceasta se transmite sentimentului experienţei personale. Când vrem să examinăm un bob de grâu, puţin contează că îl preluăm dintr-un spic sau, cincizeci de paşi mai departe, dintr-un alt spic. Pentru ceea ce este esenţial de studiat într-un bob de grâu, şi unul şi altul sunt la fel de bune. Or, avem aceeaşi senzaţie contemplându-ne propriul corp. Faptul că el să fie într-adevăr al nostru nu are importanţă decât pentru viitor, fiindcă el va trebui atunci să ne servească de locaş, dar pentru moment el ne interesează numai în calitate de purtător al misterelor cosmice celor mai înalte. Fericirea noastră ţine de faptul că îl putem contempla ca pe oricare alt corp omenesc. Noi atingem astfel misterul numerelor, pe care nu îl vom aprofunda aici. Să reţinem însă că, printre numeroase alte aspecte, din punct de vedere spiritual, numărul, cu alte cuvinte existenţa în multitudine, nu este avută în vedere şi resimţită cum este din punct de vedere fizic. Ceea ce este resimţit drept un mare număr de exemplare, este totuşi resimţit ca unitate.

Prin corp ne simţim în lăuntrul universului, şi prin ceea ce numim pe planul fizic univers, ne simţim în Eul nostru. Astfel, percepţia este diferită, după cum observăm, dintr-un punct de vedere sau din altul.

Pentru văzător, momentul cel mai important între moarte şi o nouă naştere este cel în care încetează să se mai ocupe de ultima sa încarnare şi începe să contemple devenirea. Impresia pe care o resimte văzătorul, observând acest suflet în curs de a se familiariza cu această devenire, este atât de emoţionantă, pentru că sufletul respectiv însuşi este profund impresionat în acest moment. Singura comparaţie posibilă cu planul fizic este cea a momentului în care intervine moartea. În momentul morţii, trecem din viaţă în existenţă. De cealaltă parte a pragului, de la ceva care ne leagă de viaţa precedentă, trecem la o devenire, la o creaţie. Avem de a face cu un germen purtător de o viaţă cu totul nouă. Iar acum, este momentul invers al morţii. De aceea el este de o importanţă considerabilă.

În legătură cu acestea, să aruncăm o privire asupra evoluţiei omeneşti, asupra evoluţiei pământeşti a omului. Să ne întoarcem pe vremea când sufletul nostru trăia în epoca egipteano-caldeeană, de exemplu. Când sufletul se servea de trupul fizic pentru a privi lumea, stelele nu-i apăreau numai ca simple globuri cereşti de natură fizică şi sensibilă. În anumite stări de tranziţie din cursul vieţii, sufletul mai vedea încă entităţi spirituale legate de existenţa aştrilor. Aceasta impregna sufletele care erau pe atunci pline de impresii venind din lumea spirituală. Dar a trebuit ca, în cursul evoluţiei, posibilitatea de a contempla spiritualul să dispară încetul cu încetul şi ca viziunea să fie limitată la regnul sensibil. Aceasta s-a produs în cursul epocii greco-latine, când privirea omului s-a întors din ce în ce mai mult de la lumea spirituală pentru a rămâne la limitele lumii sensibile. Acum trăim într-o epocă în care sufletul vede în mod progresiv dispărând posibilitatea de a contempla spiritualul în cadrul regnurilor sensibile proprii lumii fizice. Globul nostru pământesc este în faza distrugerii sale şi a declinului, şi suntem foarte puternic angajaţi în acest proces de declin. În timp ce în epoca egipteano-caldeeană oamenii mai vedeau încă în jurul lor spiritualul, astăzi ei nu percep decât lumea sensibilă. Şi ei sunt mândri să poată dezvolta o ştiinţă întemeindu-se numai pe sensibil. Această tendinţă se va dezvolta şi mai mult. Va veni o epocă în care omul va pierde orice interes pentru impresiile provenite din planul sensibil, şi când el nu se va mai interesa decât de sub-sensibil. Încă de acum putem deja vedea sosind momentul când se va produce aceasta. Este, de exemplu, foarte semnificativ faptul că fizica nu mai consideră culorile. Căci în realitate, fizica nu mai consideră calitatea culorii, ci ceea ce se află dincolo de culoare, vibraţia, care ar suscita culoarea. Numeroase lucrări propagă deja acest nonsens, afirmând, de exemplu, că galbenul este rezultatul unei anumite frecvenţe vibratorii de o anumită lungime de undă. Observaţia este deturnată de la realitatea culorii, înspre ceea ce nu se află în culoarea galbenă, dar despre care se afirmă că este realitate. Astăzi dumneavoastră puteţi găsi lucrări de fizică dar şi lucrări de fiziologie, unde se afirmă că atenţia nu mai trebuie să se îndrepte asupra imaginii sensibile imediate, ci asupra a ceva ce se manifestă ca fenomen vibrator şi frecvenţe de oscilaţii. Şi acest mod de a considera lumea nu va face decât să se accentueze. Atenţia pentru lumea sensibilă se va pierde, şi oamenii nu vor mai vrea să cunoască alt lucru decât raporturile de forţe şi efectele lor. Pentru a avea dovada istorică, este suficient să ne referim la celebrul discurs «Asupra limitelor cunoaşterii naturii» pe care *Du Bois-Reymond* [Nota 44] l-a ţinut pe 14 august 1872. Găsiţi acolo o curioasă expresie, de altfel utilizată deja de *Laplace*: „cunoaşterea astronomică a unui sistem material” [Nota 45]. Aceasta vrea să spună, de exemplu, că procesul luminii sau al culorii trebuie reprezentate ca fiind determinate de forţe matematic-fizice. Se va ajunge în situaţia ca sufletul omenesc să meargă atât de departe în acest sens, încât să piardă orice interes adevărat pentru strălucirea culorilor şi lumea luminii, şi să nu se mai intereseze decât de raportul de forţe. Oamenii vor pierde interesul pentru roşu sau violet, şi nu se vor mai interesa decât de cutare sau cutare lungime de undă. Iar predispoziţiile optime, în vederea unei asemenea aptitudini în viitoarea încarnare, o au cei care sunt pregătiţi astăzi pentru aceasta în şcoli speciale.

Antroposofia se opune acestei pustiiri a vieţii lăuntrice a omului. Ţelul ei este tocmai să împiedice această pustiire până în cele mai mici detalii ale vieţii. Căci nu numai pedagogia favorizează această pustiire, ci întreaga noastră viaţă este impregnată de această tendinţă. Şi, în contrast cu ceea ce se întâmplă în viaţa curentă, antroposofia vrea să dea sufletului ceea ce îl va face din nou rodnic, şi să îi ofere ceva care trece de maya simţurilor. Noi nu vrem să dăm sufletului ceea ce îi revelează maya lumii sensibile, ci ceea ce izvorăşte din spirit. Şi suntem în măsură să-i oferim ceea ce îi va permite să trăiască, în viitoarele încarnări, în lumea adevăratei realităţi. Şi faptul de a expune în public intenţiile noastre contrastează cu apatia lumii în ceea ce priveşte forma şi culoarea, căci mai ales în domeniul culorilor pregăteşte lumea actuală sufletele pentru a se opune celor despre care am vorbit. Nu este vorba ca noi să ne referim doar la simple concepte şi idei; noi trebuie să lucrăm cu ideile cosmice. Astfel că nici alegerea culorilor ce ne înconjoară în această sală nu decurge dintr-o simplă preferinţă, ci ţine chiar de natura ştiinţei spirituale [Nota 46]. Trebuie să fie trezită din nou în suflete posibilitatea de a resimţi în mod direct ceea ce se oferă simţurilor noastre pentru ca, prin aceasta, să poată germina din nou în suflete viaţa activă în spirit. Acum, în încarnarea prezentă, fiecare din noi poate primi ştiinţa spirituală, şi o poate dezvolta în sufletul său. Şi ceea ce asimilează sufletul trece ca dispoziţie în următoarea încarnare. În răstimpul dintre moarte şi o nouă naştere, omul transmite, din sufletul său, corpului în devenire, ceea ce vor constitui dispoziţiile sale corporale, care-i vor permite să ajungă din nou la o viziune mai spirituală a lumii. El nu o poate face fără antroposofie. Cel care o refuză, îşi pregăteşte corpul să nu vadă alt¬ceva decât raporturi pustii, şi să nu se mai intereseze nici măcar de

lumea simţurilor.

Vreau să vă mai spun în ce mod apreciază văzătorul misiunea ştiinţei spirituale.

Atunci când văzătorul îşi îndreaptă astăzi privirea spre viaţa pe care o duc sufletele între moarte şi o nouă naştere, din clipa în care ele au trecut prin momentul caracterizat şi se pregătesc să-şi contemple corpul în devenire, destinat următoarei lor încarnări, el îşi dă seama că sufletele contemplă un corp în devenire care nu le va oferi în viaţa viitoare posi-bilitatea să dezvolte dispoziţii capabile să acceadă la spiritual; căci aceste dispoziţii trebuie depuse în trup înainte de naştere. Iată de ce, într-un viitor deja apropiat, se vor naşte oameni la care vor lipsi dispoziţiile pentru primirea înţelepciuni spirituale. Aceasta este, de altfel, situaţia unui mare număr de suflete, deja de multă vreme. Vom vedea suflete care, pe durata vieţii lor precedente, au refuzat să asimileze valori spirituale şi care, deşi vor privi spre devenire, vor constata cu groază că este o devenire căreia îi lipseşte şi trebuie să-i lipsească ceva esenţial. În faţa acestei trăiri se conturează misiunea antroposofiei. Căci este o imagine cutremurătoare să vezi un suflet care priveşte spre următoarea sa încarnare, spre corpul său în formare, care contemplă întreaga înmugurire a devenirii, şi care-şi spune: Ceva lipseşte, şi ceea ce lipseşte eu nu sunt în stare să-i dau, căci depinde de fosta mea încarnare! La o scară mai mică, este ca şi cum ar trebui să executăm ceva despre care ştim că va fi în mod necesar imperfect, şi că suntem condamnaţi să-l facem imperfect. Încercaţi să vă daţi seama de următoarea diferenţă: sunteţi capabili să executaţi ceva în mod perfect şi să vă bucuraţi de munca dumneavoastră, sau sunteţi dinainte condamnaţi să o faceţi în mod imperfect.

Iată marea întrebare: sufletul omenesc va fi el condamnat să arunce o privire asupra corpului său care va rămâne imperfect, sau nu? Dacă e să nu fie condamnat la aceasta, el trebuie să preia, în decursul vieţii sale într-un corp fizic, mesajul lumilor spirituale.

Cei care consideră că este de datoria lor să răspândească mesajul lumilor spirituale, nu o preiau dintr-un ideal pământesc. Această datorie provine dintr-o viziune globală a vieţii, aşa cum se prezintă ea când parcursului pământesc i se adaugă viaţa care se scurge între moarte şi o nouă naştere. De aici decurge posibilitatea unui viitor rodnic pentru omenire, şi posibilitatea de a lupta împotriva pustiirii sufletului omenesc. Putem atunci încerca sentimentul că ştiinţa spirituală este o necesitate şi că ea trebuie să existe în această lume. Omenirea nu va putea exista fără ea în viitor. Şi asta nu în sensul în care afirmăm că nu ne-am putea lipsi de nu contează ca altă ştiinţă, căci ştiinţa spirituală nu se mulţumeşte să furnizeze oamenilor numai concepte şi idei; ci ea le aduce viaţă. Ceea ce este pentru suflet, în decursul unei încarnări, un ansamblu de concepte şi idei provenite din ştiinţa spirituală, devine, în încarnarea următoare, viaţă, putere lăuntrică de viaţă, forţă activă. Ştiinţa spirituală nu oferă numai concepte şi idei, ci elixir de viaţă, putere de viaţă. Nu putem deci adera la o mişcare de ştiinţă spirituală decât dacă resimţim necesitatea vitală a unui asemenea impuls, care nu este comparabil cu cele oferite de alte mişcări. Tocmai sentimentul de a fi implicat în necesităţile existenţei constituie sentimentul just faţă de ştiinţa spirituală. Şi noi am expus aceste consideraţii asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere pentru a primi, din cealaltă parte a pragului, impulsul cel just, capabil să trezească în noi entuziasmul necesar pentru ştiinţa spirituală.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A NOUA CONFERINŢĂ

Berlin, 4 martie 1913

În epoca în care a înflorit materialismul, în special cel teoretic, deci pe la mijlocul secolului al XIX-lea şi în decursul ultimelor sale decenii, în care lucrările lui *Büchner* [Nota 47] şi *Vogt* [Nota 48] făceau o impresie profundă în cercuri foarte apreciate, ai căror membri se considerau oameni luminaţi, se putea auzi adesea un slogan, care este de altfel reluat şi acum în anumite ocazii. Într-adevăr, adepţi întârziaţi ai acestui materialism teoretic, există şi acum în anumite grupări filosofice. Şi când aceşti oameni nu vor să respingă direct viaţa de după moarte, când uneori îi admit totuşi existenţa, ei afirmă: Se poate să existe o astfel de viaţă după moarte, dar de ce ne-am ocupa noi de ea în cursul existenţei noastre pământeşti? Când vom muri, vom vedea dacă există o astfel de viaţă. Dacă ne ocupăm aici, pe Pământ, numai cu ceea ce ne oferă Pământul, nu ne poate scăpa nimic important. Căci dacă viaţa de după moarte ne poate oferi ceva, o vom vedea la momentul potrivit.

Acestea sunt idei adesea exprimate, care mai sunt şi astăzi foarte răspândite. Şi formulate în felul acesta, pot părea acceptabile. Totuşi, aceste idei sunt în perfectă contradicţie cu realităţile ce apar investigaţiilor spirituale, de îndată ce ea ia în considerare viaţa care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. După ce a trecut pragul morţii, omul intră în raport cu puterile şi entităţile cele mai diverse. El nu vieţuieşte numai un ansamblu de fapte suprasensibile, ci intră şi în contact cu anumite puteri, cu anumite entităţi pe care le cunoaştem, fiindcă am vorbit adesea despre ele: entităţile diferitelor ierarhii superioare. Să ne întrebăm acum despre importanţa pe care o are pentru om această experienţă a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, şi ce semnificaţie are această întâlnire cu puterile şi entităţile ierarhiilor superioare.

Ştim că o dată ajuns la capătul parcursului său în lumea suprasensibilă, deci în momentul în care se pune problema reîncarnării sale, omul devine într-un fel el însuşi constructorul propriei sale constituţii corporale, ba chiar al întregului său destin în noua existenţă. Într-o anumită măsură, el îşi structurează şi edifică trupul până în circumvoluţiile creierului, cu ajutorul forţelor pe care le preia din lumile spirituale, în momentul în care se angajează din nou într-o întrupare fizică. Aici, pe planul pământesc, întreaga noastră viaţă depinde de anumite conformaţii ale trupului fizic de care dispune, şi care ne permit să intrăm în raport cu lumea fizică exterioară pentru a exercita acţiuni în această lume şi pentru a practica aici activitatea de gândire. Fără un creier adaptat necesităţilor lumii fizice, creier format datorită forţelor extrase din lumea suprasensibilă, noi nu am fi capabili să ducem o existenţă pe planul pământesc. Pentru a fi capabili să ne asumăm această viaţă la nivelul lumii fizice, trebuie, în mod necesar, să fim purtătorii acestui gen de forţe provenite din lumea spirituală; ele ne permit să construim un trup capabil să facă faţă la toate exigenţele lumii fizice. Omul îşi primeşte forţele suprasensibile, de care are nevoie pentru a-şi elabora trupul şi destinul, de la entităţile şi puterile ierarhiilor superioare, cu care stabileşte legături între moarte şi o nouă naştere. Cele de care avem nevoie pentru construcţia trupului nostru, trebuie deci să le dobândim aşadar, în răstimpul dintre ultima noastră moarte şi noua naştere. Aşadar, între moarte şi următoarea naştere trebuie să mergem oarecum, pas cu pas, în întâmpinarea acelor entităţi care ne pot dărui puterile de care avem nevoie în viaţa noastră, după ce vom păşi din nou în existenţa fizică.

În răstimpul acestei perioade dintre moarte şi o nouă naştere, noi putem trece în două moduri prin faţa entităţilor ierarhiilor superioare. O putem face recunoscându-le, înţelegându-le natura profundă şi calităţile care le caracterizează, în aşa fel încât să ne fie posibil să primim ceea ce sunt ele în măsură să ne ofere. Ne aflăm atunci într-o atitudine de receptivitate faţă de ceea ce avem nevoie în cursul următoarei noastre încarnări, şi care poate emana de la aceste ierarhii superioare. Noi trebuie să fim în stare să înţelegem, sau cel puţin să vedem, în ceea ce ne este oferit, cele de care vom putea avea nevoie. Căci am putea trece pe lângă aceste entităţi astfel încât, vorbind în imagini, deşi fiinţele acestor ierarhii superioare ne oferă darurile lor de care avem nevoie în viaţă, noi să nu le luăm, pentru că în această lume prin care trecem noi este întuneric, vorbind din punct de vedere spiritual. Putem deci trece prin această lume cu înţelegere faţă de ceea ce ne oferă aceste entităţi, sau cu o totală neînţelegere: în acest caz nu vedem darurile care ne sunt oferite. Modul în care străbatem această lume, modul pe care suntem constrânşi să-l alegem pentru trecerea prin această sferă între moarte şi o nouă naştere, este predeterminat de efectele ultimei încarnări, şi chiar ale încarnărilor anterioare. Un om care a rămas apatic în ultima sa viaţă pământească faţă de gândurile şi ideile ce ne pot aduce clarificări asupra lumii suprasensibile sau care le-a respins, trece prin viaţa dintre moarte şi o nouă naştere ca printr-o lume de întuneric. Căci în lumea spirituală nu putem dobândi lumina – lumină înţeleasă în sensul spiritual al cuvântului – de care avem nevoie pentru a recunoaşte cum se apropie de noi aceste entităţi spirituale şi ce daruri destinate următoarei noastre vieţi trebuie să primim de la ele, lumina înţelegerii acestora; lumina înţelegerii acestora poate fi dobândită numai în cursul încarnării fizice pe Pământ. Când trecem pragul morţii fără concepte şi idei care pot fi luate în lumea spirituală, parcurgem viaţa suprasensibilă până la următoarea noastră încarnare, trecând prin faţa a ceea ce ni se prezintă, fără a putea recunoaşte sau primi puterile de care avem nevoie pentru viitoarea noastră existenţă.

Vedem deci în ce măsură este eronat să se afirme că putem foarte bine aştepta să murim, pentru a şti ce întâlnim dincolo de prag, sau dacă acolo există ceva de întâlnit. Maniera în care vom putea să ne comportăm atunci faţă de această realitate, va depinde de atitudinea sufletului nostru pe Pământ, de faptul că am primit sau respins concepte despre lumea suprasensibilă, pe care le puteam obţine, şi care trebuie să devină lumina prin intermediul căreia ne luminăm trecerea între moarte şi o nouă naştere.

Dar trebuie să mai reţinem ceva din cele expuse. Credinţa că este suficient să murim pentru a primi tot ceea ce ar putea să ne dea lumea suprasensibilă, chiar dacă am neglijat să ne pregătim aici pentru aceasta, este cu totul greşită. Fiecare lume are misiunea ei deosebită. Şi ceea ce poate dobândi omul în cursul încarnării sale pământeşti nu poate fi obţinut în nici o altă lume. Între moarte şi o nouă naştere se poate ajunge în orice caz în contact cu entităţile ierarhiilor superioare. Totuşi, pentru a primi darurile lor, pentru a nu tatona într-o obscuritate totală sau într-o izolare atroce, trebuie să dobândim aici, pe Pământ, conceptele şi ideile necesare pentru a putea intra în relaţie cu ierarhiile superioare şi puterile lor; aceste idei constituie lumina care ne permite contemplarea ierarhiilor superioare. Orice om,

care a neglijat în epoca noastră să asimileze concepte spirituale, va fi cuprins de un sentiment teribil de izolare, în timpul trecerii sale între moarte şi o nouă naştere. Cel care trece prin această izolare nu va aduce cu sine în viaţa următoare forţele care să-i permită să clădească în mod corect trupul destinat să-i servească drept instrument. El nu-l va clădi decât sub o formă imperfectă, şi va fi insuficient adaptat exigenţelor noii existenţe.

Vedem astfel cum acţionează karma de la o viaţă la alta. Dacă din propria sa voinţă un om neglijează, în cursul vieţii sale, să cultive în sufletul său o relaţie oarecare cu lumile spirituale, cu ocazia vieţii sale următoare forţele necesare pentru a elabora organele care i-ar permite să gândească, să simtă şi să vrea adevărurile vieţii spirituale, îi vor lipsi. El rămâne atunci apatic şi neatent cu privire la realităţile spirituale, şi viaţa spirituală trece ca un vis pe lângă el, ceea ce este de altfel cazul pentru mulţi oameni. Pe globul nostru pământesc nu ajung să se intereseze de lumile spirituale. Când un suflet de acest fel trece din nou prin poarta morţii, el devine o pradă bună pentru puterile luciferice, şi Lucifer se apropie tocmai de astfel de suflete. Ceea ce este deosebit într-un asemenea caz, este că la viitoarea sa trecere prin lumea spirituală, cea care vine în urma acestei existenţe făcută din apatie şi neatenţie, entităţile şi realităţile ierarhiilor superioare sunt pentru el foarte bine luminate, dar nu ca urmare a achiziţiilor făcute de el pe Pământ, ci mulţumită luminii pe care Lucifer o introduce picătură cu picătură în sufletul său. Pe viitor, Lucifer este cel care luminează lumea superioară pentru un astfel de om. El este acum capabil să contemple ierarhiile superioare şi să vadă când acestea îi oferă daruri, dar faptul că Lucifer i-a dat lumină, induce o nuanţă particulară în ceea ce se desfăşoară: darurile astfel accesate au un efect aparte. Puterile ierarhiilor superioare nu mai sunt atunci ceea ce ar fi putut primi omul în alte împrejurări. Într-adevăr, ele sunt în aşa fel, că omul, odată intrat în noua sa existenţă, este perfect capabil să-şi formeze şi structureze organismul său corporal. Această formare face din el o fiinţă capabilă să facă faţă exi-genţelor lumii exterioare: dar datorită faptului că sufletul său este impregnat de nuanţa darurilor lui Lucifer, sau cel puţin de daruri cu nuanţă luciferică, el este marcat de o insuficienţă a vieţii sale lăuntrice.

Întâlnim în viaţă oameni care şi-au modelat în acest fel organismul lor corporal; aceştia ştiu perfect să se servească de inteligenţa lor şi au talente care le permit să-şi facă o situaţie în viaţă. Dar ei nu vizează decât interesul personal şi nu-şi utilizează darurile decât pentru a capta tot ceea ce li se pare important pentru propria lor existenţă. În faţa acestor oameni, care nu ţin seama de semenii lor şi care nu caută decât avantaje personale, aşa cum sunt mulţi în epoca noastră, văzătorul va descoperi adesea că ei au trecut anterior prin experienţa pe care tocmai am caracterizat-o. Înainte de a ajunge la această viaţă uscată, raţională şi plină de abilitate, între moarte şi o nouă naştere ei au fost călăuziţi de entităţile luciferice. Acestea au putut să-i subjuge fiindcă, în cursul încarnării lor precedente, ei duseseră o viaţă de visătorie şi absenţă. Această atitudine de toropeală şi de irealism era consecinţa vieţii duse între moarte şi o nouă naştere unde, tatonând în întuneric, ei nu au ştiut primi în mod corect forţele propuse de spiritele ierarhiilor superioare în scopul de a-şi edifica noua existenţă. Pentru a ajunge aici, a trebuit, mai înainte, ca ei să fi refuzat în mod deliberat să se intereseze de conceptele şi ideile relativ la lumea spirituală. Astfel se prezintă înlănţuirile karmice. În funcţie de faptele reale ce apar în cursul devenirii omenirii, situaţiile pe care noi le-am expus se multiplică. Ele se manifestă şi se revelează mult prea adesea când, cu ajutorul investigaţiei spirituale, pătrundem în lumile superioare, unde apar în faţa privirii noastre condiţiile care stăpânesc viaţa omenească.

Este deci incorect să spunem că este suficient să ne interesăm de ceea ce ne înconjoară în cursul existenţei noastre pământeşti, şi că va fi mereu destulă vreme să vedem ce se va întâmpla ulterior. Or, ceea ce se va în-tâmpla atunci, depinde tocmai de felul în care ne pregătim pentru aceasta.

Dar se poate uşor întâmpla şi altceva. Şi vă spun aceste lucruri pentru ca prin înţelegerea vieţii dintre moarte şi o nouă naştere să ne devină în acelaşi timp tot mai de înţeles şi viaţa dintre naştere şi moarte.

Când contemplăm în mod raţional viaţa de pe Pământ, vedem mulţi oameni – şi ei sunt din ce în ce mai numeroşi în epoca noastră – care nu ştiu să gândească decât pe jumătate, dacă mă pot exprima astfel, şi la care demersul logic se opreşte de îndată ce sunt confruntaţi cu realitatea faptelor. Să luăm exemplul unui pastor, de altfel onest şi cu tendinţe liberale, care a scris într-un număr al unei reviste de liber-gânditori, următoarele: „Ar trebui să renunţăm să le dăm copiilor idei religioase, căci aceasta este contrar naturii. Căci dacă îi lăsăm pe copii să crească fără să le întipărim noţiuni religioase, constatăm că ei nu ajung de la sine la conceptele de Dumnezeu, imortalitate, ş.a.m.d. Aceasta ne permite să conchidem că ideile de acest gen nu sunt fireşti pentru om. Şi din moment ce nu sunt fireşti, nu ar trebui să le predăm; ar trebui să ne mulţumim să extragem ceea ce este îngropat în adâncul sufletului lor.” Ca pentru atâtea alte lucruri, şi în acest caz există mii şi mii de oameni care aprobă un asemenea raţionament, găsindu-l inteligent şi perspicace. Dar dacă ne sprijinim pe un minim de adevărată logică, putem ajunge la o constatare diferită. Să luăm cazul unei fiinţe omeneşti care n-a învăţat încă să vorbească. Să o ducem pe o insulă pustie şi să avem grijă să nu audă niciodată nici un cuvânt. Consecinţa va fi, în mod necesar, faptul că ea nu va învăţa niciodată să vorbească. Cel care spune că nu ar trebui să dăm niciodată omului concepte religioase, trebuie să admită în mod logic şi că nu trebuie să-l învăţăm să vorbească, fiindcă nici vorbirea nu apare de la sine. Gânditorul liberal menţionat nu-şi poate deci susţine ideea prin raţionament logic, deoarece logica sa se blochează în faţa realităţii; cu logica sa, el nu poate să cuprindă decât un cerc restrâns, şi nu observă că gândirea sa, atunci când este de fapt verificată, se anulează de la sine.

Cel care priveşte în jurul lui în viaţă vede cât de mult este răspândită această gândire insuficientă, această semi-gândire. Cu ajutorul investigaţiei suprasensibile ne putem întoarce înapoi pe drumul parcurs de un astfel de om, şi putem atinge regiunile pe care le-a cunoscut sufletul său între ultima moarte şi o nouă naştere, cu alte cuvinte cele care se află la baza insuficienţei logicii sale. Văzătorul constată adesea că o asemenea fiinţă a parcurs această etapă în lumea spirituală în aşa fel încât întâlnirile sale cu entităţile şi puterile spirituale s-au desfăşurat sub conducerea lui Ahriman; el ar fi trebuit să primească de la aceste entităţi darurile de care are acum nevoie pe Pământ, dar modul în care le-a primit nu i-au permis o dezvoltare corectă, care să-i dea acces la o gândire justă. Ahriman a fost îndrumătorul său, şi Ahriman i-a dat posibilitatea să primească daruri de la entităţile şi puterile ierarhiilor superioare în aşa fel încât gândirea sa să se blocheze în faţa realităţilor existenţei, în aşa fel încât ea nu este niciodată întemeiată în ea însăşi, şi nici valabilă. O mare parte a oamenilor care nu sunt capabili să gândească – şi aceştia sunt astăzi din ce în ce mai numeroşi –, o datorează lui Ahriman; acesta i-a însoţit în decursul ultimei lor existenţe dintre moarte şi o nouă naştere, fiindcă ei s-au pregătit pentru aceasta prin viaţa pe care au dus-o în cursul precedentei lor încarnări pământeşti.

Şi cum s-a desfăşurat această viaţă lăuntrică, dacă o urmărim cu privirea văzătorului?

Descoperim oameni cu natură ipohondră, morocănoşi, care refuzau să stabilească relaţii cu fiinţele şi realităţile lumii; orice contact cu anturajul lor era incomod pentru ei. Oamenii de acest gen fuseseră foarte adesea mizantropi insuportabili pe durata ultimei lor încarnări. Dacă am fi examinat constituţia lor fizică, am fi descoperit boli care apar foarte adesea la naturile ipohondre. Şi dacă ne întoarcem şi mai departe în urmă, până la precedenta viaţă dintre moarte şi o nouă naştere, deci cea care a precedat existenţa ipohondră, vedem că aceşti oameni au fost privaţi şi atunci de o conduită justă, şi că nu au putut percepe în mod corect ceea ce ar fi putut fi pentru ei darurile ierarhiilor superioare. Şi cum şi-au pregătit o asemenea situaţie, din ante-penultima lor încarnare pământească? Prin faptul că pe atunci au cultivat o stare sufletească pe care o putem numi pe bună dreptate religioasă, dar religioasă din pur egoism. Ei erau pioşi, poate chiar mistici, dar din pur egoism. Aceasta se poate face în sensul că omul îşi spune: Eu caut în mine, fiindcă vreau să-l cunosc pe Dumnezeu în adâncul meu. Şi

când căutăm să aprofundăm pentru a vedea ce caută acolo, constatăm că de fapt ei sunt în căutarea propriului lor Eu, pe care-l ridică la rangul de Dumnezeu. Sunt numeroase sufletele a căror pietate nu serveşte decât de pretext pentru o atmosferă spirituală, pe care ele speră să o vadă înflorind după moarte. O asemenea atitudine denotă o stare sufletească pur egoistă.

Avem deci succesiunea a trei existenţe supuse investigaţiei spirituale. Prima denotă o atitudine sufletească de misticism egoist, de religiozitate egoistă. Astăzi, când observaţia noastră se îndreaptă asupra oamenilor confruntaţi în această manieră cu viaţa, investigaţia spirituală ne permite să ne întoarcem la epocile în care existau o mulţime de suflete care nu au dezvoltat sentimente religioase decât din pur egoism. Cu ocazia trecerii lor între moarte şi o nouă naştere, ele nu au avut puterea să primească de la entităţile spirituale darurile care să le permită să-şi structureze în mod corect următoarea lor existenţă. Viaţa următoare s-a desfăşurat atunci sub semnul morocănelii şi ipohondriei; nimic nu le era pe plac. În felul acesta, ele s-au pregătit să fie conduse, după trecerea pragului morţii, de către Ahriman şi cetele sale, şi să asimileze forţe care să le aducă în cursul încarnărilor următoare o gândire defectuoasă şi limitată.

Iată deci un alt exemplu de trei încarnări succesive. Şi constatăm din nou că ar fi o greşeală să credem că putem aştepta să murim pentru a intra în legătură cu lumea suprasensibilă. Felul în care se stabileşte această relaţie după moarte depinde tocmai de tendinţele sufleteşti şi interesele dobândite aici pe Pământ faţă de lumile spirituale. Raportul de la cauză la efect nu se aplică numai vieţilor pământeşti succesive; într-un anumit sens, el este de asemenea valabil şi pentru vieţile dintre naştere şi moarte, şi pentru celelalte, dintre moarte şi o nouă naştere. Exemplul următor ne permite să o vedem.

Când văzătorul îşi înalţă privirea spre lumea suprasensibilă unde se află sufletele după moarte, el află că, la un anumit moment al acestei vieţi, ele sunt servitorii puterilor pe care le numim stăpânii a tot ceea ce este viaţă, creştere şi dezvoltare pe Pământ. Bineînţeles că descrierea noastră nu poate fi făcută decât asupra unei părţi din numeroasele experienţe care se desfăşoară pe durata unei lungi perioade. Printre sufletele defuncţilor găsim anumite suflete care colaborează un timp în lumea suprasensibilă la această sarcină magnifică, ce constă în a infuza în lumea fizică tot ceea ce poate favoriza sănătatea fiinţelor pământeşti, creşterea şi dezvoltarea lor. În anumite împrejurări putem deveni slujitorii puterilor rele, ale bolii şi răului. Aşa cum putem fi, în alte circumstanţe, în serviciul entităţilor spirituale care promovează sănătatea şi creşterea şi care, din lumea spirituală, trimit puterile ce stimulează o viaţă înfloritoare. Căci a crede că igiena fizică şi măsurile exterioare pot constitui singurele cauze ale sănătăţii, nu este decât o superstiţie materialistă. Tot ceea ce se întâmplă la nivelul planului fizic este dirijat de entităţile şi puterile lumilor superioare, care îşi trimit fără încetare forţele în lumea fizică. Infiltrate încetul cu încetul, aceste forţe acţionează oarecum liber şi influenţează oamenii sau alte fiinţe fie favorizând, fie împiedicând sănătatea şi creşterea. Conducerea acestor procese de sănătate şi boală este în mâinile anumitor puteri şi entităţi spirituale. Dar pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, omul devine colaboratorul acestor puteri. Dacă ne-am pregătit pentru aceasta în mod corect, putem simţi fericirea pe care o generează participarea noastră la acest act, care constă în a infiltra, încetul cu încetul, în lumea noastră fizică, forţele favorabile sănătăţii şi creşterii. Când văzătorul încearcă să vadă de unde vine meritul acestor suflete, el remarcă faptul că pe planul fizic oamenii au două moduri de a concretiza ceea ce vor să facă şi de a gândi ceea ce vor să gândească.

Să privim puţin viaţa. Mulţi oameni îşi execută munca aşa cum le este prescris şi nu fac nimic în plus. Fără a merge până la a spune că astfel de oameni sunt comparabili cu animalul care este dus la abator, putem totuşi spune că ei lucrează din pură obligaţie. Să admitem chiar că ei nu-şi neglijează datoria. Într-o anumită măsură, nici nu poate fi altfel astăzi, pentru oamenii care nu alte mobile de acţiune decât ceea ce le impune datoria. Nu vreau să spun prin aceasta că munca făcută din obligaţie trebuie criticată. Evoluţia se desfăşoară în aşa fel, încât tocmai acest aspect al vieţii nu poate decât să câştige teren. Şi în această privinţă nu va fi deloc mai bine în viitor. Activităţile pe care oamenii vor fi constrânşi să le facă vor fi din ce în ce mai complicate, şi oamenii vor fi din ce în ce mai condamnaţi să nu facă şi să nu gândească decât ceea ce le impune datoria. Dacă avem astăzi deja un mare număr de persoane care nu lucrează decât dacă îi obligă datoria, există de asemenea şi oameni care aleg o societate ca a noastră, unde au posibilitatea de a întreprinde ceva din devotament şi entuziasm, şi nu din obligaţie, ca în viaţa exterioară. Noi putem deci avea în vedere munca, atât manuală cât şi intelectuală, fie din punctul de vedere al datoriei, fie din cel al entuziasmului şi devotamentului întemeiat pe o aspiraţie profundă a sufletului, şi la care nu ne împinge decât sufletul. Această atitudine lăuntrică, ce ne permite să gândim şi să acţionăm nu numai din datorie, ci din iubire, prin atracţie şi devotament, această atitudine pregăteşte sufletul să fie în serviciul bunelor puteri de sănătate şi al tuturor puterilor curative pe care lumea spirituală le îndreaptă înspre lumea noastră fizică, să devină un slujitor a tot ceea ce germinează, creşte şi înfloreşte, şi să resimtă toată fericirea care decurge dintr-o asemenea acţiune.

Este extrem de important să ştim aceasta. Căci numai dobândind în cursul existenţei forţele care îl fac capabil să se unească cu aceste puteri, numai cu această condiţie poate participa omul în mod spiritual la o acţiune de însănătoşire tot mai vastă, la o prosperitate crescândă a condiţiilor de viaţă pământeşti.

Mai putem considera şi un alt caz. Să-l luăm pe cel al unui om care se străduieşte să se adapteze la anturajul său şi la exigenţele acestuia. Nu toţi oamenii procedează aşa. Există oameni care nu-şi dau nici o osteneală pentru a se încadra în lume şi care sunt incapabili de adaptare, atât din punctul de vedere al vieţii spirituale, cât şi din cel al vieţii materiale. Există de exemplu oameni care, citind un anunţ despre o conferinţă de antroposofie, se duc acolo şi, abia ajunşi în sală, adorm. Sufletul lor nu se poate adapta la anturaj, nu intră în acord cu ambianţa. Am cunoscut bărbaţi care nu ştiu nici măcar să-şi coasă un nasture, ceea ce indică faptul că ei sunt incapabili să se adapteze la imperativele vieţii practice. Am putea cita astfel mii de cazuri în care se manifestă facultatea de adaptare sau de neadaptare la necesităţile existenţei. De aici decurg nenumărate consecinţe. Vom prezenta acum numai pe cele care rezultă pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Totul devine cauză, şi cel mai mic fapt naşte consecinţe. Un om care se străduieşte să se adapteze la anturajul său, care ajunge chiar să coasă un nasture, care este capabil să asculte ceva neobişnuit fără să adoarmă, se pregăteşte să devină după moarte colaborator şi ajutător al spiritelor care favorizează progresul omenirii, şi care trimit pe Pământ forţele spirituale capabile să promoveze evoluţia omenirii de-a lungul epocilor. Fericirea noastră de după moarte depinde de cât vom fi ştiut aici pe Pământ să ne adaptăm la anturajul nostru; ea va consta în a contempla de acolo viaţa ce se desfăşoară pe Pământ, şi de a ne asocia cu forţele trimise pentru a stimula aici progresul. Pentru a înţelege într-adevăr ce este karma, trebuie să fim capabili să o considerăm în toate detaliile sale, fiindcă ele ne arată cum se înlănţuie cauzele şi efectele în mii de feluri, atât pe plan fizic cât şi pe plan spiritual şi, mai general, în tot ceea ce are legătură cu existenţa.

Aceasta subliniază încă o dată faptul că viaţa noastră în lumile spirituale depinde de modul în care am trăit în corpul nostru fizic. Am spus deja că fiecare lume are misiunea ei specifică, şi că nu există două lumi care să fie identice. Evenimentele şi experienţele caracteristice uneia dintre aceste lumi nu sunt caracteristice şi pentru o altă lume. Când o fiinţă trebuie să dobândească anumite date care nu sunt accesibile decât pe Pământ, ea trebuie să le asimileze aici. Dacă neglijează să o facă, nu va găsi o altă lume unde să le dobândească. Acest principiu se verifică în special într-un caz pe care noi l-am evocat deja, dar care merită să fie aprofundat: preluarea anumitor concepte şi idei de care are omul nevoie pentru an-samblul vieţii sale. Să luăm un exemplu care ne este apropiat, cel al antroposofiei, justificată şi eficientă în epoca noastră. Oamenii acced la antroposofie în timpul vieţii lor pământeşti, sub forma pe care o cunoaşteţi. Şi aici s-ar putea naşte uşor credinţa că studiul antroposofiei nu este într-adevăr necesar pe Pământ, şi că va fi destulă vreme, odată trecut pragul lumii morţii, pentru a învăţa

cum se prezintă lumile spirituale; că am putea găsi acolo chiar şi învăţători spirituali din cadrul ierarhiilor superioare, care să ne apropie de suflete aceste învăţături.

Dar este o realitate faptul că sufletul omenesc, după ce a cunoscut o lungă evoluţie până în timpurile actuale, este pregătit să se familiarizeze aici pe Pământ cu viaţa antroposofică, ceea ce nu îi este posibil decât pentru că se află într-un corp fizic şi participă la existenţa fizică. Fiinţa omenească este predestinată pentru aceasta. Dacă nu participă la această existenţă, ea nu va putea stabili, cu nici una dintre entităţile spirituale, relaţiile necesare pentru ca acestea să devină învăţătorii săi. Nu este sufi-cient să murim, pentru ca după aceea să găsim învăţători şi să primim de la ei ceea ce ne oferă antroposofia pe Pământ. Nu este cazul să nutrim gânduri sumbre în faţa faptului că aici, pe Pământ, mulţi oameni dispreţuiesc antroposofia şi că datorită acestui fapt ei vor fi împiedicaţi să o asimileze între moarte şi o nouă naştere. Acesta nu este un motiv de disperare, căci aceşti oameni vor renaşte într-o nouă viaţă pământească, când vor exista pe Pământ suficiente stimulări antroposofice şi de antroposofie, pentru ca ei să o poată asimila atunci. Nu este cazul să disperăm astăzi, dar nici să ne spunem: voi avea tot timpul să primesc antroposofia în viitoarea mea încarnare; de astă dată pot să-mi cruţ osteneala de a o studia! Nu, ceea ce este neglijat acum, nu va putea fi recuperat altă dată. Când mişcarea noastră teosofică germană era la primele sale începuturi, am avut ocazia să ţin o conferinţă despre Nietzsche, atingând şi anumite aspecte referitoare la lumile superioare. Conferinţa a fost urmată de discuţii, şi un auditor a făcut remarca următoare: „Un asemenea subiect trebuie examinat întotdeauna în lumina filosofiei lui Kant; atunci ne dăm seama că aici, pe Pământ, nu putem şti nimic despre aceste lucruri, şi cunoaşterea nu va apărea decât după moarte". Aşa au fost textual cuvintele acelui om. Or nu este adevărat că este suficient să murim, pentru a accede la cunoaştere. După ce trecem de pragul morţii nu înţelegem absolut nimic din acest subiect, dacă nu ne-am pregătit anterior pentru aceasta. Viaţa dintre moarte şi o nouă naştere este urmarea directă a vieţii pământeşti, aşa cum am avut deja ocazia să o constatăm din exemplele precedente. Iată de ce, după moarte, ceea ce ne oferă învăţătura antroposofică nu ne poate fi dat de entităţile ierarhiilor superioare, decât dacă ne-am pregătit pentru aceasta aici, pe Pământ. Legătura noastră cu Pământul, trecerea noastră prin viaţa pământească sunt de o importanţă pe care nimic nu le poate înlocui.

Poate totuşi interveni un fel de mediere în acest domeniu. Eu am vorbit şi despre aceasta. Un om poate muri, fără să fi aflat ceva despre ştiinţa spirituală, deşi fratele său, sau soţia lui sau un prieten apropiat, erau antroposofi. Se poate ca defunctul să fi refuzat în decursul vieţii sale să se intereseze de antroposofie, sau chiar să o fi criticat. El poate să se familiarizeze cu antroposofia chiar şi după ce a trecut pragul morţii, datorită celor care au rămas pe Pământ. Acest gest de iubire venind de la cineva care a rămas pe Pământ, pune în evidenţă rolul indispensabil al legăturilor pământeşti. Aceasta se bazează pe ceea ce am numit „lectura pentru cei morţi". Le putem aduce în acest fel o binefacere considerabilă, chiar dacă ei nu voiseră mai înainte să ştie nimic despre lumile spirituale. O putem face sub formă de gânduri, instruindu-i în felul acesta pe defuncţii noştri; sau ne putem alege o carte antroposofică, reprezentându-ne personalitatea defunctului, şi să-i citim anumite texte. Cei „morţi" o aşteaptă. Datorită acestei practici, am cunoscut în sânul mişcării noastre antroposofice exemple frumoase în privinţa a ceea ce le putem oferi morţilor. Sunt numeroşi cei care practică această lectură pentru morţi. De asemenea se pot face experienţe ca aceea pe care am făcut-o eu recent: cineva m-a întrebat despre o fiinţă decedată de puţin timp, care se manifesta mai ales noaptea, prin diferite semne: nelinişte în cameră, zgomote, etc. Din astfel de situaţii putem deduce că defunctul cere ceva. În cazul respectiv s-a adeverit că el dorea să ştie ceva anume. În timpul vieţii sale fusese un erudit, dar refuzase întotdeauna orice învăţătură privind lumea spirituală. Acum lăsa să se înţeleagă că pentru el ar fi o mare binefacere dacă i s-ar citi o serie bine determinată de conferinţe, unde erau tratate probleme după care el era însetat să le cunoască. Este deci posibil să oferim un ajutor şi dincolo de moarte, într-o foarte mare măsură, pentru ceea ce a fost neglijat pe Pământ.

Iată ce ne face să presimţim cât de mare şi importantă este misiunea antroposofiei. Ea va arunca o punte deasupra prăpastiei care separă viii de morţi, şi oamenii nu vor mai muri ca şi cum ne-ar părăsi pentru totdeauna, iar noi vom putea rămâne în legătură cu ei şi vom putea lucra pentru ei. La chestiunea de a şti dacă putem fi siguri că defuncţii ne înţeleg, putem răspunde că cei care practică această „citire pentru morţi" cu o adevărată devoţiune, îşi vor da seama cu timpul că, datorită felului în care trăiesc aceste gânduri în propriul lor suflet, defunctul se află în preajma lor. Să ştim totuşi că este vorba de o senzaţie la care nu ajung decât sufletele capabile de o observare foarte subtilă. Cel mai rău lucru care se poate întâmpla este că o asemenea iniţiativă, care poate fi o mare operă de iubire, să nu fie primită şi, deşi este înfăptuită, să fie inutilă pentru defunct. Dar în contextul universului ea are, poate, şi o altă semnificaţie. Orice ar fi, nu este cazul să fim afectaţi de aceste insuccese, căci se întâmplă, chiar şi aici pe Pământ, să citim ceva unor oameni care nu ascultă.

Ceea ce evocăm noi aici nu poate decât să ateste caracterul serios şi demn al antroposofiei. Dar trebuie să repetăm mereu că maniera în care trăim în lumea spirituală după moarte va depinde în întregime de modul de viaţă pe care-l vom fi dus pe Pământ. La fel, relaţiile pe care le vom avea cu alţi oameni în lumea spirituală vor depinde întotdeauna de legăturile pe care le-am stabilit cu ei pe Pământ. Un om cu care nu am stabilit nici o relaţie aici, nu poate face, pentru început, obiectul unei relaţii în cealaltă lume, dintre moarte şi o nouă naştere. Posibilitatea de a ne întâlni cu el, de a fi împreună cu el în lumea spirituală, este dobândită în mod normal prin ceea ce a fost înnodat aici pe Pământ, nu numai în timpul ultimei încarnări, ci şi în cele precedente.

Elementele determinante pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere se bazează pe raporturile obiective şi personale create pe Pământ. Există cazuri de excepţie, dar care rămân excepţii. Dacă vă amintiţi ceea ce am evocat de Crăciun în legătură cu Buddha şi misiunea sa actuală pe Marte, aveţi de a face tocmai cu una dintre aceste excepţii. Există numeroase suflete pe Pământ care, datorită experienţelor inspirative din centrele de misterii, l-au întâlnit personal pe Buddha, sau pe Buddha în timpul experienţei sale ca Bodhisattva. Dar datorită faptului că Buddha şi-a parcurs ultima încarnare ca fiu al lui Suddhodana, iar după aceea şi-a desfăşurat activitatea numai în trupul eteric, că s-a deplasat acum pe Marte, datorită acestor fapte există de acum încolo posibilitatea de a se intra în raport cu el, pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, chiar fără să-l fi întâlnit anterior. Iar consecinţele acestor raporturi le vom introduce în viitoarea noastră încarnare pământească. Iar acesta este un caz de excepţie. Ca regulă generală, întâlnim după moarte fiinţele cu care am stabilit deja legături aici pe Pământ, pentru a continua raporturile şi relaţiile noastre cu ele.

Aceste consideraţii reprezintă continuarea a ceea ce v-am arătat în decursul acestei ierni asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Ele au fost prezentate cu scopul de a vă arăta că antroposofia nu este pentru om decât un semi-adevăr atâta timp cât rămâne pură teorie şi este primită ca o ştiinţă exterioară; ea nu este ceea ce trebuie să fie decât dacă pătrunde sufletele ca un elixir de viaţă, astfel încât ele să exprime plenar sentimentele pe care le încearcă omul când stabileşte un raport de cunoaştere cu lumile superioare. Căci din acel moment, moartea nu ne mai apare ca un eveniment care distruge relaţiile personale dintre oameni. Prăpastia care separă viaţa de pe Pământ de viaţa de după moarte este depăşită, şi în viitor se vor dezvolta numeroase activităţi în cadrul acestei perspective. Defuncţii vor interveni în viaţa pământească, şi cei vii în împărăţia morţilor.

Aş dori să resimţiţi în profunzimile sufletelor cât de bogată devine viaţa, de desăvârşită şi de spirituală, când totul se desfăşoară într-adevăr prin antroposofie. Acesta este sentimentul care trebuie cultivat, dacă vrem să ajungem la o atitudine justă faţă de antroposofie. Esenţialul nu este să ştim că omul este compus dintr-un trup fizic, un trup eteric, un trup astral şi un Eu, sau că trece prin diferite încarnări, ca Pământul de altfel, care a cunoscut şi el mai multe stadii: stadiul saturnian, solar şi lunar. Nu este atât de important să ştim toate acestea. Esenţialul este ca noi să reuşim, datorită antroposofiei, să ne transformăm viaţa aşa cum o cere viitorul Pământului. Acest lucru nu va fi niciodată resimţit suficient de profund, şi niciodată nu vom fi stimulaţi suficient în acest sens. Căci impresiile pe care le luăm cu noi din

întâlnirile noastre ce se desfăşoară sub semnul cunoaşterii lumii suprasensibile şi care ne însoţesc apoi în existenţă, constituie aspectul esenţial al vieţii antroposofice. Nu este deci vorba să reducem antroposofia la o simplă cunoaştere, ci este vorba de a cunoaşte resimţind şi de a simţi cunoscând. Trebuie să ştim de asemenea că este o eroare să credem că putem răspunde la exigenţele lumii fără a o cunoaşte. Ceea ce spunea *Leonardo da Vinci* [Nota 49] este adevărat: „O mare iubire este fiica unei mari cunoaşteri". Şi cel care nu vrea să ştie, nu învaţă nici să iubească în adevăratul sens al cuvântului.

În acest sens trebuie să cuprindă antroposofia sufletul nostru, pentru ca sub influenţa ei şi prin iniţiativa noastră, un curent spiritual să realizeze o armonie între spirit şi materie şi să se poată angaja în evoluţia lumii. Va veni ziua când, trăind material pe Pământ, unde viaţa exterioară nu va face decât să-şi accentueze caracterul materialist, omul va parcurge acest glob purtând în sufletul său certitudinea de a fi unit cu lumea spirituală. În afară, viaţa pe Pământ va deveni din ce în ce mai materială – aceasta este karma Pământ –, dar pe măsură ce viaţa pământească va deveni în exterior tot mai materială, sufletele vor trebui să devină tot mai spiritualizate, pentru ca evoluţia să-şi poată atinge ţelul. Aceste cuvinte vor să fie o modestă contribuţie la această cauză.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

A ZECEA CONFERINŢĂ

Berlin, 1 aprilie 1913

Ne-am propus să considerăm viaţa dintre moarte şi o nouă naştere din diverse puncte de vedere şi am încercat să expunem câte ceva asupra acestei vieţi în decursul acestor conferinţe de iarnă, făcând completări importante faţă de punctele de vedere mai generale, împărtăşite în ***Teosofia*** mea [Nota 50], ca şi în ***Ştiinţa ocultă în schiţă***. Astăzi vom examina mai ales un aspect al lucrurilor care decurge din întrebarea următoare: Care este legătura între ceea ce este scris în ***Teosofie***, în privinţa vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, şi ceea ce am spus relativ la acest subiect în cursul prezentelor conferinţe?

Reamintim cum este expus în ***Teosofie*** trecerea sufletului prin lumea sufletelor, după ce sufletul a trecut pragul morţii. Ştim că această lume este divizată în mai multe regiuni: cea a „poftei arzătoare", a „excitabilităţii fluide", a „dorinţelor", a „plăcerilor şi neplăcerilor" –, după aceea regiunile superioare ale „luminii sufleteşti", ale „puterii sufleteşti active" şi „vieţii sufleteşti propriu-zise". Aceasta este descrisă drept lume a sufletelor, regiune a sufletelor pe care trebuie să o parcurgă sufletul după moarte. Ea a fost descrisă în cartea mea ***Teosofie***. După aceea sufletul parcurge ţinutul spiritelor care, de asemenea, a fost evocat în ***Teosofie***. El este divizat în regiuni care se succed, şi a căror desemnare este împrumutată de la anumite imagini pământeşti: regiunea continentală a domeniului spiritelor, apoi regiunea oceanică, ş.a.m.d.

V-am descris, în cursul acestei ierni, cum îşi depune sufletul, când trece prin poarta morţii, trupul fizic, apoi trupul eteric şi cum se dilată în mod progresiv. Am expus, de asemenea, faptul că sufletul traversează mai multe regiuni, cele ale Lunii, a lui Mercur, a lui Venus, a Soarelui şi a lui Marte, Jupiter, Saturn, apoi, în final, cea a firmamentului stelar. Sufletul, cu alte cuvinte individualitatea spirituală a omului, nu încetează a se extinde în aceste regiuni tot mai vaste ale universului, până în momentul în care începe din nou a se contracta, a redeveni din ce în ce mai mic, pentru a se uni în final cu germenul ereditar care vine în întâmpinarea sufletului. Germenul omenesc provenit din ereditate şi care vine la întâlnirea cu sufletul, se uneşte cu ceea ce soseşte din imensitatea cosmică. Din această unire se naşte omul destinat să treacă prin experienţa vieţii dintre naştere şi moarte, pe timpul parcursului terestru.

Cele două descrieri, cea conţinută în ***Teosofie*** şi cea făcută aici, spun în fond acelaşi lucru. Una ne dă mai curând un aspect lăuntric: ***Teosofia*** oferă o descriere în imagini, care traduce de preferinţă situaţii intime ale sufletului. Dimpotrivă, ceea ce am evocat noi aici în această iarnă se referă la relaţiile cosmice legate de planete. Acum este vorba să stabilim concordanţa dintre aceste două expuneri.

Am spus deja că, în primele timpuri după moarte, sufletul omenesc are principala sarcină să revadă într-un anumit fel ceea ce a trăit pe Pământ. Perioada de kamaloka mai constituie încă o fază de viaţă în întregime îndreptată înspre condiţiile pământeşti. Sufletul trebuie să se simtă chemat să se dezobişnuiască, încetul cu încetul, de tot ceea ce-l mai leagă direct de ultima sa încarnare. Atâta timp cât omul trăieşte în trupul său fizic, experienţele sale sufleteşti depind mai mult sau mai puţin de viaţa sa corporală. Experienţele sale lăuntrice sunt în mare parte tributare impresiilor sensibile. Dacă dumneavoastră faceţi abstracţie de aceste ultime impresii şi încercaţi să vedeţi ceea ce mai rămâne în suflet, veţi vedea, după eliminarea a ceea ce rezultă din impresiile sensibile, că mai rămâne doar foarte puţin. Şi totuşi, o ultimă reflecţie vă va permite să vă spuneţi că tot ceea ce au transmis simţurile sufletului se opreşte de îndată ce acesta a trecut pragul morţii. Atunci nu se mai menţine caracterul viu al unei impresii sensibile, ci numai ceea ce decurge din ea sub forma amintirii. Dacă vă gândiţi la nenumăratele impresii senzoriale care se află în sufletul dumneavoastră, vă veţi putea uşor imagina că o mare cantitate din ele se pierd după moarte. Vreau să spun că reamintindu-vă anumite impresii sensibile, de exemplu cele de ieri încă relativ vii, dar care sunt totuşi deja foarte şterse, căutând a evoca impresia trecută, vie, nu vă rămâne în amintire decât imaginea ştearsă a celor trăite. Aceasta ne permite să constatăm că toată viaţa în sânul lumii sensibile este dată sufletului ca experienţă specific pământească. O dată cu dispariţia organelor de simţ, cu ocazia trecerii pragului morţii, toată importanţa impresiilor sensibile este îndepărtată. Datorită faptului că omul rămâne dependent de impresiile sensibile şi păstrează încă poftele legate de ele, el trebuie, după moarte, să treacă mai întâi prin regiunea „poftei arzătoare". El ar mai vrea să aibă încă multă vreme impresii senzoriale, dar nu le mai poate avea, deoarece şi-a depus organele de simţ. În această regiune a „poftei arzătoare", el duce o existenţă marcată de nostalgia după impresiile sensibile şi de neputinţa de a ajunge acolo. Această viaţă din lăuntrul sufletului este într-adevăr arzătoare. Ea constituie o parte a vieţii din kamaloka, în care sufletul aspiră să aibă impresii sensibile ca acelea cu care s-a obişnuit pe Pământ dar, cu toate acestea, el nu le mai poate avea, din moment ce s-a despărţit de organele sale de simţ.

A doua regiune a vieţii din kamaloka este cea a „excitabilităţii fluide". Pentru a trece fără piedici prin această regiune, sufletul trebuie să fi pierdut obişnuinţa dorinţelor de a avea impresii sensibile. Dar în această regiune persistă o altă dorinţă: nostalgia gândurilor care se dobândesc aici pe Pământ cu ajutorul creierului ca instrument. În regiunea precedentă, cea a „poftei arzătoare", sufletul trece prin experienţe care îl aduc încetul cu încetul să-şi spună că ar fi o absurditate să vrea să resimtă impresii senzoriale într-o lume lipsită de organe de simţ, unde nu există nici o fiinţă având organe de simţ alcătuite numai din substanţe pământeşti. Or, pierzând cu totul dorinţa de a avea impresii sensibile, sufletul poate totuşi nutri speranţa de a fi capabil să gândească aşa cum gândeşte pe Pământ. În regiunea „excitabilităţii fluide", sufletul se dezobişnuieşte şi de această gândire pământească. Aici el face treptat experienţa că gândurile, aşa cum se constituie ele pe Pământ, nu au importanţă decât în timpul vieţii dintre naştere şi moarte.

După ce a pierdut obişnuinţa de a cultiva gânduri tributare acestui instrument fizic care este creierul, omul mai simte o anumită legătură cu Pământul, sub forma dorinţelor sale. Reflectând la aceasta, dumneavoastră veţi vedea că dorinţele sunt mai strâns legate de suflet decât lumea gândurilor. La fiecare om, dorinţele au un colorit particular. În timp ce în tinereţe avem alte gânduri decât în sufletul matur sau la bătrâneţe, este uşor de văzut că o anumită formă de dorinţe se menţine de-a lungul întregii existenţe. Această formă, această nuanţă a dorinţelor nu va fi părăsită decât mai târziu, în regiunea dorinţelor. În sfârşit, în ultimul rând, în regiunea „plăcerii şi a neplăcerii", ne

eliberăm de dorinţa de a trăi cu un corp fizic în general, şi în special cu cel din ultima încarnare. Într-adevăr, în timp ce parcurgem aceste regiuni ale poftei arzătoare, excitabilităţii fluide, dorinţelor, precum şi cea a plăcerii şi a neplăcerii, există încă în suflet o anumită nostalgie a ultimei încarnări pământeşti. Mai întâi, în regiunea „poftei arzătoare", sufletul aspiră încă să poată privi cu ochii, să audă cu urechile, deşi nu mai are nici ochi şi nici urechi. Când sufletul s-a obişnuit, în sfârşit, să se lipsească de impresiile vizuale, auditive ş.a.m.d., el mai rămâne totuşi cu dorinţa de a gândi cu ajutorul unui creier, aşa cum proceda pe Pământ. Odată ce s-a dezobişnuit şi de această dorinţă, el mai încearcă nevoia de a dori cu o inimă, ca aceea pe care a avut-o pe Pământ. În final, sufletul nu mai aspiră nici la a avea impresii sensibile, nici la gândirea legată de creier, nici la dorinţele inimii; mai rămâne doar nostalgia ultimei încarnări pământeşti luată în ansamblul său. Dar şi de acest dor omul se distanţează încetul cu încetul.

Toate experienţele care trebuie să fie făcute în aceste regiuni acoperă exact timpul cât sufletul se dilată pentru a ajunge în acea regiune pe care noi o numim sfera lui Mercur; deci sufletul se dilată din sfera lunară, până la sfera lui Mercur. Iar când se apropie de sfera lui Mercur, sufletul este confruntat cu ceea ce am descris în cartea mea ***Teosofie*** drept domeniu spiritual al regiunii sufletelor, al lumii sufletelor. Recitiţi această descriere a lumii sufletelor şi a trecerii sufletelor prin această regiune, şi după experienţele calitative pe care le face el acolo veţi vedea că aspectul neplăcut atribuit în general regiunii kamaloka, încetează încă de la ajungerea în regiunea „luminii sufleteşti". Acest lucru a fost deja expus în ***Teosofie***. Această regiune a luminii sufleteşti coincide cu sfera lui Mercur. Ceea ce a fost spus despre această sferă se aplică la tot ceea ce relatează ***Teosofia*** în privinţa regiunii luminii sufleteşti. Dacă veţi compara fără prejudecăţi ceea ce a fost spus pe de o parte despre viaţa sufletului, când acesta s-a dilatat până la sfera lui Mercur, şi pe de altă parte ceea ce relatează ***Teosofia*** referitor la regiunea luminii sufleteşti, veţi vedea limpede că descrierea se străduieşte să caracterizeze o dată experienţele lăuntrice ale sufletului, şi altă dată vastele condiţii macrocosmice prin care trece el când face aceste experienţe lăuntrice.

Mergeţi mai departe şi încercaţi să vedeţi ceea ce spune ***Teosofia*** despre „puterea sufletească activă", şi veţi înţelege că experienţele lăuntrice făcute în această regiune a puterii sufleteşti active conduc inevitabil la ceea ce ne rezervă trecerea prin sfera lui Venus. Am spus că sufletul trebuie să fi dezvoltat aici, pe Pământ, impulsurile religioase, într-un anumit mod. Pentru a traversa în mod corect sfera lui Venus, pentru a fi capabil să întreţină acolo relaţii, în loc să fie izolat, sufletul trebuie să aibă calităţile de care am vorbit, el trebuie să fie îmbibat cu anumite concepte religioase. Comparaţi acestea cu descrierea pe care o dă ***Teosofia*** regiunii puterii sufleteşti active, şi veţi vedea că există o concordanţă; aceste relaţii sunt văzute o dată din interior, şi altă dată din exterior.

Regiunea cea mai înaltă a lumii sufletelor, şi pe care o numim regiunea „vieţii sufleteşti propriu-zise" este trăită de suflet în răstimpul în care îşi parcurge existenţa solară. Putem deci spune că sfera kamaloka se extinde până dincolo de sfera lunară; după aceea încep regiunile mai luminoase ale lumii sufletului, care se întind până la Soare. Experienţa pe care o face sufletul în sfera Soarelui corespunde tocmai regiunii vieţii sufleteşti. Ceea ce caracterizează viaţa de după moarte până în epoca când sufletul traversează regiunea solară, este trăirea sufletească. Ştim deja că în această regiune sufletul învaţă să cunoască deosebit de exact spiritul luminii, care pe Pământ a devenit ispititorul şi corupătorul său, Lucifer. Extinzându-se continuu spre spaţiile cosmice, sufletul se apropie din nou din ce în ce de puterile care-l fac capabil să dezvolte ceea ce are nevoie pentru următoarea sa încarnare. Când sufletul parcurge sfera solară, regiunea vieţii solare, el a terminat într-adevăr cu ultima sa încarnare pământească. Până la regiunea „plăcerii şi a neplăcerii", cu alte cuvinte până când sufletul va fi ajuns oarecum între Lună şi Mercur, el este încă marcat de nostalgia ultimei sale vieţi pe Pământ. Dar nici în sferele lui Mercur, Venus şi Soarelui, sufletul nu este total eliberat de ultima sa încarnare. Lui îi rămâne să se libereze de achiziţiile care depăşesc experienţele sale personale: pe Mercur el trebuie să sfârşească cu conceptele morale pe care le-a asimilat sau nu, pe Venus îi rămâne să se desprindă de conceptele religioase pe care le-a dezvoltat şi, în sfârşit, pe Soare, sufletul trebuie să realizeze că el este alcătuit din omenescul general, care nu este inclus într-o apartenenţă religioasă confesională, ci corespunde unei vieţi religioase aplicabile omenirii întregi. În regiunea solară, sufletul trebuie deci să sfârşească cu preocupările superioare care pot fi încă dezvoltate în cursul evoluţiei ulterioare a neamului omenesc.

După aceea, el pătrunde în viaţa spirituală cosmică, inclusă în sfera lui Marte, care coincide cu ceea ce am descris în ***Teosofie*** ca fiind prima parte a ţinutului spiritelor. Această descriere din ***Teosofie*** are în vedere aspectul lăuntric: sufletul omenesc fiind destul de spiritualizat, arhetipul organizării trupului fizic şi, mai general, condiţiile fizice pe Pământ, îi apar ca ceva exterior. Tot ceea ce este arhetip al vieţii fizice pe Pământ, se prezintă ca un fel de continent al ţinutului spiritelor. În această regiune continentală sunt încrustate configuraţiile exterioare ale diferitelor încarnări. Această regiune a ţinutului spiritelor, descrisă dintr-un punct de vedere lăuntric, este acelaşi lucru cu ceea ce s-a spus dintr-un punct de vedere cosmic în legătură cu experienţele făcute de om cu ocazia trecerii prin sfera lui Marte. Ne-am putea mira să auzim spunând că această regiune a lui Marte, adesea desemnată ca fiind până la începutul secolului XVII un loc de lupte şi impulsuri agresive, să fie tocmai prima regiune a devachanului, a autenticului ţinut al spiritelor. Şi cu toate acestea, aşa este. Tot ceea ce pe Pământ face parte din domeniul materiei, tot ceea ce face ca regnul mineral să apară sub o formă materială, toate acestea se bazează pe faptul că aici, jos, forţele sunt născute dintr-o luptă permanentă unele împotriva altora. Aceasta a avut de asemenea consecinţa că, în perioada cea mai înfloritoare a materialismului, când s-a considerat că viaţa materială este posibilă pe Pământ, „lupta pentru existenţă" a fost văzută pe atunci drept unica lege aplicabilă vieţii pământeşti. Bineînţeles că aceasta este o eroare, fiindcă aici, jos nu există numai existenţă materială. Dar când omul coboară pe Pământ, el nu poate întâlni decât o lume avându-şi arhetipul în regiunea inferioară a ţinutului spiritelor. Recitiţi în ***Teosofie*** [Nota 51] şi descrierea regiunii inferioare a ţinutului spiritelor. Aş vrea să insist astăzi tocmai asupra acestui capitol, pentru a vă permite să vedeţi ceea ce mai putem eventual adăuga la tot ceea ce am evocat deja. În ***Teosofie***, începutul descrierii ţinutului spiritului a fost următorul:

„Formarea spiritului în ţinutul spiritelor rezultă din faptul că omul se familiarizează cu diferitele regiuni ale acestui ţinut". Aşadar, după cele studiate în această iarnă, putem spune acum că începând de la regiunea lui Marte, omul începe să se adapteze progresiv condiţiilor epocii spirituale.

Mai departe, se spune:

„Propria sa viaţă se contopeşte succesiv cu aceste regiuni. Ea preia temporar proprietăţile lor. Datorită acestui fapt, ele îi imprimă natura lor, pentru ca, fortificat cu ele, să poată acţiona pe planul pământesc. În prima regiune a ţinutului spiritelor, omul este înconjurat de arhetipurile spirituale ale lucrurilor pământeşti. În timpul vieţii de pe Pământ, el învaţă să cunoască numai umbrele acestor arhetipuri, pe care le sesizează în gândirea sa. Ceea ce este doar *gândit* pe Pământ, este *trăit* în această regiune. Omul merge printre gânduri; dar aceste gânduri sunt *entităţi reale*".

Apoi, se spune:

„Aici, propriile noastre încarnări se contopesc cu restul lumii şi formează o unitate. Contemplăm arhetipurile realităţii fizice şi corporale ca pe o unitate, din care facem şi noi parte. Prin observaţie învăţăm încetul cu încetul să cunoaştem înrudirea noastră, unitatea noastră cu lumea înconjurătoare. Învăţăm să spunem: Ceea ce este aici răspândit în jurul tău, eşti tu însuţi. Or, acesta este unul din gândurile fundamentale ale vechii înţelepciuni vedice hinduse. Înţeleptul dobândeşte încă din viaţa pământească ceea ce un altul nu va experimenta decât după

moarte, cu alte cuvinte ajungerea la ideea înrudirii propriei sale fiinţe cu toate lucrurile: ‚Acesta, eşti tu'. În viaţa pământească, acesta este un ideal căruia i se poate dărui viaţa gândirii; în ţinutul spiritelor, acesta este un fapt nemijlocit care, datorită experienţei spirituale, ne apare mereu mai clar. Şi în acest ţinut omul devin din ce în ce mai conştient că prin fiinţa sa proprie el aparţine de lumea spiritului. El se percepe ca spirit printre spirite, ca un membru arhetip; în raport cu ceea ce este el însuşi, el va putea resimţi: „Eu sunt spiritul originar". (Înţelepciunea din Vedanta spune: ‚Eu sunt Brahman', cu alte cuvinte: eu sunt un membru al acelei Fiinţe primordiale din care au provenit toate fiinţele.)"

Acest pasaj se află în lucrarea mea ***Teosofie***. Vedem astfel că, pe durata vieţii sale dintre moarte şi o nouă naştere, o dată intrat în regiunea lui Marte, omul învaţă să cunoască deplina semnificaţie a acestor cuvinte „Acesta, eşti tu" – „Tat tvam asi", şi a lui „Eu sunt Brahman". Când aceste cuvinte răsună aici, pe Pământ, fie în lăuntrul, fie în exteriorul sufletului, este vorba de copia pământească a unei trăiri de la sine înţelese ce răsună în suflet în sfera lui Marte, în regiunea inferioară a ţinutului spiritelor. Şi dacă întrebăm de unde şi-a extras înţelepciunea proto-hindusă cele ce au condus la aceste cuvinte deosebit de importante: „Tat tvam asi" – „Acela eşti tu" şi „Eu sunt Brahman", putem răspunde că ele provin din această regiune, şi învăţătorii Indiei antice ne apar atunci ca aparţinători ai regiunii lui Marte, transpuşi pe Pământ. La ceea ce a fost spus în ***Teosofie***, acum câţiva ani deja, relativ la regiunea lui Marte, a regiunii inferioare a devachanului, putem adăuga acum rezultatul meditaţiilor noastre din această iarnă: în zorii noilor timpuri, Buddha a fost strămutat în aceeaşi regiune, în regiunea marteană a Pământului. Cu cinci secole înaintea erei noastre, el a fost trimis într-o regiune a Pământului unde înţelepciunea lui Marte răsuna din timpurile cele mai îndepărtate, şi unde el trebuia să acţioneze ca precursor însărcinat să pregătească Misteriul de pe Golgota. După Misteriul de pe Golgota, el a fost trimis de Christian Rosenkreutz în regiunea lui Marte, cu misiunea de a-şi continua a acolo opera. Aceste evenimente care s-au desfăşurat în cosmosul nostru, cu alte cuvinte prezenţa brahmanismului în timpuri imemoriale în regiunea lui Marte, apoi, la începutul secolului XVII, revărsarea brahmanismului în impulsul lui Buddha – toate acestea au avut reflectarea lor pe Pământ: civilizaţia hindusă cu această trecere de la brahmanism la budism.

Vedem deci că ceea ce se desfăşoară pe Pământ este o imagine grandioasă a ceea ce se întâmplă în regiunile cereşti.

Dacă aţi citit în ***Teosofie*** acel capitol despre care ştiţi acum că tratează regiunea lui Marte unde, după cum v-am atras atenţia, trăirea lui „Eu sunt Brahman" constituie o experienţă de la sine înţeleasă, recitind acum acest capitol aflaţi că şi regiunile cosmice cunosc o devenire şi că, într-o anumită măsură, noi putem cunoaşte aceste evenimente, şi cum se raportează din punct de vedere cosmic impulsul lui Buddha la evenimentele relatate în acest capitol al ***Teosofiei***. Astfel, ceea ce am studiat în această iarnă se leagă de ceea ce a fost acum zece ani ca început al muncii noastre teosofice [Nota 52]. Când am descris atunci pentru prima dată ţinutul spiritelor şi am vorbit de regiunea sa continentală, când am spus că partea inferioară a acestui ţinut al spiritelor trebuie să fie caracterizată din punctul de vedere al vieţii lăuntrice a sufletului, descrierea noastră era făcută în aşa fel încât, dacă aţi înţeles-o atunci, veţi găsi acum cu totul firesc ca impulsul lui Buddha să se poată manifesta în partea inferioară a acestui ţinut al spiritelor, în conformitate cu ceea ce a fost descris în această iarnă. Iată cum se reunesc diversele rezultate ale investigaţiei spirituale.

Dacă vrem să descriem din punctul de vedere cosmic cea de-a doua regiune a ţinutului spiritelor, regiunea oceanică, cea care a fost caracterizată din punctul de vedere lăuntric al sufletului, va trebui să o facem să coincidă cu sfera lui Jupiter. A treia regiune a devachanului, regiunea aerică, se suprapune, din punct de vedere cosmic, cu acţiunea saturniană, cu regiunea Saturn. Iar ceea ce a fost descris drept regiunea a patra a ţinutului spiritelor, depăşeşte sistemul nostru planetar. Acolo, sufletul se dilată şi se extinde în spaţiile îndepărtate, în firmamentul stelar. Şi veţi vedea, din descrierea pe care am făcut-o atunci din punct de vedere lăuntric-sufletesc, faptul că însuşirile vieţuirilor sufleteşti în cea de-a patra regiune a ţinutului spiritului sunt de aşa manieră, încât se poate vedea din ele că nu pot fi vieţuite în cadrul a ceea ce are un raport spaţial cosmic faţă de Pământ, aşa cum o are întregul sistem planetar. Ceea ce provine din a patra regiune a ţinutului spiritelor ne este atât de străin, încât suntem incapabili să-l comparăm cu orice poate fi trăit la nivel planetar, chiar în ultima sferă, cea a lui Saturn.

Apoi sufletul se îndepărtează din ce în ce mai mult de Pământ, dar şi de Soare, şi întâlneşte firmamentul stelar. Cele trei părţi superioare ale ţinutului spiritelor ilustrează această experienţă a sufletului, înainte ca el să înceapă din nou să se concentreze şi să refacă în sens invers şi într-un mod diferit drumul parcurs. El preia atunci puterile care îi vor permite să-şi edifice o nouă existenţă pământească. Putem spune, într-o manieră generală, că după ce sufletul a trecut prin regiunea solară, el a terminat cu tot ceea ce are o legătură oarecare cu „personalitatea" omului. Experienţele trăite dincolo de regiunea solară, dincolo de regiunea care este mai ales cea a vieţii sufletului, sunt de natură pur spirituală şi depăşesc orice dimensiune personală. Ceea ce trăieşte atunci sufletul drept „Acesta, eşti tu", conduce sufletul să se elibereze de tot ceea ce este personal. Acesta este mai ales cazul în epoca noastră, în care el trece prin experienţa pe care o poate vieţui pe Marte datorită impulsului lui Buddha. Acest impuls, care nu este la locul său pe plan pământesc, este pe deplin justificat pe Marte; el poate fi caracterizat prin conceptul de „nirvana", care înseamnă eliberarea de tot ceea ce are importanţă numai la nivelul pământesc, şi apropierea de marea importanţă cosmică a universului. În regiunea lui Marte, regiunea inferioară a ţinutului spiritelor, acolo unde sufletul ajunge să sesizeze sensul lui „Acesta, eşti tu", acolo unde în epoca noastră el poate avea acces la impulsul lui Buddha, el se desprinde de toate legăturile sale cu ceea ce este de natură pământească. După ce s-a eliberat din punct de vedere sufletesc – şi pentru aceasta el trebuie să fie ajutat de impulsul lui Christos – sufletul se eliberează spiritual, recunoscând importanţa pământească a legăturilor de sânge, dar trecând apoi la condiţii de viaţă noi.

În regiunea lui Jupiter se desfac condiţiile care cuprinseseră sufletul în cadrul îngust al unor confesiuni religioase. Ştim că, în regiunea lui Venus, orice suflet fără confesiune religioasă este condamnat să trăiască în izolare. Apoi am văzut că el nu ar putea traversa în mod corect regiunea Soarelui fără să fi ajuns la o înţelegere de ansamblu a confesiunilor. Numai în regiunea Jupiter sufletul se eliberează de confesiunea de care el a aparţinut în cursul ultimei sale încarnări. Această apartenenţă nu era datorată unei alegeri personale, ci decurgea din naştere; el o avea în comun cu alte suflete. În timp ce trecerea prin sfera lui Venus nu se poate face decât dacă sufletul a dobândit în cursul şederii sale pe Pământ anumite concepte religioase, în timp ce pentru parcurgerea regiunii Soarelui el are nevoie să fi dobândit înţelegere pentru ansamblul confesiunilor religioase, sufletul nu poate trece de regiunea lui Jupiter decât dacă este capabil să se desprindă de confesiunea de care a aparţinut pe Pământ; singurul fapt de a-i înţelege pe alţii, nu este suficient. Căci în timpul cât traversează regiunea lui Jupiter, se va decide dacă el trebuie să treacă încă o dată prin aceeaşi confesiune religioasă, sau dacă el a parcurs toate experienţele pe care i le poate oferi această confesiune specifică. Deci pe Venus sufletul adună roadele unei confesiuni religioase date, pe Soare el culege roadele înţelegerii pentru orice viaţă religioasă. Dar când ajunge la regiunea lui Jupiter, sufletul trebuie să fie în măsură să elaboreze o nouă atitudine religioasă pentru viitoarea viaţă pe care o va avea de dus pe Pământ. Acestea sunt cele trei stadii pe care trebuie să le parcurgă sufletul între moarte şi o nouă naştere. Mai întâi, el trebuie să culeagă roadele sufleteşti ale confesiunii de care a aparţinut în ultima sa încarnare; după aceea, el trebuie să asimileze tot ceea ce decurge din aprecierea pe care a ştiut-o dezvolta faţă de alte confesiuni religioase; şi, în final, el trebuie să ştie să se desprindă în suficientă măsură de ultima sa apartenenţă confesională, pentru a fi capabil să treacă realmente la o altă confesiune. Căci numai faptul de a fi ştiut aprecia toate confesiunile nu ne permite încă să ne alegem o altă confesiune. Noi ştim că pe drumul de întoarcere prin aceste regiuni, sufletul trece din nou prin sfera lui Jupiter; acolo el îşi elaborează dispoziţiile de care va avea nevoie în cursul viitoarei sale încarnări pentru a vieţui într-o altă confesiune. Iată cum este impregnat sufletul,

încetul cu încetul, de anumite puteri care îi sunt necesare pentru construirea unei noi existenţe.

Citiţi acum în ***Teosofie*** cum este descrisă a treia regiune a ţinutului spiritelor, regiunea aerică, şi regăsiţi ceea ce este spus relativ la regiunea lui Saturn. Numai sufletele capabile să atingă, dincolo de orice prejudecată, un anumit grad de cunoaştere de sine, pot cultiva acolo o viaţă socială, şi pot scăpa prin urmare de o groaznică izolare. Fără această practică a cunoaşterii de sine nu este posibil de accesat în regiunile situate mai departe de cea a lui Saturn, dincolo de sistemul nostru solar, unde domneşte viaţa cosmică universală, de unde sufletele vor avea întotdeauna de luat impulsurile necesare progresului Pământului. Dacă sufletele sociabile nu ar ajunge niciodată să se ridice dincolo de viaţa lui Saturn, Pământul nu ar face niciodată vreun progres. Luaţi, de exemplu, cazul sufletelor prezente aici. Dacă sufletele încarnate astăzi pe Pământ nu ar fi fost niciodată, între moarte şi o nouă naştere, dincolo de regiunea saturniană, civilizaţia pământească ar fi rămas ceea ce era la epoca Indiei antice, de exemplu. Progresarea civilizaţiei proto-hinduse la civilizaţia proto-persană se explică prin faptul că, în intervalul dintre civilizaţii, suflete au putut depăşi sfera lui Saturn. Tot aşa, progresarea civilizaţiei proto-persane la civilizaţia egipteano-caldeeană s-a realizat datorită faptului că impulsul pentru acest progres a fost extras din regiunile situate dincolo de sfera lui Saturn. Toate contribuţiile omului la progresul civilizaţiei pe Pământ au fost extrase din regiunile situate dincolo de Saturn.

Tot ceea ce a fost pentru omenire sursă de progres exterior, care a provocat transformarea periodică a culturilor şi a permis apariţia de noi civilizaţii, a fost întemeiat din ceea ce a fost extras de dincolo de regiunea lui Saturn. În paralel exista un curent de viaţă lăuntrică, diferit de progresul exterior, şi al cărui centru de greutate pe Pământ îl constituie Misteriul de pe Golgota. Când ştim că fluxul trăirilor lăuntrice din viaţa sufletească de pe Pământ a omului îşi are centrul de greutate în Misteriul de pe Golgota, şi punem, pe de altă parte, Misteriul de pe Golgota în legătură cu regiunea Soarelui, se impune o întrebare despre care ar fi multe de spus în cadrul consideraţiilor noastre actuale, dar pe care ne vom mulţumi să o plasăm în faţa sufletelor noastre. Căci este bine ca fiecare din noi să-şi facă idei personale întemeiate pe informaţiile pe care le putem găsi într-o serie întreagă de conferinţe, idei care vor putea după aceea fi rectificate plecând de la rezultatele investigaţiei spirituale care vă sunt prezentate.

Pe de o parte îl avem pe Christos, spiritul solar care, datorită Misteriului de pe Golgota, s-a unit cu viaţa pământească. Găsiţi informaţii exacte asupra acestui subiect în ciclurile de conferinţe: ***Evanghelia lui Ioan în raport cu celelalte trei Evanghelii şi în special cu Evanghelia lui Luca*** [Nota 53] şi ***De la Iisus la Christos*** [Nota 54]. Pe de altă parte, noi ştim că orice progres pământesc exterior, trecerea de la o epocă de civilizaţie la următoarea, îşi au cauzele dincolo de regiunea lui Saturn, aşadar că de acolo trebuie extrase impulsurile corespunzătoare în acest sens. Dar, în felul acesta, apare o problemă. Ceea ce reprezintă sursa progresului de la o civilizaţie la alta, depinde de o lume situată dincolo de sfera lui Saturn, deci de o lume foarte diferită faţă de cea care determină un alt progres, cel al curentului spiritual pe care-l parcurge întreaga evoluţie omenească, şi care s-a apropiat altădată de omenire, avându-şi centrul de greutate în Misteriul de pe Golgota. Cum concordă aceste două fapte? Ei bine, între cele două există o concordanţă absolută.

Dumneavoastră trebuie să vă reprezentaţi că, în decursul evoluţiei, actualul glob pământesc a fost precedat de o altă încarnare a Pământului, cea a vechii Luni. Din punct de vedere cronologic, avem deci perioada vechii Luni, aşa cum am descris-o adesea, şi apoi perioada Pământului actual. Evoluţia care duce de la una la alta este marcată la jumătatea drumului de un fel de somn cosmic. Cu ocazia trecerii de la Lună la Pământ, tot ceea ce exista pe vechea Lună a intrat într-o stare de germen din care a provenit ulterior tot ceea ce există în prezent pe Pământ. Diferitele sfere planetare nu apar, la rândul lor, decât tot ca urmare a acestui somn cosmic. Pe vremea vechii Luni, sferele planetare erau diferite de ceea ce sunt astăzi. Avem deci vechea Lună, apoi trecerea prin somnul cosmic, apoi naşterea sferelor cosmice, a sferelor planetare, aşa cum se prezintă ele actualmente. Iată prin urmare de ce, dacă mergem până la sfera lui Saturn, vom găsi acolo ceea ce s-a format în cosmos în intervalul dintre perioada vechii Luni şi cea a Pământului. Dar impulsul lui Christos nu face parte din ceea ce s-a format în cosmos în răstimpul acestei perioade. El aparţine de ceea ce exista deja în vechiul Soare, şi care a evoluat până la noi menţinându-se în Soare, în momentul în care Luna s-a separat de el; - care s-a dezvoltat până la noi, rămânând unit cu Soarele, chiar şi atunci când toate sferele s-au dezvoltat din el, regăsindu-se actualmente în Saturn, Jupiter, ş.a.m.d. Datorită acestui fapt sufletul mai are în sine, în afară de ceea ce exista în el dinaintea Misteriului de pe Golgota, ceva mai mult decât tot ceea ce conţin sferele planetare, ceva profund fundamentat în cosmos, care coboară într-adevăr din Soare pe Pământ dar, pe plan spiritual, aparţine unor regiuni mult mai profunde decât cele pe care le avem în sferele planetare. Căci sferele planetare sunt o consecinţă a evoluţiei de la vechea Lună la Pământ. Însă ceea ce ne vine de la impulsul lui Christos îşi are izvorul pe vechiul Soare, care a precedat vechea Lună.

Vedem aşadar cum cursul exterior al civilizaţiei pământeşti, în măsura în care el se prezintă ca progres, este legat în mod incontestabil de cosmos, dar că viaţa lăuntrică este legată de viaţa solară într-un fel mult mai profund decât civilizaţia exterioară. Din punct de vedere spiritual, aceste condiţii ne aduc la a constata următoarele: când ne îndreptăm privirea spre sferele stelare, descoperim acolo un fel de lume extinsă în spaţiu, care, mulţumită sufletelor ce se duc acolo între moarte şi o nouă naştere, renaşte în cadrul civilizaţiei omeneşti. Dar când privirea noastră se întoarce spre Soare, vedem acolo ceva care a devenit aşa cum este astăzi, prin faptul că a parcurs o evoluţie foarte, foarte îndelungată în timp. În timpurile foarte îndepărtate, atunci când nu era încă posibil, aşa cum este astăzi, să existe o relaţie între civilizaţiile pământeşti şi lumile stelare, viaţa solară era deja legată de impulsul lui Christos. Tot ce a fost adus, din lumile stelare spre civilizaţia pământească, trebuie deci considerat ca un fel de corp al Pământului ce trebuia însufleţit, şi care a fost însufleţit prin ceea ce a fost transpus pe Pământ în decursul evoluţiei solare, cu alte cuvinte prin impulsul lui Christos. Misteriul de pe Golgota a însufleţit Pământul; din acel moment, civilizaţia pământească şi-a primit „sufletul" său. „Moartea de pe Golgota" nu este decât în aparenţă o moarte; în realitate, ea este naşterea sufletului Pământului. Şi tot ceea ce poate fi adus din spaţiile cosmice, chiar şi din cele mai îndepărtate decât sfera lui Saturn, se raportează la sfera Pământului ca trupul Pământului la sufletul Pământului.

Aceste consideraţii ne pot arăta că lucrarea ***Teosofie*** conţine deja, deşi în alţi termeni şi din puncte de vedere diferite, ceea ce am descris în această iarnă dint-un punct de vedere cosmic. Subiectul este o dată tratat din punct de vedere sufletesc, şi altă dată din punct de vedere cosmic, cosmografic; dar dumneavoastră puteţi constata că între aceste două descrieri există o concordanţă totală.

Pentru a trage o concluzie, aş vrea să vă atrag atenţia asupra orizontului foarte larg al ştiinţei spirituale. Metoda ei trebuie să ne permită să reunim ceea ce poate arunca lumină asupra lumii spirituale din punctele de vedere cele mai diverse. Chiar dacă uneori trebuie să treacă câţiva ani pentru a adăuga o completare la ceea ce a fost spus anterior, în cele adăugate nu trebuie văzută o contradicţie, pentru că aceste completări nu decurg nici din sisteme filosofice, nici din simpla reflecţie omenească, ci sunt rezultate din investigaţia spirituală. Ceea ce este galben astăzi, va fi galben şi peste zece ani, chiar dacă natura profundă a galbenului nu va fi sesizată decât peste zece ani. Tot aşa, ceea ce a fost spus acum câţiva ani mai este valabil şi astăzi, chiar dacă, prin ceea ce putem oferi acum, este aruncată o lumină nouă din alte puncte de vedere asupra celor spuse.

Rudolf Steiner

TEOSOFIA

Introducere în cunoaşterea suprasensibilă a lumii şi a determinării omului

GA 9

Traducere de biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Lucrarea a fost tradusă după ediţia în limba germană
Rudolf Steiner
THEOSOPHIE. Einführung in übersinnliche Welterkenntnis und Menschenbestimmung,
Rudolf Steiner Verlag, Dornach/Schweiz, 1987 (GA 9)

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC
București 2003

COLECȚIA INIȚIERI
Seria Biblioteca antroposofică

Coordonatorul colecției: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA
Redactor: MARIA STANCIU
Tehnoredactor: DIANA TATU
Coperta: VENIAMIN & VENIAMIN

Societatea antroposofică din România
Strada Vișinilor nr. 17, sector II, București
Tel.: 021 323 20 57

ISBN 973-637-013-5

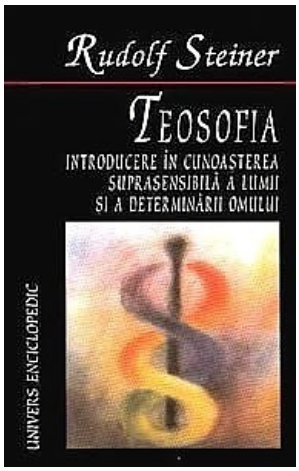

COPERTA IV

Avem în față o lucrare fundamentaiă a științei spiritului, a cărei lectură şi studiu sunt indispensabile pentru înţelegerea oricărui domeniu aparţinând acestei ştiinţe. Ea descrie întreaga existenţă a fiinţei omului în cele două perioade alternative: viața dintre naștere și moarte și cea dintre moarte și o nouă naștere.

Tematică străveche, prelucrată la nivelul cultural al lumii civilizate actuale, cartea dezvăluie cunoștințe care au constituit domeniul specific al ştiinţelor oculte dintotdeauna.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

CUPRINS

Treptele adevărului (biolog dr. Petre Papacostea)

În legătură cu publicarea conferinţelor lui Rudolf Steiner

Cuvânt înainte la noua ediţie a acestei scrieri (1922)

Cuvânt înainte la ediţia a noua (1918)

Cuvânt înainte la ediţia a şasea (1914)

Cuvânt înainte la ediţia a treia (1910)

Introducere

Fiinţa omului
- I. Entitatea corporală a omului
- II. Entitatea sufletească a omului
- III. Entitatea spirituală a omului
- IV. Corp, suflet şi spirit

Reîncarnarea spiritului şi destinul

Cele trei lumi
- I. Lumea sufletului
- II. Sufletul în lumea sufletelor după moarte
- III. Ţara spiritelor
- IV. Spiritul în ţara spiritelor după moarte
- V. Lumea fizică şi legătura ei cu ţara sufletelor şi cu cea a spiritelor
- VI. Forma gândurilor şi aura umană

Calea cunoaşterii

Observaţii şi completări

Notele editorului

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

ADNOTĂRI

În perioada în care Rudolf Steiner a ţinut aceste conferinţe, el se afla cu ştiinţa sa spirituală orientată antroposofic încă în cadrul „Societăţii teosofice" de atunci, şi folosea cuvintele „teosofie" şi „teosofic", dar în sensul ştiinţei sale spirituale orientate de la început antroposofic.

Conform unor indicaţii ulterioare ale lui Rudolf Steiner, aceste denumiri au fost înlocuite în cadrul Operelor complete prin termenii „ştiinţă spirituală" sau „antroposofie", „spiritual-ştiinţific" sau „antroposofic".

Sursele textului: conferinţele au fost stenografiate de către membrul ramurii din Berlin, Walter Vegelahn (1880-1959). Tipărirea s-a făcut după transcrierea în text de către el. Nu dispunem de stenogramele originare.

Operele lui Rudolf Steiner din cadrul Operelor Complete (GA) sunt redate în adnotări prin numărul de bibliografie. Vezi şi privirea de ansamblu de la sfârşitul volumului.

1. *anul acesta la congresul nostru de la München*: Vezi ciclul ***Despre iniţiere, despre veşnicie şi clipă. Despre lumina spiritului şi întunericul vieţii***. (Opt conferinţe, München 25-31 august 1912), GA 138

2. ***Păzitorul pragului***. *Procese sufleteşti în imagini scenice* în «Patru drame-mister» (1910-1913), GA 14.

3. *consideraţiile asupra Evangheliilor*: Vezi ***Evanghelia lui Ioan*** (Opt conferinţe, 16-25 noiembrie 1907) în ***Evoluţia omenirii şi cunoaşterea lui Christos***, GA 100; ***Evanghelia lui Luca*** (Zece conferinţe, 15-26 septembrie 1909), GA 114; ***Evanghelia lui Marcu*** (Zece conferinţe, 15-24 septembrie 1912), GA 139.

4. ***Creştinismul ca fapt mistic şi misteriile antichităţii*** (1902), GA 8.

5. *înainte de întemeierea «Secţiunii Germane a Societăţii Teosofice»*: În 1902, Rudolf Steiner a fost secretarul ei general, până la întemeierea Societăţii Antroposofice 1912/13, când s-a dizolvat.

6. *sarcina de a reînnoi investigarea spirituală în acest domeniu*: Vezi conferinţele din volumul ***Investigaţia ocultă asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere*** (1912/13), GA 140.

7. *un anumit Norbert*: Sfântul Norbert (1085-1134), capelan al împăratului Henric al V-lea, a parcurs Franţa şi Olanda ca predicator al pocăinţei şi a întemeiat, începând din 1121, ordinul Premonstraţilor (Norbertinilor), în valea Prémontré (Praemonstratum), situată între Reims şi Laon. El devine în 1126 arhiepiscop de Magdeburg.

8. *Christian Rosenkreutz*: Vezi a doua conferinţă din «Creştinismul rosicrucian», Neuchâtel, 28 septembrie 1911, în volumul ***Creştinismul esoteric şi conducerea spirituală a omenirii***, GA 130.

9. *Homer*, secolul VIII î.Ch: descrierea împărăţiei morţilor în cântul 11 din «Odiseea».

10. *Michelangelo*, 1475-1564.

11. *Arthur Schopenhauer*, 1788-1860. Fraza citată este moto-ul său la «Studiu asupra fundamentelor moralei», 30 ianuarie 1840, tratat în «Despre voinţa din natură», în Opere complete ale lui Arthur Schopenhauer, editate de Rudolf Steiner în 12 volume; vol. VI, pag. 361 şi vol. VII, pag. 133.

12. *„religie monistă"*: Vezi Ernst Haeckel, «Monismul ca legătură între religie şi ştiinţă», Bonn 1892.

13. *unde Abraham îl întâlneşte pe Melchisedec*: Moise 14, 18-20.

14. *Christos nu a murit numai pentru evrei, ci şi pentru păgâni*: Faptele apostolilor 26, 23.

15. *„Acolo unde doi sunt reuniţi în numele Meu, sunt şi Eu în mijlocul lor"*: Matei 18, 20.

16. *„Voi toţi sunteţi dumnezei!"*: Ioan 10, 34 citat psalmul 82, 6 (Luther), 81, 6 (evreu şi catolic).

17. *„Voi veţi fi ca Dumnezeu"*: I Moise 3, 5.

18. *călătorie pe «Titanic»*: Pachebot de lux, s-a ciocnit la 15 aprilie 1912 în timpul primei sale traversări a Atlanticului de un aisberg, şi s-a scufundat.

19. *citat din Schiller*: „Cauţi ceea ce este mai sublim şi mai măreţ? Planta te poate învăţa. Ceea ce este ea, lipsită fiind de voinţă, fii tu prin

voinţa ta – asta este!". Poeme din perioada a treia: «Das Höchste».

20. *În secolul al XII-lea a apărut în Occident o frumoasă parabolă*. Parabola poate fi identificată pentru prima oară la poetul Jacopone da Todi (aprox. 1230-1306) care, impresionat de moartea soţiei sale, a intrat în ordinul franciscan; el a fost în conflict cu Papa Bonifaciu al VII-lea. Pe lângă nenumăratele poeme (Laudes), ne-au rămas de la el textul lui «Stabat mater dolorosa» şi câteva lucrări de proză; printre cele 11 Detti, cea de-a cincea este parabola citată de Rudolf Steiner (Franca Ageno: Jacopone da Todi, Laudi, Tratatto e Detti, Firenze 1953).

21. *această poveste va fi reluată de Jakob Balde*: Poet neolatin (1604-1668), devine iezuit în 1624. Parabola este conţinută în cuprinzătoarea sa operă de bătrâneţe «Urania Victrix» din 1663, publicată pentru ultima oară la München în 1729 (Jacobi Baldi Opera poetica omnia).

22. *texte din Vedanta*: Vezi, printre altele, «Upanişade», în lb. germană de P. Deußen 1879; A. Hildebrandt 1921.

23. *Platon*, 427-347 î.Ch.

24. *Despre amintire*: Vezi «Phaidon» şi «Menon».

25. *Aristotel*, 384-322 î.Ch.

26. *„Spiritele sferelor" joacă încă un mare rol*: Vezi «Metafizica. Primul mobil şi cosmosul».

27. *Johannes Kepler*, 1571-1630.

28. *a reuşit să calculeze data naşterii lui Iisus din Nazaret*: Straßburg 1613, în «Opere complete», editată de Societatea de cercetări germane şi de Academia de ştiinţe din Bayreuth, vol. V, München 1953.

29. *constelaţii determinate din anul 1604*: Vezi «De Stella nova», în «Opere complete», München 1938.

30. *sărbătoarea de Crăciun în general*: Vezi conferinţa din 24 decembrie 1912 «Consideraţii asupra ajunului Crăciunului. Naşterea luminii pământeşti în întunericul nopţii Crăciunului», tipărită în ***Experienţa suprasensibilului. Calea sufletului către Christos***, GA 143.

31. *Christian Rosenkreutz*: Vezi nota 8.

32. *Buddha*, Gautama, fiul lui Siddharta, aprox. 560-480 î.Ch. Vezi expunerile lui Rudolf Steiner despre Buddha în «Evanghelia lui Luca» (Basel 1909), GA 114.

33. *Francisc de Assisi*, 1181-1226.

34. *Nici un ocultist nu ignoră faptul*: Rudolf Steiner se referă aici la H. P. Blavatsky, care vorbeşte în cartea sa «Doctrina secretă», vol. III, pag. 367 despre acest raport Cusanus-Copernic. În conferinţa din 21 ianuarie 1909 din ciclul ***Principiul economiei spirituale***, GA 109/111, Rudolf Steiner precizează acest raport în felul următor: „Într-adevăr, corpul sufletesc al lui Cusanus a fost transferat la Copernic, deşi Eul lui Copernic a fost cu totul altul de cel al lui Cusanus".

35. *Nicolaus Copernic*, 1473-1543.

36. *Nicolaus de Cusa*, 1401-1464.

37. Conferinţa a şasea, din 7 ianuarie 1913, este constituită din două părţi. Ea începe la sfârşitul celor 13 Nopţi Sfinte cu o alocuţiune solemnă, unde Rudolf Steiner vorbeşte despre vieţuirea spirituală a anotimpurilor, şi când se face cunoscut berlinezilor «Visul iniţiatic al lui Olaf Asteson», recitat de Marie von Sievers. Acest „vis" răsunase pentru prima dată de ziua Anului Nou 1912, la Hanovra. După câteva comentarii asupra acestui poem, Rudolf Steiner abordează tema acestui ciclu cu care începe prezentul volum.
Prima parte a acestei conferinţe, împreună cu alte conferinţe despre «Visul iniţiatic», sunt tipărite în ***Legătura omului cu lumea elementală. Visul iniţiatic al lui Olaf Asteson*** (9 conferinţe, 1912/14), GA 158.

38. *misterul Sfântului Graal*: Vezi ciclul de conferinţe ***Christos şi lumea spirituală. În căutarea sfântului Graal*** (Şase conferinţe, Leipzig 28-31 decembrie 1913), GA 149.

39. *Amintiţi-vă cele scrise în mica broşură* ***Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale***: Vezi «Lucifer-Gnosis. Articole din revista ‚Lucifer' şi ‚Lucifer-Gnosis', 1903-1908», GA 34. Vezi şi ediţia separată, Dornach 1981.

40. *Cunoaştem acum cele două direcţii ale evoluţiei care, opuse una alteia, acţionează în fiecare om*: Utilizarea cuvintelor „interior" şi „exterior" este conformă transcrierii stenogramei acestei conferinţe de către stenograf.

41. *Pavel despre „primul Adam" şi „Adam cel superior"*: Vezi Epistola către Romani 5, 12-18; 8, 1-14; 1 Corinteni 15, 45; 2 Corinteni 5, 17; Efeseeni 4, 22-24; Coloseeni 3, 8-11.

42. *„Mai bine să fii un cerşetor pe Pământ, decât un rege în împărăţia umbrelor!"*: Homer, Odiseea XI, 489-491.

43. *ciclul de conferinţe* ***De la Iisus la Christos*** (Zece conferinţe, Karlsruhe 4-14 octombrie 1911), GA 131.

44. *discurs ţinut de Du Bois-Reymond (1818-1896)…*: Conferinţa a fost completată după textul original.

45. *„cunoaşterea astronomică a unui sistem material"*: În conferinţa sa *Asupra limitelor cunoaşterii naturii* din 14 august 1872, ţinută în cea de-a doua întrunire generală a celei de-a 45-a Adunări a cercetătorilor naturii şi medicilor germani în Leipzig, Rudolf Steiner s-a exprimat textual: „Ţinând cont de a înţelege ce sunt materia şi forţa, cunoaşterea astronomică a unui sistem material este forma de

cunoaştere cea mai avansată pe care o putem dobândi faţă de acest sistem". Aceasta este cea care liniştеşte nevoia noastră de explicaţie cauzală şi care ar fi conformă sistemului lui Laplace, dacă el ar utiliza în fond formula pe care o aplică la univers.

46. *alegerea culorilor ce ne înconjoară în această sală*: Dr. Steiner sugerase să se realizeze o ambianţă adecvată la spaţiile utilizate pentru conferinţe cu caracter spiritual, dar şi pentru camerele clinicilor, prin vopsirea pereţilor într-o nuanţă unică, liniştitoare şi fortifiantă.

47. *lucrările lui Büchner şi Vogt*: Ludwig Büchner (1824-1899), «Forţă şi materie. Cercetări natural-filosofice pe baze reale», Frankfurt 1855. «Natură şi spirit», Leipzig 1876. « Teoria lui Darwin», Leipzig 1890, şi altele.

48. *Carl Vogt* (1817-1896). «Superstiţie şi ştiinţă», Gießen 1855; «Conferinţe asupra omului, situarea sa în creaţie şi în istoria pământească», ştiinţă», Gießen 1863, şi altele.

49. *Leonardo da Vinci* (1452-1519). *„O mare iubire…*: Textual: „Iubirea pentru o cauză este fiică a cunoaşterii; iubirea este cu atât mai profundă cu cât cunoaşterea este mai profundă". Din «Lionardo. Imagini şi gânduri», selecţie şi introducere de Hektor Preconi, München 1820, pag. 17.

50. *împărtăşite în* ***Teosofia*** *mea*: Vezi Rudolf Steiner, ***Teosofie.*** *Introducere în cunoaşterea suprasensibilă a omului şi destinul omului* (1904), GA 9.

51. descrierea… în ***Teosofie***: Rudolf Steiner cita după ediţia din 1910. Indicaţiile referitoare la pagini sunt relativ la ediţia din 1961 şi sunt valabile pentru toate ediţiile ulterioare.

52. *ceea ce a fost acum zece ani ca început al muncii noastre teosofice*: În calitatea sa de secretar general al Secţiunii germane a Societăţii Antroposofice, Rudolf Steiner expusese mai întâi propria sa investigare spirituală. După separarea de Societatea Teosofică, el a numit noua societate, «Antroposofică». Acest termen a fost utilizat de Rudolf Steiner deja într-o conferinţă din 20 octombrie 1902, deci în epoca în care el fusese numit secretar general.

53. ***Evanghelia lui Ioan în raport cu celelalte Evanghelii, în special cu Evanghelia lui Luca*** (1909), GA 112.

54. ***De la Iisus la Christos*** (Karlsruhe 1911), GA 131.

Rudolf Steiner

VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

GA 141

RUDOLF STEINER
DESPRE STENOGRAMELE CONFERINŢELOR SALE

Din autobiografia lui Rudolf Steiner
Viaţa mea (Capitolul 35, 1925)

Rezultatul activităţii mele antroposofice se prezintă sub două forme; în primul rând, cărţile mele făcute publice pentru întreaga lume, în al doilea rând, un mare număr de cursuri concepute iniţial doar ca tipărituri particulare, şi care urmau să fie vândute numai membrilor Societăţii Teosofice (mai târziu, Antroposofice). Acestea erau stenogramele mai mult sau mai puţin bine realizate după conferinţe şi care – din pricina lipsei de timp – nu au mai fost corectate de mine. Eu aş fi preferat ca cele rostite oral să rămână cuvânt rostit. Însă membrii voiau tipărirea privată a cursurilor. Si aşa au luat ele fiinţă. Dacă aş fi avut timp să le corectez, nu ar mai fi fost nevoie de la început de restricţia "numai pentru membri". În momentul de faţă, această restricţie nu mai este valabilă de mai bine de un an.

Aici, în "Viaţa mea", trebuie să spun, înainte de toate, cum se leagă cele două: cărţile mele publice şi tipăriturile particulare, în ceea ce am elaborat ca antroposofie.

Cel care vrea să înţeleagă lupta lăuntrică şi eforturile depuse de mine în vederea promovării antroposofiei în conştienţa prezentului, acela trebuie să o facă pe baza scrierilor publicate. În acestea am supus analizei tot ceea ce există drept străduanie de cunoaştere de-a lungul timpurilor. Acolo am expus ceea ce mi s-a confirmat mereu în "contemplarea spirituală", ceea ce a devenit – desigur, în multe privinţe, într-o formă imperfectă – edificiul antroposofiei.

Pe lângă această cerinţă, de a întemeia "antroposofia", şi legat de aceasta, de a sluji numai celor ce rezultă când ai de transmis lumii actuale de cultură, în general, comunicări din lumea spirituală, s-a adăugat şi aceea de a veni întru totul în întâmpinarea a ceea ce s-a ivit la membrii Societăţii ca necesitate sufletească, ca o dorinţă înspre spiritual.

Înainte de toate, exista puternica înclinaţie de a solicita expunerea Evangheliilor şi, în general, conţinutul Bibliei, în acea lumină care s-a dovedit a fi antroposofică. Voiau să asculte comunicări asupra acestor revelaţii date omenirii. Pe când se ţineau cicluri de conferinţe interne în sensul acestei cerinţe, a mai apărut şi altceva. La aceste conferinţe participau numai membrii. Ei erau familiarizaţi cu comunicările de început ale antroposofiei. Li se putea vorbi întocmai ca unor avansaţi în domeniul antroposofiei. Conţinutul acestor conferinţe interne era astfel prezentat cum nu ar fi putut fi în lucrările destinate publicării.

În aceste cercuri restrânse puteam vorbi într-un mod pe care *ar fi trebuit* să-l configurez cu totul altfel dacă lucrurile ar fi fost de la început destinate expunerii publice.

Astfel încât cele două, scrierile publice şi cele private au, în realitate, două provenienţe diferite. Scrierile publicate sunt rezultatul a ceea ce au constituit propriile mele căutări şi eforturi; în tipăriturile particulare se află şi căutările şi eforturile Societăţii. Căci ascultam reverberaţia vieţii sufleteşti a membrilor şi, într-o vie convieţuire cu ea, se năştea conţinutul conferinţelor.

Nicăieri nu s-a spus, nici în cea mai mică măsură, ceva care să nu fie cel mai pur rezultat al antroposofiei ce se întemeia. Nu poate fi vorba de nici o concesie făcută prejudecăţilor sau presentimentelor membrilor Societăţii. Cel care citeşte aceste tipărituri particulare le poate lua în cel mai deplin sens drept ceea ce are de spus antroposofia. De aceea am putut, fără nici o ezitare, când solicitările în această privinţă au devenit prea insistente, să renunţăm la măsura de a răspândi aceste tipărituri numai în cercul membrilor Societăţii. Totuşi, trebuie să se ţină seama de faptul că în stenogramele nerevizuite de mine există greşeli.

Bineînţeles, *dreptul de a emite o judecată asupra conţinutului acestor tipărituri particulare* poate fi recunoscut numai aceluia care a îndeplinit condiţiile prealabile ale unei astfel de judecăţi. Şi, pentru majoritatea acestor tipărituri, această condiţie este cel puţin cunoaşterea antroposofică a omului, a Cosmosului, în măsura în care fiinţa sa este expusă în antroposofie, şi a ceea ce se găseşte drept "istorie antroposofică" în comunicările primite din lumea spirituală.